

UiO : **Det juridiske fakultet**

«Nødetatenes nødrett»

Spesiallovgivning eller nødrett

Kandidatnummer: 220

Leveringsfrist: 01.06.2017 kl. 12.00

Antall ord: 30247

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Presentasjon av problemstilling og tema	1
1.2	Hvorfor er dette et tema det er interessant å skrive om?.....	2
1.3	Avgrensning	3
1.4	Rettskilder og metode	3
1.5	Veien videre	4
2	GRUNNLEGGENDE HENSYN.....	5
2.1	Innledning	5
2.2	Rettsikkerhet.....	6
2.2.1	Innledning	6
2.2.2	Rettsikkerhetens grunnlag.....	7
2.2.3	Straffeprosessuell rettsikkerhet	9
2.2.4	Samfunnsmessig rettsikkerhet.....	9
2.2.5	Menneskerettigheter	10
2.2.6	Hensynet til nødssituasjonen	10
2.2.7	Grunnloven §§ 96 og 113	10
2.2.8	Lovkravet.....	11
2.2.9	Grunnloven § 102	12
2.2.10	Hensynet til EMK og EMD	12
2.3	Reelle hensyn	13
2.3.1	Oppsummering	13
2.4	Maktmisbruk	13
2.5	Lovtekniske hensyn.....	14
2.5.1	Full lovregulering	15
2.5.2	Delvis lovregulering	15
2.6	Hensyn til effektivitet.....	15
2.7	Hensyn til trygghet.....	15
2.8	Oppsummering.....	16
3	RETTSLIGE UTGANGSPUNKT.....	16
3.1	Innledning	16
3.2	Nødrett	16
3.2.1	Mer enn en strafferettslig bestemmelse	16
3.2.2	Straffeloven § 17	17
3.2.3	§ 17s ulike vilkår	18

3.2.4	Redningshandlingen	20
3.2.5	Interesseavveiningen	21
3.2.6	Proposjonalitetsregelen.....	21
3.2.7	Aktsomhetsnormen.....	23
3.2.8	Oppsummering	24
3.3	Tilgrensende regler til nødretten	24
3.3.1	Innledning	24
3.3.2	Nødverge	25
3.3.3	Selvtekt	26
3.3.4	Rettstridsreservasjonen.....	26
3.3.5	Negotiorum gestio	27
3.3.6	Hva gjelder når?.....	28
3.3.7	Oppsummering	28
3.4	Spesiallovgivningens likheter med nødrett	28
3.4.1	Unntaksregler med nødrettslignede karakter	30
3.5	Oppsummering.....	34
4	NØDETATENES OPPGAVER OG INNGREPSHJEMLER	34
4.1	Innledning	34
4.2	Politiet.....	34
4.2.1	Ansvar og mål.....	34
4.2.2	Organiseringen av politiet	35
4.2.3	Oppgaver	35
4.2.4	Politiets inngrepshjemler	36
4.3	Brann- og redningstjenesten.....	41
4.3.1	Ansvar og mål.....	41
4.3.2	Oppgaver	41
4.3.3	Inngrepshjemler	42
4.4	Helsetjenesten	43
4.4.1	Ansvar og mål.....	43
4.4.2	Oppgaver	43
4.4.3	Inngrepshjemler	43
4.5	Oppsummering.....	44
5	REKKEVIDDEN AV INNGREPSHJEMLER OG NØDRETT	44
5.1	Innledning	44
5.2	Kommunikasjonskontroll- peiling av mobiltelefon.....	45
5.2.1	Innledning	45

5.2.2	Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler for peiling av mobiltelefon	46
5.2.3	Kan nødrett åpne for peiling av mobiltelefoner?	48
5.3	Telefon- og romavlytting	51
5.3.1	Innledning	51
5.3.2	Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler ved telefon og romavlytting	52
5.3.3	Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemplene omfatter ved telefon og romavlytting?	54
5.4	Pågrepelse	56
5.4.1	Innledning	56
5.4.2	Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler ved pågrepelse	56
5.4.3	Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemplene omfatter ved pågrepelse?	59
5.5	Ransaking	60
5.5.1	Innledning	60
5.5.2	Tilstrekkeligheten til inngrepshjemplene	61
5.5.3	Kan nødrett åpne for det som inngrepshjemplene ikke omfatter ved ransaking?	63
5.6	Manglende kjøretøykompetanse	64
5.6.1	Manglende førerkortkompetanse på utrykningskjøretøy?	64
5.6.2	Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler	64
5.6.3	Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemplene omfatter	65
5.7	Brudd på taushetsplikten	68
5.7.1	Innledning	68
5.7.2	Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler	68
5.7.3	Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemplene omfatter ved taushetsplikten?	71
5.8	Lindrende behandling	73
5.8.1	Innledning	73
5.8.2	Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler	73
5.8.3	Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemplene omfatter	74
6	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER- DE LEGE FERENDA	75
7	KILDEHENVISNINGER	80
7.1	Lovregister	80
7.2	Internasjonale traktater	82
7.3	Avgjørelser fra EMD	82

7.4	Forarbeidsregister.....	82
7.5	Domsregister	83
7.6	Litteraturregister.....	84
7.7	Rundskriv	85
7.8	Forskrifter.....	85

1 Innledning

1.1 Presentasjon av problemstilling og tema

Den overordnede problemstillingen i avhandlingen er: I hvilken grad kan nødrett erstatte andre inngrepshjemler i spesiallovgivningen, og kan nødrett supplere eller erstatte de eksisterende inngrepshjemplene der de ikke strekker til på selvstendig grunnlag?

Politi, brann- og redningstjeneste og helse utøver i det daglige oppgaver der det vil være snakk om å gjøre inngrep overfor borgerne. Ved noen tilfeller av disse inngrepene vil spørsmålet være om det finnes hjemmel for det inngrepet som blir foretatt. Der det ikke finnes hjemmel i de eksisterende inngrepshjemler kan det være aktuelt å benytte nødrett som hjemmel.

Nødrett er en rettferdighetsgrunn som gjør en ellers straffbar handling lovlig og ikke minst straffefri. Dette gjelder både i forhold til den objektive og subjektive skyld. Som en unntaksregel, som nettopp nødrett er, vil denne regelen bli brukt i spesielle tilfeller som faller utenfor det «normale».

Begrepet nødrett brukes i mange sammenhenger uten at brukerne vet hva nødrett egentlig er. De fleste har sikkert hørt om noen som har foretatt seg noe som etter loven er straffbart, men gjerningspersonen er av den formening at det var utført i nødrett slik at det på den måten var tillatt. I noen tilfeller kan de nok ha rett og i andre feil.

Innenfor nødetatene, politi, brann- og redningstjenesten og helse, finnes det nok også ulike tolkninger av hva nødrett er. Hva nødrett er, og hvilke vilkår som stilles til nødrettshandlingen kjenner nok ikke alle til.

Den alminnelige nødretten er en sentral del av oppgaven. Av den grunn vil det bli viet en del oppmerksomhet rundt hva den alminnelige nødretten er. Områder som grenser opp i mot nødrett vil også bli belyst for å skape en helhetsforståelse.

Det finnes mange eksempler fra rettspraksis på saker der det har blitt påberopt nødrett som hjemmelsgrunnlag. Formålet med å påberope seg nødrett har i de fleste tilfeller vært å kunne gå straffefri for den det gjelder. Utfallet av de sakene som har vært oppe for domstolene er nok noe ulikt. Hvorfor utfallet blir ulikt i de ulike sakene kan ha mange årsaker, men det vil bli gjort nærmere rede for dette underveis i avhandlingen.

Gjennom konstruerte eksempler vil det bli drøftet hvilke problemstillinger bruk av ulike inngrepshjemler kan få i gitte situasjoner. Likeledes der hvor inngrepshjemplene ikke vil være

tilstrekkelig, for så å drøfte hvorvidt det er mulig å anvende nødrett som hjemmel på eksemplene.

1.2 Hvorfor er dette et tema det er interessant å skrive om?

Dagens rettssystem med sine gjennomregulerte systemer legger ofte klare føringer. Gjennom ulike lover er det satt grenser for hvilke handlinger som det kan sanksjoneres mot, slik at borgerne vet hvor grensene går. Likevel er det av og til slik at det oppstår tilfeller hvor loven ikke regulerer handlingene eller det vil være urimelig at handlingen som foretas skal sanksjoneres med den straff som reglene tilsier ut i fra den aktuelle handling, handlingen er ikke rettsstridig.¹

Nødrett kommer her inn som en slags sikkerhetsventil eller en unntaksregel² som kan gjøre en ellers straffbar handling straffefri, sågar lovlig slik det fremkommer av straffeloven, heretter strl. § 17.

For de ulike nødetater vil det en svært aktuell problemstilling at utførte handlinger i tjeneste kan være straffefri og lovlig, selv om den utførte handlingen oppfyller både de subjektive og de objektive straffevilkårene handlingen krever for å være straffbar.³

Nødetatene kan komme opp i situasjoner der det er viktig for den som skal handle å vite hvorvidt nødrett kan erstatte andre lovhjemler der hvor spesiallovgivningen ikke strekker til.

Nødetatene og den offentlige forvaltningen blir ofte «sett i kortene» etter hva jeg har erfart. Gjør nødetatene en feil slås ofte dette opp i ulike typer media med store bokstaver. Den sensasjonspregede fremstillingen som nødetatene ofte får i tilfeller der de trår feil, gjør dette til et interessant tema å gå nærmere inn på i denne analysen.

Opp igjennom historien har de ulike nødetatene måttet tåle kritikk fra ulike hold, så også hva gjelder på nødrettens område. Den som fulgte med i media i forbindelse med bomben i regjeringskvartalet og skytingen på Utøya 22. juli 2011 fikk med seg den massive kritikken politiet måtte tåle i etterkant. Om dette var en hendelse som kunne vært sett på som en nødretts hendelse vil jeg ikke komme nærmere inn på her.

Nødrett er et stort område og veldig aktuelt for de ulike nødetater som politi, brann og helse, men likevel lite omtalt i rettspraksis. Temaet griper inn på mange områder der hvor

---

¹ Eskeland (2015) s. 245

² Andorsen (1999) s. 3

³ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 203

nødetatene står oppe i ekstraordinære situasjoner. Ofte dreier seg om å kunne handle raskt og effektivt. Ikke alltid er det like lett å foreta en gjennomtenkt avgjørelse, ikke er det alltid tid til det heller. Det må foretas en rask beslutning for å redde liv eller andre verdier som står på spill. Her finnes det noen eksempler på at det ble et positivt utfall, men det går ikke alltid like bra. Intensjonene er som oftest gode. Noen slike eksempler vil det bli kommet inn på nedenfor i avhandlingen.

Noen ganger handles det direkte feil eller det rett og slett ikke handles i det heletatt. Det er i slike tilfeller vi som borgere får høre om dette. Mediene er ofte ut etter sensasjonspregede nyheter å skrive om.

1.3 Avgrensning

Avhandlingen vil avgrensnes til det som gjelder nødrett for de tre nødetater som nevnt under punkt 1.1. Likevel vil det bli brukt eksempler fra rettspraksis som ikke går direkte på handlinger som har blitt gjort av de nevnte etatene. Nødrett innenfor de tre nevnte nødetater finnes det for lite praksis på til å kunne belyse temaet godt. Av den grunn må praksis fra andre felt på nødrettens område anvendes.

Det er den strafferettslige nødrett i lys av norsk beredskapslovgivning avhandlingen vil ta for seg. Konstitusjonell nødrett og sivilrettslig nødrett vil kun bli kort nevnt i avhandlingen og vil ikke være en del av det som blir drøftet da det faller utenfor det avhandlingen tar for seg.

1.4 Rettskilder og metode

Avhandlingen vil være en rettsdogmatisk analyse på området som omhandler nødrett. Avhandlingen vil ta for seg området til politi, brann og helse. De ovenfor nevnte nødetater vil være i fokus for drøftelsene.

Drøftelsene vil i all hovedsak bli foretatt etter alminnelig juridisk metode, noe jeg anser som en så kjent metode for den aktuelle lesergruppe, slik at jeg ser det ikke som hensiktsmessig å foreta noen nærmere utdypning av hva som ligger i det.

En metodisk utfordring på området rundt nødrett, og i denne sammenhengen i forbindelse med de tre nødetatene, er at det foreligger relativt lite juridisk teori og rettsavgjørelser.

På avhandlingens område er det lite teori å gå inn i som berører temaet direkte. Noe av det som finnes er av heller gammel årgang. Lover, forskrifter og forarbeider til disse vil av den grunn være av de sentrale kildene.

Innen det den alminnelige delen av «nødrettslandskapet» finnes det noen kilder både hva gjelder teori, rettspraksis, artikler, forarbeider mv. Når det gjelder nødrett i sammenheng med nødrettslandskapet er dette heller begrenset. Det skal sies at noe teori og praksis finnes, men det er ikke et område som har vært mye belyst etter hva jeg kan se.

Det er ikke utgitt mye litteratur rundt strl. § 17 da loven er relativt sett såpass ny. Blant de oppdaterte lærebøkene i strafferett etter innføringen av den nye strl., finnes det noen få sider om nødrett. Nødrett er ikke et mye omtalt emne i lærebøkene heller. En av få bøker som tar for seg nødrett i dybden er en bok av Kjell V. Andorsen, *Strafferettslig nødrett*⁴. Andorsens bok er riktig nok gammel da den ble utgitt i 1999, men har likevel sin aktualitet i mangel på annen litteratur på nødrettens område.

En mulig årsak til den begrensede tilgangen på kilder, kan være at det i det mange tilfeller hvor nødrettslandskapet strekker reglene eller tyr til nødrett så går det bra, og da blir det ingen «sak».

Avhandlingen er ment å kunne avdekke noen av disse områdene hvor det er utført handlinger som kan hjemles i nødrett, uten at det nødvendigvis er dokumentert i etterkant.

Men min teori er at det ikke blir registrert som noen sak i mange tilfeller, da det likevel «gikk bra». Slik sett blir det heller ikke noe særlig med rettspraksis på området.

Rettspraksisen som finnes på området er det også begrenset mengder av. Noe av den rettspraksis som jeg har klart å finne på området vil bli tatt inn i avhandlingen for på best mulig måte belyse de ulike problemstillingene. Videre vil rettspraksis fra andre områder innen nødretten, som ikke direkte går på beredskapslovgivning, bli anvendt der det kan være av betydning for å belyse de ulike problemstillingene. På enkelte områder kan det være mulig å anvende analogier fra nødretts handlinger som vil være relevante også for denne avhandlingens problemstilling.

1.5 Veien videre

Kapitel 2 vil ta for seg de hensyn som er relevante på nødrettens område. Rettssikkerhet og menneskerettigheter er sentrale tema her. Grunnlov, heretter Grl., og internasjonale konvensjoner vil kort bli belyst i dette kapittel. Reelle hensyn og hvordan lovverket er lagt opp kommer også som en del av dette kapittel. Til sist vil det ses på hensynet til effektivitet og trygghet.

---

⁴ Andorsen (1999)

Kapitel 3 går inn i de rettslige utgangspunkt og da særlig strl. § 17 og dens ulike vilkår. Som en oppklaring er det sett nærmere på de tilgrensende regler til nødretten da det kan være mange likhetstrekk mellom nødrett og de omtalte tema i dette kapitel. Siste del av dette kapitel går inn på hvilke likhetstrekk deler av spesiallovgivningen har med nødretten i noen tilfeller.

Kapitel 4 omhandler de tre nødetatene politi, brann- og redningstjenesten og helsetjenesten. Det gjøres her kort rede for de ulike ansvar, mål og oppgaver disse etatene har. Deretter ses det på de ulike inngrepshjemler de tre nødetatene har å benytte.

Kapitel 5 trekker frem ulike eksempler hvor det belyses hvor langt de ulike inngrepshjemlene til de tre nødetatene strekker. I de tilfeller hvor det fremgår at inngrepshjemlene ikke strekker til drøftes det hvorvidt nødrett kan komme inn som hjemmelsgrunnlag.

Til sist i kapitel 6 vil det bli foretatt noen avsluttende bemerkninger og de lege ferenda betraktninger på avhandlingens problemstilling.

2 Grunnleggende hensyn

2.1 Innledning

Hvilke utslag ville det gjøre om enhver handling som oppfyller de objektive vilkårene i et straffebud kan anses som straffbare? Hvilke hensyn ligger bak nødrett i lovgivningen som gjør det legalt å si at en ellers straffbar handling er straffefri og ikke minst lovlig? Spørsmålene er mange og på nødrettens område er det ulike hensyn som er i drift. Nedenfor vil disse hensynene forsøkt bli belyst.

Som i straffelovgivningen for øvrig skjer rettsanvendelsen på vegne av samfunnet. Straff er først og fremst en måte for å oppfylle rettferdighet. For at det skal oppfattes som rettferdig må den som har gjort noe galt straffes. Hvilken nytte straffen har kommer ofte i andre rekke. Filosofen Kant uttalte: «hvis rettferdigheten går under, har det ikke lenger noen verdi at det lever mennesker på jorden» eller i Norske lovs «liv for liv». Det er i dag noe endret syn på dette med straff og det er ikke lenger et prinsipp at det må straffes på samme måte som det er begått en forbrytelse på. I dag er det de relative teoriene som er retningsgivende på strafferettens område.⁵

Det er ikke lenger noen egenverdi i straffen i seg selv for at rettferdighet skal kunne oppfylles. For at det skal kunne ha noen nytte må det fylle et praktisk formål ikke bare en lidelse for den

---

⁵ Andenæs (2016) s. 66

som blir straffet. Det å si at straffen alene er til for å forsvare samfunnet kan ikke sies å være nok til at straffen er moralsk berettiget. Et sentralt spørsmål innen nødrett er om straffen er moralsk berettiget.⁶

Spørsmål som vil være relevant å stille for å kunne belyse hvilke hensyn som ivaretas i det formål å kunne utføre en ellers straffbar handling straffefritt og lovlig er mange. Noen av disse hensynene ligger i samme område som for strafferetten for øvrig. Nedenfor vil det bli gjort forsøk på å stille noen av disse spørsmålene rundt hensyn og nødrett, og likeledes se på hvilke svar som kan finnes på området.

Nødrettsbestemmelsens hovedhensikt må sies det å kunne sikre at noen kan utføre en handling som objektivt sett er straffbar, men uten å kunne ha andre handlingsalternativer, handler i strid med et straffebud og likevel går straffefri. Situasjonen vil ofte være av en slik karakter at det i realiteten ikke foreligger noe valg hvis man skal ha noen som helst mulighet «...for å redde liv, helse, eiendom eller en annen interesse...»⁷ I forhold til de hensyn nødrett skal ivareta må en kunne si at nødrett er grensen mellom rett og urett. Som tidligere omtalt er nødrett i straffeloven av 2005 en presisering og klargjøring av bestemmelsen fra 1902-loven. Rettspraksis fra Høyesterett har blitt en sentral rettskilde for nødrettsinstituttet, da lovgiver var i tvil om de ønsket å lovfeste nødrett i utgangspunktet. Dette er åpent erkjent fra lovgivers side. Til tross for en uendret lovtekst i strl. 1902, har nødrettsinstituttets bakenforliggende hensyn endret seg over mange år som har gått siden hjemmelen ble vedtatt. Den er ikke endret innholdsmessig med dagens ordlyd i strl. § 17, bare presisert. Grensen for hvor nødrett går, kan man si at bestemmes i stor grad av hva som oppfattes som etisk riktig ut i fra den tiden man lever i. Det som kunne oppleves som etisk riktig i 1930 trenger ikke oppfattes som etisk riktig i dag.⁸

2.2 Rettssikkerhet

2.2.1 Innledning

Rettssikkerhet har ulik betydning i ulike kontekster. Hva stater kan foreta seg overfor borgerne og hva borgerne kan foreta seg overfor hverandre, for å ivareta sine interesser, er sentralt i rettsstaters syn på rettssikkerhet. I denne avhandlingen er rettssikkerheten til de som blir utsatt for inngrep fra forvaltningen, ved nødetatene, bli vektlagt i redegjørelsen for rettssikkerhet.

---

⁶ Andenæs (2016) s. 67

⁷ Strl. § 17a

⁸ Andorsen (1999) s. 67-68

Lover og regler setter rammene for hvor langt rettssikkerheten strekker seg. Rettssikkerhetshensyn setter rammer for utforming av lover og tolkningen av disse. Lovene og tolkningen av lovenes grenser fastsettes etter prinsipper som er en rettsstat verdig. I strafferetten kommer rettssikkerhetshensyn frem på mange områder. Eksempler på slike områder er: ytringsfrihet, skyldspørsmålet skal komme tiltalte til gode, fremprovoserte straffbare handlinger fra politiet er straffefrie, fysisk maktutøvelse er forbeholdt staten, grenser for samtykke til ellers straffbare handlinger er straffefrie.⁹

I følge Eckhoff er rettssikkerhetshensyn «hensyn med juridisk særpreg som tillegges stor vekt». Rettssikkerhet skal hindre enkeltindivider mot overgrep og vilkårlig opptreden i fra myndighetene. Borgerne skal kunne forutberegne sin rettsstilling og kunne forsvare sine rettslige interesser.¹⁰

Ved at borgerne er sikret god rettssikkerhet skal ikke noen bli straffet for noe de ikke har gjort. Klare og tydelige regler skaper en forutsigbar rettstilstand for borgerne. Dette er med på å sikre at borgerne kjenner sine rettigheter og plikter, og likeså sine rettigheter. Slik reduseres sjansen for at noen blir straffet urettmessig.

Et viktig rettssikkerhetsprinsipp i norsk strafferett er at ingen skal kunne straffes uten hjemmel i lov. Kravet til hjemmel i lov sikrer at borgerne kan gjøre seg kjent med sin rekkevidde for hva som er riktig og galt. Ved normbrudd er det vanlig at dette møtes med en straff. Straff er et begrep som vi bruker i mange sammenhenger. Foreldre straffer sitt barn, organisasjoner som straffer sine medlemmer eller samfunnet straffer sine lovbrøyttere. Straff finnes i mange former og det er ofte de etiske normene i et samfunn som avgjør hva som er «riktig» straff i ulike sammenhenger. «Kjernen i begrepet er at en person blir utsatt for et onde på grunn av et normbrudd.»¹¹

Nødretten er en unntaksregel som ivaretar rettssikkerheten til borgerne der ulike hensyn tilsier at det ikke er riktig at det skal ilegges straff på tross av at det er foretatt et normbrudd.

2.2.2 Rettssikkerhetens grunnlag

Rettssikkerheten i Norge bygger på kulturelle verdier. Disse kulturelle verdiene har sitt grunnlag i samfunnssyn som strekker seg tilbake i tid. De som opplevde 2. verdenskrig har et helt annet kulturelt syn på rettssikkerhet enn de som vokser opp nå i dag. Kjernen i den norske strafferetten har sitt grunnlag i de kulturelle verdiene. Kun i tilfeller hvor det er begått

---

⁹ Eskeland (2015) s. 61

¹⁰ Eckhoff (2000) s. 395

¹¹ Andenæs (2016) s. 8

straffbare og straffverdige handlinger skal strl. ramme, det skal ikke være umenneskelig straff, straffen skal stå i stil til handlingen som er begått og like tilfeller skal behandles likt. Rettssikkerhetshensyn skal vektlegges.¹²

For å skape en forståelse av straff og straffverdighet er dette gjort nærmere rede for nedenfor.

2.2.2.1 Når er handlinger straffverdige

Hvilke handlinger som er akseptabel og hvilke handlinger som ikke er akseptable er det ulik oppfatning av. De handlinger som ikke er akseptable i norsk lov er nedfelt i strl. og gjort straffbare. Ved at straffebudene i strl. er uttrykt med et skyldkrav og en strafferamme er straffebudene gjort formelle.

I utgangspunktet er det slik at en handling er straffverdig i de tilfeller der hvor de nødvendig vilkår i straffebudet er oppfylt og det ikke foreligger noen straffefrihetsgrunner mv. Derimot der hvor det finnes for eksempel en straffefrihetsgrunn hvor vilkårene for denne er oppfylt kan likevel handlingen være både straffefri og lovlig.¹³

Borgerne er gjennom lovgivningen gitt en positiv avgrensning mot hva som er normbrudd gjennom lovgivningen. Forvaltningen på sin side må forholde seg til den negative avgrensningen til lovverket og håndheve de normbruddene som vil kunne oppstå.

2.2.2.2 Straffemetode

Tidligere var det tillat med både kroppsstraff, dødsstraff, tvangsarbeid, gapestokk, bøtelegging, frihetsberøvelse m.v. Flere av disse straffemetodene ser vi på som umenneskelige i dag, i Norge. Straffemetoder vi sitter igjen med i Norge i dag, er i all hovedsak frihetsberøvelse og bøtelegging. Når det gjelder frihetsberøvelse, er det 21 års fengsel som er den lengste straffen noen kan bli idømt med unntak av lovbrudd etter strl. kap. 16 som kan gi opptil 30 års fengsel. I tillegg kan det idømmes forvaring.¹⁴

2.2.2.3 Forholdsmessighetsprinsippet

Etter forholdsmessighetsprinsippet skal straffen stå i forhold til den ulovlige handling som er foretatt. Det straffes ikke av prevensjonshensyn urimelig hardt. Slik Eskeland bruker som eksempel gis det ikke fengselsstraff for å ha kjørt uten bilbelte til tross for at det trolig hadde virket preventivt.¹⁵ Alvorligheten av handlingen er gjennom strafferammen i straffebudene

---

¹² Eskeland (2015) s. 56-57

¹³ Andenæs (2016) s. 101

¹⁴ Eskeland (2015) s. 58

¹⁵ Eskeland (2015) s. 58

gjort forholdsmessige. Straffen skal harmonere med handlingen som er utført etter forholdsmessighetsprinsippet.¹⁶

Krenkelser av alvorlig grad straffes heller ikke strengt hvis straffverdigheten er liten. Påtalemyndighetene ga i 1993 påtaleunntatelse for Stein Husebø for et overlagt barmhjertighetsdrap. I Rt. 2000 s. 646 ble derimot en annen lege funnet skyldig i overlagt barmhjertighetsdrap, men fikk straffeutmålingsutsettelse.¹⁷ Forskjellen i de to saken går på at påtalemyndighetene i den ene saken ikke tok ut tiltale, noe de gjorde i den andre. Hva som er bakgrunnen for de ulike utfallene i disse to sakene vil det bli kommet inn på senere i avhandlingen.

2.2.3 Straffeprosessuell rettssikkerhet

Med straffeprosessuell rettssikkerhet mener jeg hensynet til borgernes rettigheter og deres mulighet til å få prøvd sine saker for en domstol av et eller annet slag. Likeledes muligheten til å klage på avgjørelser som besluttes slik at de kan prøves på ny for å sikre rettssikkerhet.

Denne avhandlingen vil ikke ta for seg den straffeprosessuelle delen av rettssikkerhet for borgerne da temaet faller utenfor kjernen i problemstillingen.

2.2.4 Samfunnsmessig rettssikkerhet

Med samfunnsmessig rettssikkerhet menes hensynet til den beskyttelse og inngripen som foretas av det offentlige overfor enkeltindivider. Som for eksempel politiet fratrar noens frihet ved å pågripe en person. Saklig rettssikkerhet omhandler lovligheten av loven, mens den prosessuelle rettssikkerheten er hvordan loven blir utført.

I en demokratisk stat er hensynet til at borgerne skal kunne forutberegne sin rettsstilling sentralt. Alle skal kunne forvente å bli behandlet likt i ellers like tilfeller. Likhetsprinsippet er et utslag av det reelle hensyn, at borgerne skal kunne forutberegne å bli behandlet likt i like tilfeller. Lovtekster med klar og tydelig utforming gjør det lettere å beregne sin rettsstilling. Klare og tydelige lovtekster vektlegges lettere enn vage og tvetydige.¹⁸

Straffebestemmelsene er ofte skjønnsmessig utformet, noe som kan gjøre at det ikke er mulig å legge vekt på lovtekstene av hensyn til forutsigbarhet. Høyesterett er likevel ikke fremmed for å legge vekt på andre hensyn av den grunn. Rettsstater med en demokratisk karakter, tufter

---

¹⁶ Eskeland (2015) s. 57

¹⁷ Eskeland (2015) s. 59

¹⁸ Eskeland (2015) s. 143

på en skjør forutsetning om at det er begrenset hvor langt staten kan gå for å bekjempe kriminalitet.¹⁹

2.2.5 Menneskerettigheter

Norge har i gjennom menneskerettsloven, heretter mrl., fastsatt at ved motstrid skal de inntatte konvensjoner i mrl. § 2 gå foran norsk lov jf. mrl. § 3 og presumsjonsprinsippet.²⁰ Høyesterett slo dette fast i Rt. 2002 s. 557.

Menneskerettighetene er svært aktuelle forøvrig i avhandlingen. De ulike konvensjoner og traktater vil bli belyst nærmere nedenfor.

2.2.6 Hensynet til nødssituasjonen

Av hensyn til nødrettshandlingens legitimitet må det foreligge en nødssituasjon. Dette er blitt slått fast igjennom rettspraksis²¹. Dette fremgår som et av vilkårene i strl. § 17, bokstav b.

Foreligger det ikke en nødssituasjon vil ikke nødrettsinstuttet på noen måte kunne være aktuelt å anvende på det aktuelle tilfellet. Slik sett vil hensynet til nødssituasjonen være svært viktig.

2.2.7 Grunnloven §§ 96 og 113

Det strafferettslige legalitetsprinsippet har sin forankring i Grl. § 96, «Ingen kan dømmes uden efter Lov, eller straffes uden efter Dom».

Legalitetsprinsippet i Grl. § 96 fremstår som en sikkerhet for at ingen kan dømmes uten hjemmel i lov. Lovprinsippet er strengere enn det forvaltningsrettslige legalitetsprinsippet, og det forsterkes ytterligere med at Grl. § 96 er blitt beholdt, til tross for at vi har fått Grl. § 113 hvor legalitetsprinsippet fremgår i sin klarhet. Tidligere har det alminnelige forvaltningsrettslige legalitetsprinsippet vært basert på konstitusjonell sedvanerett.²²

Grunnlovsbestemmelsens § 96 betydning er ikke at det i ethvert tilfelle at forvaltningen må ha hjemmel i lov for å kunne gjøre inngrep i borgernes sfære, men det betyr at for eksempel en dom må ha hjemmel i domstolskapt praksis, uten at denne trenger å ha støtte i formell lov i

---

¹⁹ Eskeland (2015) s. 143

²⁰ Bernt og Mæhle (2007) s. 272

²¹ Rt. 2014 s. 84

²² Andenæs (2016) s. 14

sivilrettslige spørsmål. Derimot på strafferettens område er det slik at ingen kan idømmes strafferettslig reaksjon uten hjemmel i lov.²³

I Rt. 1952 s. 989 (telefonsjikanedommen) ble en mann dømt i tingretten, men frikjent i Høyesterett for å plage en gift kvinne med telefonoppringninger av en usmakelig art. Mannen ble frikjent med bakgrunn i at det ikke var noen hjemmel som forbød slik virksomhet og retten var ikke den som skulle fylle slike lovtomme rom. De som har oppgaven med å fylle slike lovtomme rom tilligger lovgiver, ikke domstolen.²⁴

2.2.8 Lovkravet

Slik det er påpekt i pkt. 2.2.7 er det et krav om hjemmel i lov for at forvaltningen skal kunne gjøre inngrep i noens personlige sfære. Lovkravet er nå også nedfelt i strl. § 14.

«Ingen straff uten lov»²⁵, EMK artikkel 7 nr.1, jf. SP²⁶ artikkel 15. Materielt sett av samme betydning som Grl. § 96. Lovkravet er like tydelig og gir en ekstra understøttelse av hva som må ligge til grunn for å kunne bli dømt til en strafferettslig reaksjon. I artikkelens 2. pkt. presiseres det at det er straffen på gjerningstidspunktet som er avgjørende.

For at noen skal kunne bli dømt til straff, foreligger det et klarhetskrav. Det skal foreligge en klar hjemmel for den kriminelle handlingen som har blitt begått. Det betyr ikke annet enn at domstolen må kunne forankre handlingen i en hjemmel. Ut i fra vanlig språklig forståelse av denne hjemmel trenger ikke handling å passe rett inn i den aktuelle hjemmel. Tolkningsresultat må kunne forankres i hjemmelen.²⁷

Klarhetskravet kom opp i Rt. 2012 s. 1211. Her var det en person som var siktet etter strl. (1902) § 140 for å ha kommet med trusler ovenfor en politimann. Disse truslene var kommet frem på en blogg. Mistenkte ble frikjent under henvisning til at en blogg kunne anses å gå under definisjonen trykt skrift i strl. (1902) § 140. Klarhetskravet i Grl. § 96 og EMK artikkel 7 ikke var oppfylt.

---

²³ Andenæs (2016) s. 105

²⁴ Andenæs (2016) s. 105

²⁵ EMK artikkel 7

²⁶ Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter

²⁷ Eskeland (2015) s. 100

2.2.9 Grunnloven § 102

Grl. § 102 sikrer borgerne retten til personvern og privatlivets fred ved at det er et krav om at det må finnes hjemmel i lov for å kunne gjøre inngrep som berører noens personvern og privatliv jf. Grl. § 113.

Grl. § 102 har klare likhetstrekk med Den Europeiske menneskerettighetskonvensjon, heretter EMK, art. 8 og SP art. 17. Det er et gjennomgående krav til en klar lovhjemmel for å kunne foreta inngrep i noens private sfære.

Det vil i kapitel 5 bli vist eksempler på hvordan kravet til lovhjemmel kommer til anvendelse.

2.2.10 Hensynet til EMK og EMD

Norge er som stat bundet av folkeretten. EMK er den mest interessante for strafferettens område med bakgrunn i at Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol, heretter EMD, som håndhever etterlevelsen av EMK. Strl. § 2 og mrl. § 2 sørger for at norske domstoler må legge konvensjonen til grunn og EMDs tolkninger av denne. Ved motstrid skal konvensjonen gå foran norsk lov hvis den gir den mistenkte en bedre rettsstilling. I Rt. 1994 s. 610 (Bølgepappkjennelsen I) uttalte Høyesterett at konvensjonen måtte være «klar og entydig» i tilfeller der det var snakk om «å endre en rettstilstand som bygger på klar og innarbeidet norsk lovgivning eller praksis». Videre uttales det at det er et saksforhold som «i faktisk og rettslig henseende er ... jevnførbart med det som foreligger til avgjørelse for den norske domstol».²⁸ I Rt. 1999 s. 961 (Rest-Jugoslavia-kjennelsen) kom fire av fem dommere til det samme synet, men dette ble endret i Rt. 2000 s. 996 (Bøhler-dommen) og bekreftet det nye synet i Rt. 2002 s. 557 (Dobbeltstraff-I-saken)²⁹ som var en plenum-dom.³⁰

En borger kan påberope seg EMK og tilleggsprotokollene direkte ved å bringe inn en klage for EMD. Kravet er at alle de rettslige nasjonale mulighetene er forsøkt.³¹

---

²⁸ Rt. 1994 s. 616-617

²⁹ «Norske domstoler skal ved tolkning av EMK benytte samme metode som EMD, men med den reservasjon at det i første rekke er EMD som skal utvikle konvensjonen. Dersom den tolkning av en inkorporert konvensjonsbestemmelse som ut fra en slik bedømmelse har de beste grunner for seg, kommer i strid med en annen norsk lovgivning, skal konvensjonsbestemmelsen gå foran, jf. menneskerettighetsloven § 3. Når lagmannsretten har lagt til grunn at konvensjonstolkningen må være «rimelig klar» for at en annen norsk lovgivning skal kunne settes til side, bygger den således på en misforståelse av Høyesteretts uttalelser i plenumsdommen fra 2000 ...» (s. 565)

³⁰ Eskeland (2015) s. 113

³¹ Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, EMK art. 35

Statene er pålagt å sikre menneskerettighetene som er nedfelt i konvensjonene jf. EMK art. 1. Hvordan dette skal skje er opp til statene selv å bestemme.

2.3 Reelle hensyn

Reelle hensyn eller resultatets godhet er en av rettskildefaktorene som vurderes på de fleste rettsområder. Som rettskildefaktor er ikke reelle hensyn den faktoren som veier tyngst. Likevel er reelle hensyn av betydning på nødrettens område. Hensikten er å få et resultat som er til det beste for alle parter.

Nødrettsspørsmålet er uten tvil et spørsmål som går langt inn i etikken. Filosofer som Kant og Hegel var interessert i spørsmålet om nødrett. Hvordan interesseovervekt skulle bedømmes var et tema som er veldig aktuelt innen filosofien, og har vært det helt siden Aristoteles tid i alle fall. Spørsmål man må stille seg er hvordan vurderer man verdien av en interesse. En slik verdi vil i mange tilfeller være av individuell betydning. De rettslige spørsmålene vil nok jurister og domstolene kunne vurdere på et godt grunnlag, men de mer underliggende etiske spørsmålene kan fortsatt stå åpne.³²

Det er likevel slik at det er domstolene som må ta stilling til verdispørsmålene i forhold til strl. § 17. Som Andorsen skriver: «de reelle hensyn vil ha nokså stor betydning for drøftelsen av nødrettsbestemmelsen, både de lege lata og de lege ferenda».³³

2.3.1 Oppsummering

Bak nødrett ligger det en rekke hensyn slik som jeg har kommet inn på ovenfor, men kanskje det viktigste bak nødrett er at det er resultatet av handling ut i fra hendelsesforløpet rundt handlingen som er det avgjørende. Etter en interesseavveining er det sentrale der hensyn må veies for og i mot hverandre. Vanlige borgeres oppfatning av hva som er rett og galt utfall av en handling i en nødssituasjon ligger til grunn for utfallet av handlingen. Etikk og konsekvensetikken har spilt en sentral rolle for å fastsette hvilke hensyn som er av vesentlig betydning innenfor nødrettsinstituttets område. Likevel kommer man ikke bort i fra at reelle hensyn til hva som er de riktige interesseavveiningene må være en vesentlig del av vurderingene.

2.4 Maktmisbruk

Maktmisbruk i dette tilfellet vil være der hvor myndighetsutøverne går utover sin kompetanse. Der hvor det er snakk om å gripe inn og frata noen sine rettigheter vil maktmisbruk fremstå

---

³² Andorsen (1999) s. 69

³³ Andorsen (1999) s. 69

som særlig uheldig. Maktmisbruk kan fremstå på de fleste områder hvor det er snakk om myndighetsutøvelse.

Forvaltningen, her ved nødetatene, må ha hjemmel i lov for sine inngrep ovenfor borgerne jf. GrL. § 96. Normen er at de tvangsinngrep som nødetatene foretar seg, har hjemmel i spesiallovgivningen. Der hjemmel ikke finnes eller ikke strekker til kan nødetatene påberope seg nødrett der hvor andre borgere kan gjøre det samme.

Handlingen eller inngrepet som foretas må være nødvendig og som hovedregel skal det ikke finnes andre lovlige metoder. Inngrepet skal skje etter den minst inngripende metoden i tråd med subsidiaritetsprinsippet. Faren som avverges må være mer verneverdig enn den «skade eller ulempe inngrepet utgjør for den som utsettes for handlingen».³⁴

Ved at forvaltningens arbeide krever hjemmel i lov, reduseres faren for maktmisbruk. Det er forskjellige krav til vilkår som må være oppfylt ved de ulike inngrepshjemler. Vilkårskravene skjerpes i tråd med alvorlighetsgraden til de ulike hjemlene de hører til. Politiets inngrepshjemler³⁵ krever ofte kjennelser fra retten, andre ganger holder det at påtalemyndigheten beslutter inngrepene selv.

Etter mitt syn er det politiet og påtalemyndigheten som utfører de mest inngripende oppgavene overfor borgerne, og blir av den grunn mest utsatt for å komme i situasjoner der maktmisbruk kan komme til uttrykk. På grunn av nødretten sin vaghet³⁶ og tvetydighet vil sjansen for maktmisbruk eller misbruk av nødrettens kompetansegrunnlag være større. Ved å ha egne særlover som regulerer handlingsrommet til myndighetsutøverne vil det være mindre rom for at det gjøres feil. Utfyllende og detaljerte beskrivelser av hvor langt kompetansen strekker sikrer en større forutsigbarhet.

Ut i fra at det, etter hva jeg kan se, foreligger begrenset med rettspraksis på området rundt maktmisbruk taler det for at det hører til sjeldenhetene at det utøves maktmisbruk på områdene avhandlingen tar for seg.

2.5 Lovtekniske hensyn

Ved nødrett som hjemmel for at en ellers ulovlig handling blir lovlig, reduseres sjansen for at det blir rettsområder som det av ulike hensyn ikke bør være straffbart å trå over.

---

³⁴ NOU 2004:6 s. 45-46

³⁵ Jf. strpl.

³⁶ Andorsen (1999) s. 12

2.5.1 Full lovregulering

Med full lovregulering menes det at lovgiver tar høyde for enhver handling som kan tenkes å oppstå. En slik regulering gir stor forutsigbarhet for borgerne ved at det er lettere å orientere seg i det rettslige landskapet. De ulike områder reguleres i detalj med en egen hjemmel.

En full lovregulering skaper et omfattende lovverk. Dette vil gjøre lovverket tungt tilgjengelig for de som skal anvende det. Brukerne av lovverket vil få store mengder av lovverk å forholde seg til, noe som skaper mindre oversikt.

Det vil også være vanskelig å dekke over alle områder med et lovverk, uforutsette situasjoner vil kunne dukke opp.

2.5.2 Delvis lovregulering

Delvis lovregulering tar høyde for de mest aktuelle områdene det er behov for å regulere. Generelle unntaksregler fanger opp de områdene som ikke er direkte regulert under lovgivningen. Lovgivningen er i dag regulert på denne måten med delvis lovregulering. Nødrett som er aktuell i denne avhandlingen er en unntaksregel som griper inn på områder som ikke er regulert i dagens spesiallovgivning.

2.6 Hensyn til effektivitet

Effektivitet i utøvelsen av lovverket skaper god samfunnsøkonomi ved at samfunnet ikke trenger å bruke mer resurser enn strengt tatt nødvendig. Med effektivitet menes det å kunne anvende ressursene på en mest mulig kostnadseffektiv måte.

Strl. 2005 § 21 gjør at forsett gjelder som skyldkrav for hele strl. Lovgivningen blir på denne måten mer effektiv samt at lovgiver fastsetter det riktige skyldkravet. Tidligere i strl. 1902 måtte skyldkravet tolkes i hvert enkelt tilfelle.³⁷

2.7 Hensyn til trygghet

Med hensyn til trygghet menes det i denne avhandlingen den trygghet den enkelt borger kan ha til at ens rettigheter blir ivaretatt. Sikkerheten til at politiet griper inn og sikrer ens trygghet mot kriminelle handlinger, helsevesenet utfører sine oppgaver på en god måte eller at brann- og redningstjenesten kommer når det brenner.

Dette er etter mitt syn noe av det viktigste innenfor nødetatens virke. De har alle som en sentral oppgave å produsere trygghet for borgerne.

---

³⁷ Andenæs (2016) s. 226

2.8 Oppsummering

Ovenfor er det gjort rede for en rekke relevante grunnleggende hensyn på avhandlingens tema. Rettssikkerhet er et sentralt tema innenfor vårt rettssystem. Uten rettssikkerhet vil det være vanskelig å kunne håndheve lover og regler på en trygg og forsvarlig måte. Samtidig er det slik at det må være visse begrensninger på hvor komplisert system en rettsstat kan ha før det blir uhåndterlig. Av hensyn til effektivitet er ikke alle områder detaljregulert, men bare delvis lovregulert.

Disse grunnleggende hensynene vil bli brukt i drøftelsene nedenfor i den grad de gjøres gjeldende i de ulike eksemplene som blir tatt opp.

3 Rettslige utgangspunkt

3.1 Innledning

Strl. § 17 er en unntaksregel. På mange måter kan man si at denne regelen er med på å regulere hva som er av alminnelig oppfatning om hva som er rett og galt. Ved at det på den ene siden finnes normregler som alle skal og bør forholde seg til, og på den andre siden har en mulighet til å kunne handle ut i fra det de fleste anser som rettmessig eller moralsk riktig i en nødsituasjon.

Slik det vil bli gått nærmere inn på nedenfor i avhandlingen ligger det i Grl. §§ 96, 113, EMD og EMK ligger det en rettssikkerhet for borgerne. Når det gjelder både de internasjonale konvensjonene og Grl. §§ 96 og 113 har de alle en autonom betydning for straffespørsmålet.³⁸ Nødrettshandlingen er langt på vei innenfor etikken og særlig konsekvensetikken hva man anser for å være rett og galt i ulike situasjoner hvor det er naturlig å påberope seg nødrett.

Nødrett sikrer at man ved en rettmessig nødrettshandling går straffefri. Samtidig vil dette være å ta hensyn til rettssikkerheten til borgerne.

Ulike rettslige utgangspunkt som er relevante for nødretten vil bli kort sett nærmere på i dette kapittel.

3.2 Nødrett

3.2.1 Mer enn en strafferettslig bestemmelse

Ofte blir nødrett forbundet med handlinger som er straffbare, men som av sin karakter kan være straffefrie og lovlige. Betydningen nødrett for forvaltningen, og spesielt i denne

---

³⁸ Andenæs (2016) s. 15

avhandlingen nødretene er dette et likeså aktuelt tema. For disse etatene vil nødretten ha en praktisk betydning. Noe som vil bli belyst under drøftelsene i kapitel 5.

3.2.2 Straffeloven § 17

Straffeloven, heretter strl. § 17 er hjemmelen for nødrett i straffeloven. En rekke vilkår må være oppfylt for at denne hjemmel skal kunne anvendes. Når vilkårene i strl. § 17 er oppfylt, er en ellers straffbar handling lovlig og straffefri. Det stilles strenge krav til disse vilkårene. Selve nødretts handlingen kan være hvilken som helst ellers straffbar handling, objektivt sett.³⁹

Hjemmelens ordlyd⁴⁰ er enkel, ulike interesser kan reddes ved nødstilfeller der alle vilkårene i hjemmelen er oppfylt.

Strl. § 17 er alminnelig og generell, og gjelder på alle områder innenfor det strafferettslige området. Hovedsakelig en videreføring og presisering av strl. (1902)⁴¹ § 47. Slik sett er det ingen særlig endret rettslig virkning mellom dagens strl. § 17 og den tidligere strl. (1902) § 47. I forarbeidene til den nye straffeloven av 2005 forelå det bred enighet om at man ikke ønsket å endre på rettstilstanden innenfor nødrettsområdet. Derimot var det et ønske om å gjøre ordlyden mer lettfattelig, også for de uten juridisk bakgrunn skal forstå lovens ordlyd.⁴²

Strl. 1902 § 47, som er forløperen til dagens strl. § 17 hadde ikke denne tydeligheten som sier at handlingen er lovlig, men det har ikke hersket noen tvil om dette spørsmålet innenfor gjeldende rett.⁴³

Strl. er en relativt ny lov og naturlig nok er da forarbeidene også relativt nye. I og med at loven er såpass ny, kan man finne relevante opplysninger i forarbeidene til loven som vil være oppklarende ved tolkning.

Det er ikke store mengder av rettspraksis på strl. § 17. En lov som nylig har trådt i kraft vil ikke ha fått mange saker til Høyesterett enda. Ettersom det ikke finnes særlig mye praksis på § 17 enda, vil det være relevant å benytte praksis fra strl. (1902) § 47. Det er ikke å anse som

---

³⁹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 417

⁴⁰ ”En handling som ellers ville være straffbar, er lovlig når

- a) den blir foretatt for å redde liv, helse eiendom eller en annen interesse fra en fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte, og
- b) denne skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen.”

⁴¹ Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10

⁴² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 204

⁴³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 203

noen særlig endring av rettsstilstanden i ny og gammel lov⁴⁴. Likevel er det ikke store mengder av rettspraksis. Grunnen til det kan være mange. En mulig forklaring er at nødrett er en unntaksregel og unntakene brukes bare når det ikke finnes andre regler som kan anvendes. Slik sett vil det måtte bli færre saker med bruk av strl. §§ 17 og 47 (1902) enn hva det vil bli av andre saker.

3.2.3 § 17s ulike vilkår

Bestemmelsen oppstiller en rekke vilkår og de må alle være oppfylt for at handlingen skal være straffefri på grunn av nødrett.

(1) «fare for skade»⁴⁵

Forståelsen av «fare for skade»⁴⁶ i nødrettssammenheng er at noe kan bli skadet eller ødelagt. Hva som står i fare for å kunne bli skadet eller ødelagt er i og for seg ikke av særlig betydning i nødrettssammenheng.

Noe krav til hvordan faren oppstod fremkommer heller ikke av bestemmelsen og liksom ingen reelle hensyn som skulle tilsi noen annen forståelse. Derimot om den oppståtte faren skulle være selvforskyldt, stilles det noe strengere krav til interesseovervekt.⁴⁷

Kjente eksempler på slik «fare»⁴⁸ er at huset holder på å brenne ned eller at spionen er på vei til oppdragslandet sitt med statshemmeligheter. Likevel er det ikke slik at det er bare handlinger som er påbegynt som kan omfattes av nødrettsbehandling, men også situasjoner der «fare for skade»⁴⁹ enda ikke har oppstått. Høyesterett godtok for eksempel i et tilfelle at en pengetransport kunne parkere på et område der dette ikke var tillat i rushtiden. Rettens begrunnelse var at faren for å bli ranet, om de skulle parkere der det var tillat, ble ansett som overhengende stor og av den grunn ble den aktuelle parkeringen godtatt, Rt. 1963 s. 210 (Parkerings-dommen I). Ser man det opp i mot dagens nødrettsbestemmelse i strl. § 17 litra b kan man lese: «denne skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen»⁵⁰. I dommen ovenfor var det strl. 1902 § 47 som var gjeldende.

---

⁴⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 204

⁴⁵ Strl. § 17a

⁴⁶ Strl. § 17a

⁴⁷ Eskeland (2015) s. 246-248

⁴⁸ Strl. § 17a

⁴⁹ Strl. § 17a

⁵⁰ Strl. § 17b

(2) «liv, helse, eiendom eller en annen interesse»⁵¹

Faren må true en ellers «lovlig interesse, og som ikke kan avverges på annen rimelig måte»⁵² Ordlyden tilsier at nødrett kan anvendes på alle områder. Forståelsen av «annen interesse»⁵³ er en form for samlebetegnelse over hva som kan reddes. Hvem sine interesser eller eiendeler det er snakk om er uten betydning. Det kan likeså dreie seg om tredjepersons interesser så vel som sine egne.⁵⁴ Strl. 1902 § 47 anvendte uttrykket «Person eller Gods»⁵⁵ som var nokså snevert med tanke på hva som kunne tolkes ut i fra ordlyden. I forarbeidene til strl. § 17 ble det diskutert hvorvidt man skulle anvende «interesse»⁵⁶ eller «rettsgode»⁵⁷ hvor valget falt på det første. I tillegg ble det lagt til noen konkrete eksempler på hva som kunne vernes.⁵⁸

(3) «ikke kan avverges på annen rimelig måte»⁵⁹

«I tillegg kreves det at faren for skade (skaderisikoen) er langt større enn skaderisikoen ved redningshandlingen.»⁶⁰

Betydningen av dette er ikke at den utførte handlingen vil være den eneste måten å avverge skaden på, men det menes at det kan være den mest fordelaktige måten. Bestemmelsen er ikke slik at man alltid må ofre egne verdier for å redde, fremfor å bruke andres verdier. Et eksempel på det er å slokke en brann med naboens teppe fremfor sitt dyrere persiske teppe.⁶¹ Kravet til interesseavveining vil naturlig nok være sterkere om skadesituasjonen er selvforskyldt, noe som fremgår av ordlyden «ikke kan avverges på annen rimelig måte»⁶² Det vil ikke kunne bli sett på som unaturlig om man anvendte sine egne ressurser før man tok nytte av andres.⁶³

---

⁵¹ Strl. § 17a

⁵² Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s.417

⁵³ Strl. § 17a

⁵⁴ Eskeland (2015) s. 248

⁵⁵ Strl. 1902 § 47

⁵⁶ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 204

⁵⁷ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 204

⁵⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 204

⁵⁹ Strl. § 17

⁶⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁶¹ Eskeland (2015) s. 248

⁶² Strl. § 17b

⁶³ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

(4) Krav om at det som skal reddes må være «lovlig»⁶⁴

Kravet om at det som skal reddes fra skade må være «lovlig»⁶⁵ kommer ikke frem som et vilkår i bestemmelsen. I forarbeidene er det brukt som eksempel at ikke lovlige narkotiske stoffer som «heroin eller kokain»⁶⁶ ikke kan reddes ved en nødrettshandling. Dette til tross for at det skulle være av en mye høyere pengeverdi på de narkotiske stoffene som reddes sett opp i mot det som ofres for å redde. Derimot er det snakk om objektivt sett lovlige verdier som for eksempel en stålet bil som reddes fra en brann ved å anvende noen annens brannslukningsapparat vil det være å anse som en lovlig nødrettshandling. Slik vil det også være om det er tyven selv som handler for å redde bilen.⁶⁷

3.2.4 Redningshandlingen

For at det skal være en nødrettshandling må redningshandlingen være en handling som ellers ville være å anse som straffbar. Et eksempel på det er skiløperen som må bryte seg inn i en hytte på fjellet for å redde livet.⁶⁸ En slik handling er strafferettslig straffbar, men vil oppfylle vilkårene for at dette er en nødrettshandling. Skiløperen redder livet sitt ved å bryte seg inn i hytten for å ikke fryse ihjel.

Redningshandlingen foretas for å hindre at faren for skade skal skje. Om ikke handlingen foretas for å redde det som er i fare, er ikke vilkårene oppfylt og handlingen er ikke en nødrettshandling. Kommunikasjonskontroll for eksempel, må ha som formål å avverge en kriminell handling for å kunne anses som lovlig.

Likevel er det ikke et absolutt krav at redningshandlingen som foretas er det alternativet som gjør minst «skade». Ordlyden i § 17a, «annen rimelig måte»⁶⁹ tilsier at det må være en akseptabel måte. Redningshandlingen må foretas på en minst mulig inngripende måte slik det fremgår av subsidiaritetsprinsippet.

I Rt. 1955 s. 608 unnlot en vernepliktig å etterkomme en innkallelse til militærtjeneste, da han ikke kunne reise i fra alvorlig syke barn. Høyesterett fant dette var innenfor det som kunne være å anse som en nødrettshandling og mannen gikk straffefri. Det stilles ofte strenge krav til at de som ikke møter til slik tjeneste, har uttømt alle alternativer før man kan si at det kan

---

⁶⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁶⁵ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁶⁶ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁶⁷ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁶⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁶⁹ Strl. § 17a

kalles en nødssituasjon. Retten mener det handler om hvorvidt man har anstrengt seg nok, jf. Rt. 1984 s.665.⁷⁰

3.2.5 Interesseavveiningen

For å kunne foreta en nødrettshandling som griper inn en tredjepersons verdier eller interesser må det foretas en interesseavveining. Det må foreligge en større verdi på den eiendel som reddes sett opp i mot den verdi som ofres. Denne vurderingen vil ikke i alle tilfeller være like enkel å foreta. Hvem er det som skal vurdere at det ved en for eksempel en naturskapt flom som rammer en eiendom skal være rettmessig å foreta inngrep på naboeiendommen, for å redde sin egen, med den begrunnelse at den skal være mer verdt?

Det at eier av eiendommen det foretas inngrep i gir rett til erstatning etter skadeerstatningsloven, heretter skl. § 1-4 vil nok kunne bøte på det økonomiske tapet, men det er ikke alltid like enkelt å ha samme syn på slike vurderinger.⁷¹

I tilfeller hvor det foreligger en interessekonflikt må man se på hva som subjektivt og objektivt sett er mest beskyttelsesverdig av verdiene som er truet, i forhold til det som ofres.⁷²

I tilfeller der det er snakk om at både den ofrede verdien og den verdien som er truet har samme rettighetshaver stilles det gjerne mindre krav til interesseovervekt. På mange måter kan det sammenlignes med hypotetisk samtykke. Den som foretar handlingen antar at handlingen ville vært ønsket av eier. Derimot i tilfeller hvor det er snakk om for eksempel det å sulte seg til døde vil ikke de samme synspunktene være til stede. I slike tilfeller vil det være rettmessig å gripe inn. Samfunnet ser på det som en større verdi å redde et liv fremfor å la det være.⁷³

3.2.6 Proporsjonalitetsregelen

I strl. § 17 er det et vilkår at «skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen»⁷⁴. Skaderisikoen ved to ulike handlinger er ikke alltid så lett å sammenligne, særlig når det ikke er sammenlignbare verdier det er snakk om. Slike verdier er det bare mulig å sammenligne der det kan foretas en matematisk vurdering av de ulike verdiene. Normalt sett vil det bare være mulig der det kan settes en pengeverdi på begge sider i interesseavveiningen. Slik er det sjelden, ofte er det ikke sammenlignbare verdier som er i spill, og det er slik at liv går alltid foran verdier. Ved å sammenligne skaderisikoen ved å ikke gripe opp i mot risikoen

---

⁷⁰ Eskeland (2015) s. 248

⁷¹ Andorsen (1999) s. 205

⁷² Andorsen (1999) s. 206

⁷³ Andorsen (1999) s. 294-295

⁷⁴ Strl. § 17b

nødrettshandlingen fører med seg foretas det en interesseavveining.⁷⁵ Jf. forarbeidene⁷⁶ er kravet til «langt større»⁷⁷ et mer lempelig vilkår enn hva strl. (1902) § 47 vilkår «særdeles betydelig» innebar.

I Rt. 1985 s. 1 (Hjertepasient-kjennelsen) hadde en beruset mann valgt å kjøre sin hjertesyke bror en km med bil slik at han skulle få hentet sin hjertemedisin. På vei hjem til den syke broren, etter i underkant av 300 meter passerte de en Falken-stasjon. Retten mente at mannen burde ha stanset kjøringen her og forsøkt å få hjelp hos Falken til å få broren videre. Høyesterett fant denne kjøringen som utenfor det man kunne anse som nødrett og «under enhver omstendighet ha nøyet seg med å kjøre til stasjonen»⁷⁸.

Samme utfall som ovenfor ble det i Rt. 1994 s. 48 hvor en gutt hadde overlatt nøklene til sin bil til en beruset person i frykt for represalier om han ikke gjorde det. Retten mente han heller burde søkt andre alternativer som å ta nøklene og søkt hjelp hos de andre som var til stede slik at denne kjøringen i beruset tilstand ikke hadde funnet sted.

I Rt. 1994 s. 1407 kom retten til at en beruset man som hadde overtatt kjøringen fra sin astmasyke kone i Vålerengtunnelen burde ha søkt alternativer til sin kjøring før han valgte å kjøre selv. Retten fant det å kjøre selv ikke var å anse som en nødrettshandling ettersom det ikke forelå som det eneste alternativet, mannen burde forsøkt andre alternativer.

I Rt. 1963 s. 210 (Parkerings-dommen I), omtalt ovenfor under 3.2.3, ble en sjåfør som skulle levere 70000 kroner i en bank frifunnet for å ha parkert på et område som det var ulovlig å stanse på i mellom kl. 15.00-17.00. Retten anså det som en «reell og nærliggende fare»⁷⁹ om vedkommende skulle måtte bære pengene det lengre stykke det ville være om sjåføren skulle parkere der det var tillatt. Videre anførte retten at faren var «særdeles betydelig i forhold til den skade som kunne voldes ved hans parkering av bilen»⁸⁰.

Derimot i Rt. 1964 s. 591 (Parkerings-kjennelsen II) kom retten til motsatt resultat. Her skulle tiltalte hente 20000 kroner utenfor et bygg i Oslo, tiltalte stanset på et område med stoppforbud, men ble ikke hørt med påberopelse av nødrett i dette tilfellet. Høyesterett anførte

---

⁷⁵ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁷⁶ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁷⁷ Strl. § 17b

⁷⁸ Rt. 1985 s.1

⁷⁹ Rt. 1963 s. 210 jf. s. 211

⁸⁰ Rt. 1963 s. 210 jf. s. 211

at det denne saken skilte seg i fra Parkerings-kjennelsen I⁸¹ med at tiltalte her ikke hadde hentet pengene enda og faren var således ikke oppstått da parkeringen ble foretatt.

Det er ikke lett å se forskjellen på disse to Parkerings-kjennelsene og hvilken betydning det skulle ha om man skulle hente eller bringe pengene. Objektivt sett skulle det vel være det samme om vedkommende skulle levere eller hente penger, faren for å kunne bli ranet eller annen fare som kunne oppstå var vel den samme. Forskjellen var om når i hendelsesforløpet faren var til stede jf. Rt. 1964 s. 591 (Parkerings-kjennelsen II). Altså faren for å for eksempel bli ranet var i den ene kjennelsen til stede når parkeringen ble foretatt. I den andre kjennelsen derimot oppstod ikke den samme faren før etter parkeringen var gjennomført.

Kjernen i spørsmålet om interesseovervekt vil være hvorvidt redningshandlingen er av et mindre inngripende omfang enn hva selve skaden som er i ferd med å oppstå kan bli. Denne avveiningen er som nevnt ovenfor ikke like lett å foreta, da verdiene ofte ikke er av lik karakter. Det er snakk om verdier som «ikke er direkte sammenlignbare (inkommensurable)»⁸² slik det er utalt i forarbeidene.

Det sentrale spørsmålet vil være om alle andre lovlige alternativer er forsøkt oppfylt før en eventuell straffbar handling begås og likevel kan anses som lovlig. Er alle mulige alternativer innenfor rimelighetens grenser forsøkt? Der hvor det kan være mulig å avverge faren med andre lovlige midler vil ikke nødrett være akseptabelt som straffefrihetsgrunn.

3.2.7 Aktsomhetsnormen

På strafferettens områder ligger det et krav til aktsomhet til den som utfører en handling, uavhengig om handlingen utføres på bakgrunn av noe som i utgangspunktet er straffbart etter et straffebud.

Faren for skade vil måtte vurderes opp i mot de ulike interesser som står opp i mot hverandre i den aktuelle nødssituasjonen. Vurderingen av faren ved redningshandlingen vil totalt sett måtte vurderes som forsvarlig å foreta, det vil verken være en subjektiv eller en objektiv handling. Aktsomhetsvurderingen vil være både subjektiv og objektiv samtidig.⁸³

Aktsomhetsvurdering vil måtte være relativ. Situasjonen vil være avgjørende for hvorvidt redningshandlingen vil være forsvarlig og dermed kan foretas. I noen tilfeller vil en aktuell handling kunne fremstå som riktig, i andre tilfeller som gal.

---

⁸¹ Rt. 1963 s. 210

⁸² Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

⁸³ Andorsen (1999) s. 186

I Feldmannsaken⁸⁴ fra 1947 ble et jødisk ektepar drept av sine grenseloser. Grenselosene mente de opptrådte hysterisk og av den grunn kunne bli oppdaget av tyskerne. Denne faren med å bli oppdaget og likeledes få røpet sin rute anså de som en så stor fare at de fant det nødvendig å drepe ekteparet. Grenselosene påberopte seg nødrett i lagmannsretten og ble hørt med det. Saken kom for øvrig aldri til Høyesterett slik at det finnes derfor ingen dom derifra.⁸⁵

I enkelte yrker stilles det strengere krav til hvor langt de ansatte skal strekke fareprognosen. For eksempel hos politi og brannmenn forventes det noe mer til hva man kan forvente av risiko. Sammenlignet med en lærer, vil forventet fare i jobbsammenheng være langt større innen politi- og brannetaten. I disse yrkene vil det kunne være aktuelt å kunne gå lenger før det anses som uaktsomt. Det er i seg selv en større fare med de oppgaver disse yrkene er satt til å håndtere i hverdagen sammenlignet med hva en lærer må kunne forvente på en skole.

3.2.8 Oppsummering

Slik som det er kort blitt gjort rede for er det mange strenge vilkår for at en nødrettshandling skal kunne være lovlig og straffefri. Ikke bare er det de ulike vilkår som må være til stede, men det må også foretas ulike typer situasjonsbestemte avveininger. Alle disse vilkårene må være oppfylt for at en nødrettshandling skal kunne være lovlig og straffefri.

3.3 Tilgrensende regler til nødretten

3.3.1 Innledning

Nødrett er som kjent en av flere straffefrihetsgrunner på strafferettens område. Noen av disse er lovfestet og andre er ulovfestet. Felles for disse er at de har ulike likhetstrekk med nødrett. I det følgende vil det bli gjort rede for noen av disse tilgrensende tema til nødretten for å skape en viss oversikt. Disse temaene er ikke en del av avhandlingens kjerne, men likevel viktig å nevne.

Skillet mellom for eksempel nødrett og nødverge er ikke like klart i alle tilfeller. Hvor langt strekke nødretten seg og når går nødrett over i nødverge? Spørsmålet er tosidig, kan nødrett gå over i nødverge eller vil bare en handling kunne gå i fra nødverge til nødrett. En handling kan sies å ha et perspektiv ved seg som både er av nødrettslig karakter og samtidig kan være en nødvergehandling.

---

⁸⁴ Andorsen (1999) s. 186, jf. Lov og Rett 1997 s. 83-101

⁸⁵ Andorsen (1999) s. 186

Hvis politiet foretar en pågrepelse av en person som er i ferd med å foreta et innbrudd, vil det da være en handling de foretar i lys av nødrett eller vil det være i lys av nødverge? På den ene siden vil det jo være slik at de går inn og redder verdier for en tredjeperson som er under angrep med tanke på innbruddet. Slik sett handle i tråd med handleplikten⁸⁶ og nødverge⁸⁷. På den annen side vil man kunne si at det er en form for nødrett, om man ser bort i fra politiets rett til å pågripe ved fersk gjerning⁸⁸. Ved at en innbruddstyv pågripes redder man samfunnet fra en som kan være til skade, og avverger senere forbrytelser. Handlingen som foretas sørger for at samfunnet ikke blir belastet med senere unødige kostander ved å handle ovenfor denne forbryteren. Hensikten vil være å gi handlingen, det vil være å pågripe, en preventiv virkning.

Først vil det bli sett på nødverge som har mange likhetstrekk med nødrett, så selvtækt, deretter rettsstridreservasjonen og negotiorum gestio. Konstitusjonell nødrett faller for så vidt langt utenfor avhandlingens tema og vil av den grunn ikke bli nærmere omtalt.

3.3.2 Nødverge

Nødverge⁸⁹ er en av straffefrihetsgrunnene. I grove trekk er nødverge retten til å beskytte seg mot ulovlige angrep. Ved hjelp av nødverge kan en borger forsvare seg og sitt både lovlig og straffefritt.⁹⁰ Den vanligste oppfattelsen av nødverge er å forsvare seg mot angrep på person. Det er viktig å påpeke at det ikke er snakk om å gjenopprette en rettstilstand. Med andre ord det er ikke tillatt å foreta en aktiv handling for å få tilbake noe som er stålet. Det er kun tillat å forsøke å forhindre at en gjenstand blir stjålet.⁹¹ Skulle det ha vært lovlig å foreta en gjenopprettende handling i slike tilfeller ville det bli som å ha gitt borgerne en form for en politimyndighet til å gjenopprette rettstilstanden før en faktisk handling var begått.

Nødverge kan utøves om det gjelder en selv eller tredjemann. Det er uten betydning for lovligheten av nødvergehandlingen. Et vitne til en voldshandling har den samme rett til å kunne utøve nødverge som den overfalte. Forholdsmessighet er sentralt innen nødverge. Det å skyte en annen person i foten kan ses på som grunn god nok for å avverge en kriminell handling, men å skyte samme person i hjertet vil i de fleste tilfeller ikke kunne ses på som forsvarlig.⁹²

---

⁸⁶ Strpl. § 176

⁸⁷ Strl. § 18

⁸⁸ Strpl. § 176, første ledd, andre pkt.

⁸⁹ Strl. § 18

⁹⁰ Andenæs (2016) s. 161

⁹¹ Andenæs (2016) s. 161

⁹² Jf. strl. § 18, 1. ledd, bokstav c, jf. Andenæs (2016) s. 167

3.3.3 Selvtekt

Selvtekt er en av straffefrihetsgrunnene som ligger tett opp i mot nødrett. Den tidligere ulovfestede selvtekt ble lovfestet i strl. § 19.⁹³ For at en selvtekt skal være lovlig forutsettes det at det handles «for å gjenopprette en ulovlig endret tilstand»⁹⁴. Deretter er det et krav om det er «urimelig å måtte vente på myndighetenes bistand»⁹⁵ Det er kun rimelig å kunne anvende «Makt mot en person»⁹⁶ der hvor «rettskrenkelsen er åpenbar»⁹⁷ og til sist er det et vilkår om at makten «ikke må gå lenger enn forsvarlig».⁹⁸

Selvtekt vil ikke være lovlig i de tilfeller hvor den som utfører selvtekt ikke har den materielle retten på sin side. I tilfeller hvor det haster og kan virke som opplagt at det må begås selvtekt for å gjenopprette rettstilstanden vil selvtekthandlingen kunne ses på som en nødrett eller nødvergehandling jf. forarbeidene⁹⁹.

3.3.4 Rettstridsreservasjonen

I en avhandling som tar for seg nødrett vil det være naturlig å se litt på rettsstridsreservasjonen og gå noe inn på hva det er og dets betydning. Spørsmålet i denne sammenheng er om rettsstridsreservasjonen vil ha noen innflytelse på nødrett og nødrettpens område.

Strl. 1902 inneholdt mange rettsstridsreservasjoner, bestemmelser hvor ord som «rettsstridig», «ulovlig», «uberettiget» m.fl. Slike ord og uttrykk hadde den betydning at selv om ordlyden i en handling kan sies å dekke en straffbar handling, vil handlingen likevel ikke være straffbar. Straffebudet må tolkes innskrenkende og gir da en mer begrenset rekkevidde. I straffebud som inneholdt ordet «rettsstridig» var det andre normer utenfor straffebudet i seg selv som sa om det var straffbart eller ikke i bestemte sammenhenger. I forbindelse med arbeidet til strl. 2005 var det diskusjoner om hvorvidt det skulle tas inn en generell rettsstridsreservasjon i loven. På grunn av at lovgiver kom til at det kunne oppfattes som en generell straffefrihetsgrunn som kunne bli lett å anvende ut i fra rimelighetsbetraktninger ble det ikke gjort.¹⁰⁰

---

⁹³ Andenæs (2016) s. 176

⁹⁴ Strl. § 19

⁹⁵ Strl. § 19

⁹⁶ Strl. § 19

⁹⁷ Strl. § 19

⁹⁸ Strl. § 19

⁹⁹ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 423

¹⁰⁰ Andenæs (2016) s. 155

Strl. er i dag oppbygd på en strukturert måte, og det er lagt stor vekt på å benytte en presis ordlyd. De ulike uttrykkene i lovgivningen blir brukt på en slik måte at rekkevidden skal være lettere å forstå, men de ulike uttrykkenes innhold vil jeg ikke komme nærmere inn på her da det faller utenfor avhandlingen forøvrig.¹⁰¹

Fravær av straffefrihetsgrunner er en av de fire vilkårene som må være oppfylt for at noen skal kunne bli dømt etter gjerningsinnholdet i et straffebud. Likevel, der det finnes, kan en gjerningsperson kunne gå straffefri om det foreligger en rettsstridsreservasjon i straffebudet. I slike tilfeller vil for eksempel nødrett kunne bli forvekslet med rettsstridsreservasjonen. Enkelte teoretikere mener begrepet rettsstridsreservasjon er et noe uheldig begrep, nettopp av den grunn at det kan oppfattes noe ulikt fra person til person. Andenæs er av den formening at det er et begrep som bør brukes i minst mulig grad da det foreligger stor fare for misforståelser ved bruk av dette uttrykket.¹⁰²

Det ble i endringslov¹⁰³ til strl. trukket frem betydningen av «rettsstridig» hvor det ble presisert nettopp dette med bruk av disse ovenfor nevnte begrepene. De skulle være klargjørende i den forstand at ikke alle handlinger var straffbare til tross for at de var dekket av ordlyden i et straffebud.

I forhold til nødretten vil det være best, slik Andenæs hevder, å unngå bruk av rettsstridstermen så langt det lar seg gjøre. På den måten kan man se klarere hva som er hva. Strafferetten stiller vilkår om at det ikke foreligger noen straffefrihetsgrunner, som for eksempel nødrett, for at en handling skal være straffbar.¹⁰⁴

3.3.5 Negotiorum gestio

Negotiorum gestio eller uanmodet forretningsførsel som det også kalles skriver seg fra et sivilrettslig institutt. Uanmodet forretningsførsel kan sies å ha betydning innenfor strafferetten også. I teorien hevder enkelte teoretikere at det ikke er noe skarpt skille mellom negotiorum gestio og hypotetisk samtykke, men at det nærmest er to sider av samme sak.¹⁰⁵

I tilfeller hvor det er snakk om å termene negotiorum gestio dreier det seg om å gripe inn i et nødstilfelle for å redde verdier for en tredjeperson. For eksempel det å bryte seg inn i noens hus og slokke et branntilløp. Andorsen hevder termen negotiorum gestio bare er med å

---

¹⁰¹ Andenær (2016) s. 155-156

¹⁰² Andenæs (2016) s. 157

¹⁰³ Ot.prp.nr. 8 (2007-2008)

¹⁰⁴ Andenæs (2016) s. 158

¹⁰⁵ Andorsen (1999) s. 40-41

komplisere med sin bakgrunn i fra sivilretten. Spørsmålet som stiller seg raskt er om det stilles andre krav innen strafferetten, og om disse kravene vil være strengere. Som Andorsen videre hevder vil det i tilfeller hvor det er fare som truer tredjemanns interesse være snakk om å gripe inn i denne situasjonen og redde. Ettersom det må være av interesse for tredjemann å redde sine interesser vil det nok kunne kreves mindre interesseovervekt så fremt grunnvilkårene i strl. § 17 er oppfylt for øvrig.¹⁰⁶

3.3.6 Hva gjelder når?

Skillet mellom disse tilgrensende tema til nødretten og nødretten selv trenger ikke alltid å være like skarpe og enkle å se. Enkelte av disse ulike reglene kan av og til gripe inn i hverandre. En nødvergehandling kan gå over til en nødrettshandling ut i fra hvor i hendelsesforløpet man er i. Det må foretas en tolkningsprosess for å avgjøre hva som gjelder når og hvor. Det vil ikke bli gått inn på noen nærmere redegjørelse for hva som gjelder når da det ligger utenfor avhandlingens kjerne.

3.3.7 Oppsummering

De ulike tilgrensende tema til nødrett har i mange sammenhenger klare likhetstrekk. Nødverge vil i mange tilfeller kunne gå litt om hverandre med nødrett. En nødvergehandling kan gå over til å bli en nødrettshandling etter hvert i hendelsesforløpet. Negotiorum gestio blir en annen variant av nødrett hvor man går inn i en tredjemannsrolle og ivaretar dennes interesser. Den konstitusjonelle nødretten blir på et overordnet nasjonalt nivå hvor de nasjonale verdier skal i varetas. Rettsstridreservasjonen kan på mange måter sammenlignes med en unnskyldningsgrunn som ligger i de ulike lovhjemler og blir på den måten en straffefrihetsgrunn i seg selv.

3.4 Spesiallovgivningens likheter med nødrett

De tre nødrettene jeg tar for meg i denne avhandling utfører sine oppgaver med sin kompetanse forankret i vidt forskjellige hjemler. Uavhengig av hjemmelsgrunnlag de ulike etatene henter sin kompetanse fra, ligger den alminnelige nødrett i strl. § 17 til grunn for strafferettslig nødrett. Det er ansett som sikker rett, at denne nødretten kan anvendes analogisk i tilfeller som oppfyller vilkårene.

Alvorlighetsgraden av nødrettshandlingen kommer ofte av hvor langt den ligger fra det lovverket den bryter. Naturlig nok vil et drap med hjemmel i nødrett kreve mer av handlingens innhold enn hva en mer unnskyldelig handling vil kreve. Det vil vel sågar være

---

¹⁰⁶ Andorsen (1999) s. 41

vanskelig å forsvare drap nesten uansett med hjemmel i nødrett, likevel vil bli sett nærmere på lignende problemstillinger nedenfor i drøftelsene.

I tillegg finnes det en del hjemler innen de ulike spesiallovene som har nødrettslignende trekk ved seg. Dette må ses på som en presisering av nødretten. Slik er det også for de ulike nødstatene. Hva som ligger i denne påstanden vil bli gått nærmere inn på nedenfor i avhandlingen.

I rettspraksis er nødrett et tema som dukker opp til stadighet. Slik vil det være blant nødstatene også, selv det forekommer noe sjeldnere. Som for alminnelig nødrett¹⁰⁷ i strl. er det noen vilkår som må være oppfylt for å kunne anvende de ulike unntakshjemlene med nødrettslignende trekk i spesiallovgivningen. Man kan si at dette er unntaksregler som åpner for å kunne foreta handlinger som fraviker hovedregelen med bakgrunn i nød eller lignede formuleringer, for at det vil være behov for å benytte et unntak fra hovedregelen. Det være seg om det er tale om brudd på taushetsplikten for å redde liv, eller å ta seg til rette på andres bekostning for å redde verdier av større verdi enn de verdier som ofres. Eksemplene er mange og jeg vil komme inn på noen av disse i denne avhandlingen. Særlig av betydning vil de eksemplene som er av betydning for beredskapslovgivningen i Norge være i fokus, da det er disse avhandlingen tar sikte på å gjøre rede for. Noen andre områder vil bli noe berørt, men kun av en klargjørende art i tilfeller der hvor det kan være behov for det. På andre områder der det ikke finnes hjemler i spesiallovgivningen med eller uten nødrettslignende karakter, kan nødstatene da benytte seg av den alminnelige regelen for nødrett som vi finner i strl. § 17? Hvorvidt det er en høyere skranke for å benytte seg av den alminnelige regelen sett opp i mot de ulike unntaksreglene i særlovgivningen, vil også være av interesse å se på i drøftelsene i kapitel 5.

En vanlig lekmann vil nok ikke i mange tilfeller tenke på handlinger utenfor normen, som nødstatene av og til foretar seg som nødrett. Likevel er det i mange tilfeller akkurat det som skjer. Etaten som utfører en handling, går utover sitt kompetansegrunnlag og handler rettsstridig. Handlingen kan likevel være straffefri og lovlig da vilkårene for nødrett er oppfylt.

Gjennom spesiallovgivningen vil den alminnelige nødrettshjemmelen, strl. § 17, inngrepsrekkevidde være positivt avgrenset. I slike tilfeller vil det ikke være snakk om en nødrettshandling, men en handling som er foretatt med hjemmel i en spesiallov. Slike spesiallover finner vi mange eksempler på blant annet i strpl. og mange av disse hjemlene har visse nødrettslignende trekk.

---

¹⁰⁷ Strl. § 17

3.4.1 Unntaksregler med nødrettslignede karakter

3.4.1.1 Strpl. § 176

Når politiet skal pågripe noen er hovedregelen at det skal gjøres med bakgrunn i beslutning av påtalemyndighetene.¹⁰⁸ Der hvor det ikke er forsvarlig eller ikke mulig kan politiet foreta en pågripelse uten en slik beslutning.¹⁰⁹ Forutsetningen for at denne unntaksregelen skal kunne anvendes, er at ulike vilkår er oppfylt. Det vil kort bli gjort rede for hva disse vilkårene er og hvilke likhetstrekk disse har med den alminnelige nødrettens vilkår.

«Når det er fare ved opphold, kan politimann foreta en pågripelse uten beslutning av retten eller påtalemyndigheten».¹¹⁰ I likhet med den alminnelige nødretten kan en handling foretas i tilfeller det ikke kan vente.

Som ved nødrett vil det ved anvendelse av strpl. § 176, 1. ledd være tale om en form for nødssituasjon. Det må handles for «å redde»¹¹¹ en «interesse»¹¹² «fra en fare»¹¹³ og det er ansett som den mest aktuelle måten å gjøre dette på.

Slik strpl. § 176 1. ledd fremstår har den store likhetstrekk med nødrett. Handlingen foretas fordi tidsaspektet tilsier at det vil være hensiktsmessig å foreta en pågripelse etter unntaksregelen.

3.4.1.2 Strpl. § 198

Ransaking er underlagt strenge regler hva gjelder vilkår enten det gjelder bolig, rom, oppholdssted eller person.¹¹⁴ Hovedregelen er at «noen med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven medfører frihetsstraff»¹¹⁵ og at retten eller påtalemyndigheten har gjort en beslutning om ransaking.¹¹⁶ Men her finnes det også unntaksregler som bærer preg av likhetstrekk med nødretten.

Strpl. 198 er en slik unntaksregel med likhetstrekk til nødretten. Ransaking kan foretas uten beslutning fra retten eller påtalemyndigheten der det er tilfeller hvor det er «sterk mistanke

---

¹⁰⁸ Jf. strpl. § 175

¹⁰⁹ Strpl. § 176, 1. ledd, 1. punktum, jf. Andenæs (2010) s. 294

¹¹⁰ Strpl. § 176, 1. ledd, 1. Punktum, jf. Andenæs (2010) s. 294

¹¹¹ Strl. § 17 a

¹¹² Strl. § 17 a

¹¹³ Strl. § 17 a

¹¹⁴ Jf. Strpl. §§ 192 og 195

¹¹⁵ Strpl. §§ 192 og 195

¹¹⁶ Strpl. § 197

om en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder, og det er nærliggende fare for at formålet med ransakingen ellers vil forspilles», jf. strpl. § 198, 1. ledd nr. 3.

Som ved nødrett vil det ved anvendelse av strpl. § 198, 1. ledd nr.3 være tale om en form for nødssituasjon. Det må handles for «å redde»¹¹⁷ en «interesse»¹¹⁸ «fra en fare»¹¹⁹ og det er ansett som den mest aktuelle måten å gjøre dette på.

3.4.1.3 Strpl. § 206

Ved «fare ved opphold» «kan politimann når han setter i gang beslutning om ransaking eller pågripelse» foreta beslag uten beslutning, jf. strpl. § 206, 1. ledd, 1. pkt.

I tilfeller hvor besitter av ting ikke ønsker å utlevere dette frivillig kan slik utlevering besluttes av påtalemyndighetene eller retten jf. strpl. § 205, 1. og 2. ledd.

Faren ved å vente på nødvendig beslutning fra påtalemyndigheten er det som skaper det nødrettslignede trekket ved denne hjemmelen.

3.4.1.4 Politil. § 7 a

På offentlig sted kan politiet «visitere person eller kjøretøy når det er grunn til å undersøke om noen er i besittelse av eller oppbevarer våpen.»¹²⁰ Dette er en unntaksregel som kan brukes i tilfeller «for å hindre straffbare handlinger som krenker noens liv, helse eller frihet».¹²¹

Likhetstrekket med nødretten her er noe mer begrenset i forhold til strpl. § 198, da det kreves en beslutning fra «politimesteren eller den han bemyndiger.»¹²²

3.4.1.5 Brann- og eksplosjonsvernloven § 5

Brann- og eksplosjonsvernloven § 5, 4. ledd lyder slik: «Enhver plikter å delta i brannvesenets rednings- og sløkkearbeid når innsatsleder krever det, samt stille eiendom, bygninger, materiell og eventuelt personell til disposisjon for slik innsats. Det kan gjøres inngrep i den enkeltes materielle verdier dersom dette er nødvendig for å gjennomføre redningsinnsats eller

---

¹¹⁷ Strl. § 17 a

¹¹⁸ Strl. § 17 a

¹¹⁹ Strl. § 17 a

¹²⁰ Politil. § 7 a, 1. ledd, 1. punktum

¹²¹ Politil. § 7 a 1. ledd, litra a og b

¹²² Politil. § 7 a, 4. ledd, 1. punktum

begrense skade. Inngrep i privat eiendom kan likevel bare foretas dersom dette er nødvendig for å sikre liv eller verne verdier som er større enn det som går tapt eller står i fare for å gå tapt ved inngrepet.»

Som det fremgår av ordlyden i denne regelen er det slik at det må være snakk om en nødssituasjon. Likeså er det et vilkår at det må være en redningshandling samt at det er krav om proposjonalitet i den utførte handlingen slik at det er snakk om å redde en større verdi enn hva som måtte ofres.

Et eksempel hvor man kan tenke seg denne hjemmelen vil kunne anvendes er der det gjøres inngrep i noens eiendom. Et tenkt eksempel kan være en verneverdig bryggerekke midt i en trehusbebyggelse. Det oppstår brann midt i denne bryggerekken, og brannen lar seg vanskelig slokke på tradisjonelt vis. For å kunne stoppe denne brannen, og redde en større del av bygningsmassen velger man å rive en brygge midt i bryggerekken. Denne bryggen som rives står enda ikke i brann, men den rives for å lage en branngate. Den med riktig beslutningsmyndighet hos brannvesenet har funnet det nødvendig å rive denne bryggen for å unngå at større verdier går tapt. På denne måten finner man det nødvendig å rive denne bryggen for å klare å stoppe den pågående brannen, slik at man redder resten av bryggerekken.

Vilkårene i brann- og eksplosjonsvernloven § 5, 4. ledd er sammenfallende med de vilkårene som ligger i strl. § 17. Her må man kunne si at spesiallovgivningen har tatt inn en nødrettslignende karakter i lovhjemmelen.

3.4.1.6 Helsepersonelloven § 31

Helsepersonell kommer opp i situasjoner der det stilles høye krav til deres utførelse av oppgaver. Slik det er fremstilt ovenfor for politi og brann er det etter mitt syn en hel del nødrettslignende karakterer i spesiallovgivningen der det er snakk om å gjøre unntak fra hovedregelen.

Helsepersonelloven, heretter hpl., § 31 er nettopp et slikt unntak hvor loven åpner opp for å opptre i strid med hovedregelen om at helsepersonell har taushetsplikt jf. hpl. § 21 om sykdomsforhold mv. hos en pasient. Ordlyden i hpl. § 31 lyder slik: «Helsepersonell skal varsle politi og brannvesen dersom dette er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom»¹²³.

---

¹²³ Hpl. § 31

Det er her som i strl. § 17 vilkår om at det gjøres en interesseavveining. Vilklårene om «å redde...fra en fare»¹²⁴ kommer klart frem gjennom ordlyden «avverge alvorlig skade»¹²⁵. Videre er det snakk om å redde, «person eller eiendom»¹²⁶ og det er «dersom det er nødvendig»¹²⁷. Likhetstrekkene med strl. § 17 er stor, vilklårene er uttrykt i en litt annen semantisk karakter i strl.

Varslingsplikten er som nevnt ovenfor et unntak fra hovedregelen, og vil bare kunne anvendes i tilfeller der det er påkrevd slik det fremkommer av ordlyden «nødvendig»¹²⁸. Hovedregelen er at helsepersonell har taushetsplikt, jf. hpl. § 21, og det er dermed ikke anledning for politiet for eksempel å samarbeide med helsepersonell i etterforskning i forbindelse med en narkotikaetterforskning.

I forarbeidene til hpl. § 31 er det eksplisitt uttalt at «bestemmelsen er en presisering av nødrett i disse situasjoner».¹²⁹ «Taushetsplikten skal tilsidesettes ved fare for personers sikkerhet, eller hvis det foreligger fare for øket skadeomfang hvis bistand fra andre nødetater ikke innhentes.»¹³⁰ Eksempler som er brukt i forarbeidene er hendelser hvor det kan være snakk om «vold»¹³¹, «trafikkulykker»¹³², «katastrofer»¹³³ med mer. Fellestrekket «er at det vil være behov for informasjonsformidling»¹³⁴. Denne informasjonsformidlingen anses som mer «tungtveiende»¹³⁵ enn det å ivareta taushetsplikten. Forarbeidene viser også til at det ikke «alltid kreves visshet»¹³⁶ om at taushetsplikten må settes til side, men at en «adekvat»¹³⁷ vurdering av behovet er tilstrekkelig for å kunne ta en beslutning. Med bakgrunn i en slik vurdering er det tilstrekkelig til å beslutte om andre nødetater skal tilkalles for bistand. Videre er det det jf. forarbeidene åpnet for at det kan tilkalles andre nødetater «for å avverge alvorlig skade på mennesker»¹³⁸, normalt ikke lengre enn det som følger av hpl. § 23 nr. 4 og gir mulighet til å gå utover det strl. § 139 gir av muligheter etter opplysningsplikten. Hjemmelen

---

¹²⁴ Strpl. § 17

¹²⁵ Hpl. § 31

¹²⁶ Hpl. § 31

¹²⁷ Hpl. § 31

¹²⁸ Hpl. § 21

¹²⁹ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³⁰ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³¹ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³² Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³³ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³⁴ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³⁵ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³⁶ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³⁷ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

¹³⁸ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

er også ment som en mulighet til å gi helsepersonell en mulighet til å kontakte politiet for å avverge vold, samt at rusede personer gis anledning til å kjøre bil.

3.5 Oppsummering

I eksemplene over er det gjentakende at det er tilfeller hvor det ikke kan avventes til hovedregelen kan anvendes. Felles er i de fleste tilfellene er tidsfaktoren og at den aktuelle situasjonen ikke kan avverges på annen rimelig måte. Ved å ikke anvende unntaksreglene kan situasjonene forverres.

I enkelte av de ovenfor nevnte eksemplene er likhetstrekkene mer fremtreden enn i noen av de andre eksemplene. Likevel må det sies at mange av vilkårene innenfor nødrett må sies å være oppfylt. I enkelte av de ulike hjemlenes forarbeider er det sågar uttalt eksplisitt at regelen er en presisering av nødretten. Ved lovgivningens krav til hjemmel i lov og spesiallovgivningens kodifisering av disse sikres det en større forutsigbarhet for brukerne av lovverket. Klarhetskravet i EMK imøtekommet i større grad.

4 Nødetatenes oppgaver og inngrepshjemler

4.1 Innledning

De tre nødetatene som avhandlingen tar for seg har ulike oppgaver som de skal håndtere. Hva de ulike oppgavene består i vil bli redegjort for nedenfor i dette kapittel. Videre vil det bli gjort rede for noen av inngrepshjemler de ulike etatene har for å kunne utføre sine oppgaver. Til sist vil det bli foretatt en oppsummering av oppgavene og de ulike hjemlene som er relevante.

4.2 Politiet

4.2.1 Ansvar og mål

Ansvar for at det finnes en polititjeneste ligger hos staten jf. politil. § 1. Målet er at polititjenesten skal være en del av «samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelig velferd for øvrig.»¹³⁹

Politi-loven av 1936 hadde som hovedsiktemål å «forene den økonomiske og tjenestemessige ansvaret for politiet hos staten.»¹⁴⁰ Tidligere lå ansvaret delt i mellom den statlige og den kommunale forvaltningen, noe som ble ansett som uheldig. I dagens politil. kommer det frem av § 21 det statlige finanseringsprinsipp for politiet. Gaver og økonomisk støtte finnes det begrenset muligheter for politiet å kunne motta.¹⁴¹

---

¹³⁹ Politil. § 1, 2. ledd

¹⁴⁰ Ot.prp.nr.22 (1994-1995) s. 12

¹⁴¹ Ot.prp.nr.22 (1994-1995) s. 12

Et overordnet mål for politiet er det å ha en desentralisert struktur som er ment for å møte borgerne der de befinner seg.¹⁴²

Samfunnet må ha en polititjeneste som kan håndtere de oppgaver som politiet blir satt til. Politiet har i grove trekk ansvar og som mål å sikre ro og orden. Dette skal skje igjennom en «forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet.»¹⁴³ Borgernes «rettssikkerhet trygghet og alminnelige velferd»¹⁴⁴ ligger hos politiet og sikrer at det blir ivaretatt. Det er statens ansvar at det finnes en polititjeneste som kan ivareta dette ansvaret.¹⁴⁵

4.2.2 Organiseringen av politiet

Organiseringen av politi og lensmannsetaten ledes av Justis og beredskapsdepartementet. Myndigheten er delegert til politidirektoratet som igjen ledes av politidirektøren.¹⁴⁶

Videre er landet delt opp i 12 politidistrikt som ledes av en politimester som er sjef for hvert sitt distrikt. De ulike politidistriktene deles opp i lensmanns- og politistasjonsdistrikter. Innen disse distriktene blir det tillagt ulike sivile rettspleieoppgaver.¹⁴⁷

I tillegg til de ovenfor nevnte politidistrikter, finnes det en hel rekke særorganer innenfor politiet. Eksempler på slike særorganer er Grensekommisæren for den Norsk-Russiske grense, Kripas, Politihøgskolen, Politiets utlendingsenhet, Utrykningspolitiet, Økokrim mv.

Politiets sikkerhetstjeneste, heretter PST, er direkte underlagt Justis og beredskapsdepartementet. PST er de som håndterer de alvorligste oppgavene innenfor politiet. I politil. § 17 b er det opplistet hvilke tilfeller det vil være tale om at PST skal håndtere. I grove trekk vil det være saker der det er snakk om terror, rikets sikkerhet eller saker med tilsvarende alvorlighetsgrad.

4.2.3 Oppgaver

Politiets oppgaver er mange og de strekker seg over de fleste områder i samfunnet. Nedenfor vil det bli gjort rede for disse oppgavene i grove trekk. En slik redegjørelse skaper etter mitt

---

¹⁴² Ot.prp.nr.22 (1994-1995) s. 12

¹⁴³ Politil. § 1, 2. ledd

¹⁴⁴ Politil. § 1, 2. ledd

¹⁴⁵ Jf. Politil. § 1, 1. ledd, jf. Ot.prp.nr.22 (1994-1995) s. 59

¹⁴⁶ Politil. § 15

¹⁴⁷ Politil. § 16

syn en forståelse for hva politiet foretar seg, og kan foreta seg. Det vil kunne skape et grunnlag for å svare godt på avhandlingens problemstilling.

Opprettholde den offentlige ro og orden, forebygge og forhindre straffbare handlinger, beskytte borgerne og deres lovlydige virksomhet og etterforske lovbrudd er sentrale oppgaver for politiet. Utover disse oppgavene har politiet en hel rekke andre spesialoppgaver. Av disse spesialoppgavene kan det nevnes organisering av leteaksjoner, utstedelse av pass, fremmedkontroll, trafiksikkerhetsarbeid og kontroll av våpensalg for å nevne noen.

Politol. § 2 nr. 1-7 lister opp de fleste av disse oppgavene. I grove trekk dreier det seg om beskyttelse av personer og verdier, forebygging av kriminalitet, samt å stanse eventuell kriminalitet som allerede er i gang. Å hjelpe borgere som er kommet i en fare både i lovbestemte situasjoner og når andre forhold tilsier dette er også en av politiets oppgaver. Et moment som vil være relevant i denne avhandlingen er at politiet skal yte bistand til andre offentlige myndigheter, når det er behov for det. Utover det som er nevnt overfor, tilligger det politiet å utføre de oppgaver som de har fått igjennom lov eller sedvane.¹⁴⁸

4.2.4 Politiets inngrepshjemler

Politiets inngrepshjemler finnes i all hovedsak i politol. og strpl. i tillegg til i spesiallovgivningen for øvrig. De ulike inngrepshjemlene tar for seg hva politiet har lov til å gjøre. Jf. legalitetsprinsippet må politiet ha «hjemmel i lov for å gjøre inngrep i private forhold»¹⁴⁹, slik som det er hos forvaltningen for øvrig. Nedenfor vil det i grove trekk bli gjort rede for hvilke inngrepshjemler politiet kan benytte seg av i sitt arbeide.

I politol. kap. 2 finnes de alminneligste inngrepshjemlene politiet har til anvendelse. «Håndhevelse av den offentlige ro og orden m.v.»¹⁵⁰ er en av de sentrale inngrepshjemlene i dette kapitel. Dette er en kodifisering av den tidligere generalfullmakten som politiet jobbet etter. I forarbeidene¹⁵¹ blir politol. § 7 eksplisitt nevnt som en kodifisering av generalfullmakten politiet hadde for å kunne gripe inn for å «opprettholdelse av love og orden mv.»¹⁵²

Straffeprosessloven regulerer de straffeprosessuelle tvangsmidlene. De polisiære tvangsmidlene kan avløses av de straffeprosessuelle tvangsmidlene, men de har to ulike formål. De polisiære tvangsmidlene har som formål og opprettholde ro og orden, mens de straffeprosessuelle tvangsmidlene er til for å straffeforfølge lovbrudd. Når politiet anholder

---

¹⁴⁸ Politol. § 2

¹⁴⁹ Ot.prp.nr.22(1994-1995) s. 15

¹⁵⁰ Politol. § 7

¹⁵¹ Ot.prp.nr.22(1994-1995) s. 19

¹⁵² Politol. § 7

noen vil det kunne være i preventive hensyn, for hindre at en ulovlig handling skal kunne skje. I tilfeller der det er snakk om at både de polisiære og de straffeprosessuelle tvangsmidlene kan anvendes, vil de straffeprosessuelle regler ha forrang hvis det kan være snakk om en etterfølgende etterforskning av forholdene. Det er vesentlig om forholdet hjemles i strpl. eller politil. da saksbehandlingsreglene er vidt forskjellige. Pågrepelse etter strpl. gir mistenkte status som siktes, noe som ikke er tilfelle etter reglene i politil. §§ 7 og 8.¹⁵³

Bruk av tvangsmidler er en av flere metoder som brukes av politiet i forbindelse med etterforskning. For å kunne åpne etterforskning foreligger det en rekke vilkår som må være oppfylt. Et vilkår for å kunne åpne etterforskning er «rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige» jf. strpl. § 224, 1. ledd.

Strpl. fjerde del omhandler de tvangsmidlene politiet kan benytte i etterforskning. Etter «anmeldelse eller andre omstendigheter»¹⁵⁴ kan politiet igangsette etterforskning. Vilkårene for å igangsette etterforskning er ikke strenge. Skal det derimot anvendes tvangsmidler blir saken en helt annen, da er det stenge vilkår som må være oppfylt. Noen av disse strenge vilkårene vil bli belyst nedenfor.

For at det skal åpnes etterforskning er det tre momenter som er sentrale. Det ene er om det foreligger et straffbart forhold og sannsynligheten for dette. Dernest er spørsmålet til proporsjonalitet, jo mer alvorlig forholdet er jo mer proporsjonalt vil det være å sette i gang en etterforskning og til sist må det foreligge en saklig begrunnelse for å igangsette etterforskning.¹⁵⁵

Nedenfor vil det bli sett på noen av tvangsmidlene politiet kan anvende med hjemmel i strpl. De aktuelle situasjoner kan være av mer eller mindre alvorlig karakter. Det kan dreie seg om de mindre alvorlige lovbrudd noen er mistenkt for til alvorligste der det er fare for rikets sikkerhet.

4.2.4.1 Pågrepelse

Pågrepelse av person er regulert i strpl. kapitel 14. Det mest praktiske er pågripelser foretatt av politiet, men også vanlige borgere kan pågripe personer på fersk gjerning jf. strpl. § 176, 2. ledd.

---

¹⁵³ Ot.prp.nr.22(1994-1995) s. 19-20

¹⁵⁴ Strpl. 224, 1. ledd

¹⁵⁵ Rundskriv fra Riksadvokaten (3/1999) II pkt. 3

Hovedregelen er at det stilles krav om en beslutning av påtalemyndighetene før det kan foretas en pågripelse jf. strpl. § 175.

I unntakstilfeller kan det foretas pågripelser uten at det foreligger en beslutning jf. strpl. § 176, 1. ledd.

I tilfeller hvor det er foretatt pågripelser uten at det foreligger beslutning fra retten eller påtalemyndighetene skal saken fremstilles for retten «snarest mulig»¹⁵⁶

4.2.4.2 Ransaking

En annen viktig regel for politiet, har med ransaking å gjøre. Reglene for ransaking ligger i strpl. kapitel 15. Ransaking kan være både husransaking¹⁵⁷ og ransaking av person¹⁵⁸. Mest alvorlig av disse ransakingene er naturlig nok person, og enda alvorligere overfor tredjeperson. Vanligvis er formålet med ransaking å finne bevis knyttet opp mot en kriminell handling.¹⁵⁹

Det stilles krav til frihetsberøvelse som straffealternativ der hvor det er aktuelt å foreta ransaking.¹⁶⁰ Det er heller ikke tillat å foreta ransaking uten skriftlig samtykke. I de tilfeller det mangler samtykke kan ransaking kun skje der hvor det foreligger beslutning fra retten jf. strpl. § 197, 1. ledd.

I tilfeller hvor det anses som svært viktig å foreta en ransaking umiddelbart kan det som et unntak skje likevel for at bevis ikke skal forspilles.¹⁶¹

4.2.4.3 Overvåkning og sporing

Personopplysningsloven, heretter popplyl, § 36 definerer hva som menes med kameraovervåking. Slik personovervåking er bare tillat i svært begrenset grad på de vilkår som ligger i popplyl. §§ 37-40. Strpl. § 202a, 1. ledd gir hjemmel til overvåkning på offentlig sted i tilfeller hvor det foreligger skjellig grunn til mistanke og den straffbare handlingen har en strafferamme på over 6 måneder fengsel. Tilsvarende gjelder ovenfor private på gitte vilkår i § 202a, 2. ledd litra a, i tilfeller hvor det foreligger skjellig grunn til mistanke og den straffbare handlingen har en strafferamme som gir fengsel i minst 10 år. Videre i litra b stilles det som vilkår at forbrytelsen vil være rammet av en rekke opplistede straffebud.

---

¹⁵⁶ Strpl. § 179, 1. punktum

¹⁵⁷ Strpl. § 192, 1. ledd

¹⁵⁸ Strpl. § 195, 1. ledd

¹⁵⁹ Andenæs (2010) s. 307

¹⁶⁰ Jf. strpl. §§ 192 og 195

¹⁶¹ Strpl. § 198, 1. ledd, nr. 3

Loven som tillater slik kameraovervåking fikk hjemmel i lov i 1999, og slik teknisk sporing ble ytterligere utvidet ved lovendring 17. juni 2005 nr.87 i saker som dreier seg om rikets sikkerhet jf. strpl. §§ 202b og 202c. Strpl. § 202b åpner for at påtalemyndigheten kan åpne for teknisk sporing og § 202c i tilfeller hvor det kreves tillatelse fra retten.¹⁶²

Som det fremgår ovenfor er det som en hovedregel ikke tillat for politiet, eller noen andre, å drive skjult overvåking eller kommunikasjonskontroll.

Likevel har skjult kameraovervåking og teknisk sporing vært bedrevet av politiet før hjemlene i strpl. kom på plass i lovverket.¹⁶³

Der hvor skjult kameraovervåking og teknisk sporing tenkes å bli brukt, stilles det strenge vilkår. For at disse tvangsmidlene skal brukes må straffbarheten til handlingen det foreligger mistanke om være høy. Disse tvangsmidlene skal som regel holdes hemmelig ovenfor de det gjelder og kan dermed ikke imøtegås. Inngrepet er av den grunn svært inngripende i privatsfæren.

4.2.4.4 Beslag

Jf. strpl. § 203 kan det foretas beslag i gjenstander som kan ha betydning som bevis inntil rettskraftig dom foreligger.

Gjenstander og bevis som besitter ikke vil gi i fra seg frivillig besluttes beslaglagt av påtalemyndigheten jf. § strpl. § 205, 1. ledd.

Ved «fare ved opphold» «kan politimann når han setter i gang beslutning om ransaking eller pågripelse» foreta beslag uten beslutning, jf. strpl. § 206, 1. ledd, 1. pkt.

Det er her som ved de andre tvangsmidlene slik at det stilles krav til en «fare» for at det skal være legitimt å foreta et inngripende ovenfor en person. Kun i tilfeller det er forbundet med en «fare» å vente til det er foretatt en beslutning eller en kjennelse, fra påtalemyndighetene eller retten kan det foretas handlinger som går utenfor det som anses som hovedregelen.

Gjenstander som er lovlige beslaglegges kun for en periode, og utleveres igjen etter det foreligger en rettskraftig dom, jf. strpl. § 203, 1. ledd.

---

¹⁶² Andenæs (2010) s. 327

¹⁶³ Andenæs (2010) s. 326

4.2.4.5 Kommunikasjonskontroll

Politiet kan ved rettens kjennelse foreta kommunikasjonsavlytting i tilfeller det er skjellig grunn til mistanke om en handling, eller forsøk på en handling som kan gi straff av fengsel i 10 år eller mer eller, som rammes av en rekke opplistede straffebud, jf. strpl. § 216 a.

Annen kommunikasjonskontroll kan politiet foreta i nærmere beskrevne tilfeller, jf. strpl. § 216 b.

Videre ligger det i strpl. § 216 c et krav til å sikre at kommunikasjonskontroll er det eneste alternativet som vil være tjenlig i det aktuelle tilfellet.

Deretter kommer det unntak som sier at «dersom det ved opphold er stor fare for at etterforskningen vil lide, kan ordre fra påtalemyndigheten tre istedenfor kjennelse av retten», jf. strpl. § 216 d.

4.2.4.6 § 222d

Den siste hjemmel som vil bli sett på i fra strpl. i dette kapitlet er § 222 d.

I denne hjemmel er det i de spesielt alvorlige tilfeller, lagt opp til at politiet kan anvende tvangsmidler slik det fremgår av hjemmelen.

Hovedregelen er at retten ved kjennelse kan gi politiet tillatelse til å iverksette bruk av tvangsmidler, jf. strpl. § 222d, 1. ledd, i de tilfeller som kan rammes av de opplistede hjemler i litra a-c.

Politiets sikkerhetstjeneste, heretter kalt PST, er jf. andre ledd tildelt kompetanse til å hjemle en begjæring etter både første og andre ledd i strpl. § 222d.

«Dersom det ved opphold er stor fare for at en handling som er nevnt i første eller annet ledd ikke kunne avverges, kan ordre fra påtalemyndigheten tre i stedet for kjennelse av retten.»¹⁶⁴

Sentralt i § 222 d er ordlyden «grunn til å tro».¹⁶⁵ Dette er en hjemmel for å kunne avverge og forebygge handlinger politiet frykter kommer til å skje. Der det foreligger indikasjoner på

---

¹⁶⁴ Jf. strpl. 222d, 4. ledd

¹⁶⁵ Ot.prp.nr.60 (2004-2005) s. 148

handlinger som kommer til å skje objektivt forankret. Forarbeidene¹⁶⁶ bruker eksempler som «vitneforklaringer, dokumenter eller andre bevis som indikerer at noen har slike planer».¹⁶⁷ Terror og terrorfinansiering er aktuelle områder som vil kunne være treffende på mange måter i denne sammenhengen.

Slik det fremkommer av de opplistede tilfellene kan politiet anvende denne hjemmelen i de særlig alvorlige tilfeller av kriminalitet som samfunnet vil være særlig godt tjent med å kunne avverge. Retten skal likevel ikke gi tillatelse til å anvende tvangsmidler i saker der det vil fremstå som uforholdsmessige inngrep, jf. § 170 a.¹⁶⁸

Hensikten med hjemmelen er å avverge «bestemte former for organisert og annen alvorlig kriminalitet».¹⁶⁹

4.3 Brann- og redningstjenesten

4.3.1 Ansvar og mål

Det tilligger kommunene i Norge å sørge for at det etableres og driftes et brann- og redningsvesen jf. lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver 14. juni 2002 nr. 20, heretter brannl., § 9, 1. ledd.

Brannvesenet skal tilpasses de oppgaver de kan få på en best mulig måte ut i fra risiko- og sårbarhetsanalyser.¹⁷⁰ Ved at det fastsettes ulike risikoer som finnes seg i de ulike kommuner fastsettes det hvilken dimensjonering det skal være av de ulike brannvesen.¹⁷¹

Brann- og redningstjenestens mål er å forebygge brann og andre hendelser innenfor brannvesenets oppgaver. Likeså skal brann- og redningstjenesten ha som mål å kunne ha beredskapsmessig slagkraft til å håndtere eventuelle hendelser som skulle oppstå.¹⁷²

4.3.2 Oppgaver

Oppgavene til brann- og redningstjenesten er mange og sammensatte. I grove trekk dreier det seg om forebyggende arbeid for å hindre at branner skal oppstå, og operativ beredskap om det skulle oppstå en brann eller en annen form for ulykke.

---

¹⁶⁶ Ot.prp.nr.60 (2004-2005) s. 148

¹⁶⁷ Ot.prp.nr.60 (2004-2005) s. 148

¹⁶⁸ Ot.prp.nr.60 (2004-2005) s. 150

¹⁶⁹ Ot.prp.nr.60 (2004-2005) s. 148

¹⁷⁰ Brannl. § 9, 2. ledd

¹⁷¹ FOR-2015-08-24-1076 § 1-1

¹⁷² Brannl. § 9, 1. ledd

Gjennom informasjonsarbeid skal brann- og redningstjenesten drive informasjon innen de områder som er relevante. Forebyggende virksomhet er en stor del av oppgavene innen brann- og redningstjenesten. Sentralt er informasjon og motivasjonsarbeid for å forhindre brann og andre ulykker. Brannforebyggende tilsyn er en av oppgavene som utføres av brann- og redningstjenesten. Ulykkesforebyggende arbeide for å hindre ulykker i forbindelse håndtering av farlige stoffer samt transport av dette er en annen. Det gjelder transport på både vei og jernbane.¹⁷³

Den operative delen av brann- og redningstjenesten sine oppgaver er å være innsatsstyrke ved brann og andre akutte ulykker. Andre akutte ulykker er det som er lagt til grunn i de aktuelle kommuners risiko- og sårbarhetsanalyse. Ved anmodning skal også brann og redningstjenesten yte bistand ved brann og ulykker til sjøs. Det være seg både innenfor og utenfor den norske territorialgrense. Av ytterlige lovpålagt oppgaver skal brann- og redningstjenesten sørge for feiing og tilsyn med fyringsanlegg.¹⁷⁴

Der det ikke går utover de lovpålagte oppgavene i brannl. § 11, 1. ledd kan kommunene sette brann- og redningstjenesten til andre oppgaver.¹⁷⁵

4.3.3 Inngrepshjemler

Som tilsynsmyndighet skal brann- og redningstjenesten samle opplysninger som kan føre til sanksjoner.¹⁷⁶ Brann og redningstjenesten kan kreve utlevert opplysninger fra de som er underlagt tilsyn som hører til under brannl. og de tilhørende forskrifter til denne. Taushetsplikt er ikke til hinder for at slike opplysninger kan utleveres til tilsynsmyndigheten.¹⁷⁷ Ved behov for tilgang til kjøretøyer, bygninger og andre innretninger som tilsynsmyndigheten har behov for skal det legges til rette for dette.¹⁷⁸ Brann- og redningstjenesten kan som tilsynsmyndighet innhente prøver i de tilfeller det anses som nødvendig for å sjekke produkters egenskaper eller tilstrekkelighet.¹⁷⁹

Ved rednings og slokkearbeider kan det kreves at personer stiller opp eller stiller sitt materiell til disposisjon. Brannl. § 5 legger klare føringer for at når brann- og redningstjenesten har

---

¹⁷³ Brannl. § 11, 1. ledd, litra a-d

¹⁷⁴ Brannl. § 11, 1. ledd, litra e-h

¹⁷⁵ Brannl. § 11, 2. ledd

¹⁷⁶ Brannl. § 32

¹⁷⁷ Brannl. § 33, 1. ledd

¹⁷⁸ Brannl. § 34, 1. ledd

¹⁷⁹ Brannl. § 35, 1. ledd

behov for et eller annet i en innsats kan gjøre inngrep hos både private og det offentlige. Likevel er det lagt begrensninger til inngrepene slik at det kun er i nødstilfeller det kan foretas når det er snakk om overfor private. Det må være snakk om en nødssituasjon. Videre er det et vilkår at det må være en redningshandling samt at det er krav om forholdsmessighet i den utførte handlingen, det må være tale om å redde en større verdi enn hva som måtte ofres.¹⁸⁰

4.4 Helsetjenesten

4.4.1 Ansvar og mål

Innen helsetjenesten ligger det et ansvar og et mål om å sikre borgerne en sikker tjeneste med god kvalitet der hvor pasienten skal kunne ha tillit til tjenesten de får.¹⁸¹ Gjennom helsepersonelloven, heretter hpl., ligger det et mål i fra myndighetenes side å videreføre tidligere lovgivning samt å kodifisere tidligere praksis til det beste for pasientene. Utnyttelse av resurser og materiell er videre et viktig mål innenfor helsesektoren.¹⁸² I denne avhandlingen hvor det er fokus på nødetatene der ambulansetjenesten er en av tre sentrale etatene vil spesialisthelsetjenesteloven, heretter sphl., være sentral. Sentrale mål innenfor denne loven er å sikre god helse og gi borgerne en god tjeneste med god bruk av resurser.¹⁸³

4.4.2 Oppgaver

Helsetjenestens oppgaver, og spesielt i denne sammenhengen spesialisthelsetjenesten er å gi forsvarlig helsehjelp til de som måtte ha behov for dette. I dette ligger det både øyeblikkelig hjelp og videre behandling når noen i riket har behov for det. Ambulansetjenesten er en av oppgavene som ligger hos de regionale helseforetakene.¹⁸⁴ Den primære oppgaven til ambulansetjenesten er å gi pasienter akutt førstehjelp og transport av skadde og pasienter til sykehus. Tjenesten består av både transport i bil, båt, helikopter og fly. Helsetjenestens oppgaver på skadested blir i hovedsak å ivareta det helsemessige på et skadested.

4.4.3 Inngrepshjemler

Helsetjenesten er underlagt mange ulike lover og lovverket er til dels komplisert på området. Ikke alle lovene som regulerer helsetjenestene er relevante i denne avhandlingen. Av de som er sentrale er hpl., sphl., lov om statlig tilsyn med helsetjenesten, pasient- og brukerrettighetsloven, heretter pbrl., psykisk helsevernloven, heretter phvl., smittevernloven, heretter smvl., med flere.

---

¹⁸⁰ Brannl. § 5

¹⁸¹ Hpl. § 1

¹⁸² Ot.prp.nr. 13 (1998-199) s. 16

¹⁸³ Sphl § 1-1

¹⁸⁴ Sphl. § 2-1a 1. ledd nr. 4

De overfor nevnte lover vil i mange tilfeller være relevante for helsetjenestens arbeide. De relevante problemstillinger vil bli drøftet under kapitel 5. Felles for de fleste av hjemlene helsetjenesten jobber etter er det strenge kravet til taushetsplikt, men de har åpning for unntak i tilfeller der det er påkrevet. Hpl., § 31 er nettopp et slikt unntak hvor loven åpner opp for å opptre i strid med hovedregelen om at helsepersonell har taushetsplikt jf. hpl. § 21 om sykdomsforhold mv. hos en pasient.

Dette er på mange måter en sikkerhetsventil til de strenge taushetspliktsreglene til helsepersonell. Mange sikkert har hørt om og sett på taushetsplikten som en hemsko i anledning av å forhindre både kriminelle handlinger og det og redde liv. Kunnskapen rundt slike regler blant helsepersonell er det ikke aktuelt å si noe om her, og ikke kjenner jeg til den heller, men det er ikke usannsynlig at det her mye ulik praksis på dette feltet.

4.5 Oppsummering

De tre ulike nødetatene avhandlingen tar for seg har vidt forskjellig lovverk å forholde seg til. Politiet med sine oppgaver der de blant annet skal opprettholde ro og orden har den største «verktøykassen» av inngrepshjemler å ta av. Når det gjelder brann- og redningstjenesten og helsetjenesten er det noe mer begrenset mengde av inngrepshjemler som vil være av særlig praktisk art. Anvendelsen av og rekkevidden av de ulike inngrepshjemler hos de ulike etater vil bli sett på i neste kapittel

5 Rekkevidden av inngrepshjemler og nødrett

5.1 Innledning

De ulike inngrepshjemlene kan ha ulik rekkevidde på sine respektive områder. Noen hjemler er klare og entydige og andre kan være vage og tvetydig. Nedenfor vil det bli sett på rekkevidden av noen ulike inngrepshjemler. I de tilfeller der inngrepshjemlene ikke strekker til, vil det bli drøftet hvorvidt det kan være aktuelt å anvende nødrett i en eller annen form.

Eksemplene som blir brukt er oppkonstruert og gjenspeiler ingen faktiske hendelser. Likevel kan det ikke kan utelukkes at det finnes likhetstrekk med faktiske hendelser for å skape et realistisk perspektiv på eksemplene. Samtidig er det forsøkt å sette eksemplene på spissen, og av den grunn kan eksemplene fremstå som noe søkt.

For å gjøre fremstillingen av eksemplene mest mulig ryddige vil de bli fremstilt enkeltvis for de ulike nødetatene hvor det vil først bli sett på politiet, deretter brann og redningstjenesten og til sist helsetjenesten. Likevel vil eksemplene i noen av tilfellene være slik at eksemplene griper inn i hverandre på en slik måte at det vil være flere av nødetatene som kommer inn i bildet.

Nedenfor vil det bli sett på noen inngrepshjemler politiet kan anvende i sitt virke, både i «normaltilfeller» og i ekstraordinære situasjoner som kan oppstå.

Spørsmålet er: hvor langt strekker inngrepshjemlene seg før man beveger seg utenfor kompetansegrunnlaget til hjemmelen? Kan det eventuelt suppleres med nødrett eller kan nødrett erstatte hjemlene i sin helhet?

5.2 Kommunikasjonskontroll- peiling av mobiltelefon

5.2.1 Innledning

Politiet har ulike inngrepshjemler de kan benytte for å avverge angrep av ulike typer. For å kunne avverge et angrep vil det ofte være behov for å skaffe informasjon. Informasjonen det ofte vil være behov for, er hvor en som er mistenkt for å kunne begå et angrep befinner seg.

Bruk av tvangsmidler er en av flere metoder som brukes av politiet i forbindelse med etterforskning. Strpl. fjerde del omhandler tvangsmidler politiet kan benytte i etterforskning og avverging av kriminelle handlinger. Etter «anmeldelse eller andre omstendigheter»¹⁸⁵ kan politiet igangsette etterforskning. Dette er ikke strenge vilkår, men ved bruk av tvangsmidler blir saken en helt annen, da er det strenge vilkår som må være oppfylt. Noen av disse strenge vilkårene vil bli belyst nedenfor i dette kapittelet.

For å kunne åpne etterforskning eller avvergende tiltak foreligger det en rekke vilkår som må være oppfylt. Et av vilkårene for å kunne åpne etterforskning er «rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige» jf. strpl. § 224, 1. ledd.

De ulike hjemlene for tvangsmidler åpner i større og mindre grad for å handle utenfor hovedregelen til de enkelte inngrepshjemler, og spørsmålet her er om det er en slags lovfestet nødrett som utøves til sammenligning med alminnelig nødrett i strl. §17.

En jente med psykiske problemer har forsvunnet fra sitt hjem. Foreldrene frykter det verste og tror hun har rømt for å ta sitt eget liv. Jenta har vært i kontakt med sine foreldre på sin mobiltelefon og det fremstår som klart at hun er suicidal. For å forsøke å finne jenta før det er for sent, blir politiet kontaktet. Spørsmålet er om politiet kan foreta en peiling av jentas mobiltelefon i håp om å finne henne før hun gjør slutt på sitt eget liv?

---

¹⁸⁵ Strpl. § 224, 1. ledd

5.2.2 Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler for peiling av mobiltelefon

Sporing eller peiling av mobiltelefoner krever hjemmel i lov¹⁸⁶.

For at det skal være legalt å spore en mobiltelefon må det foreligge mistanke om at det foreligger et brudd på noen av vilkårene i strpl. § 216b, 1. ledd. I tilfeller hvor disse vilkår ikke er brutt foreligger det ikke hjemmel for å kunne peile en mobiltelefon.

Strpl. §§ 216 a-b krever at det foreligger en kjennelse fra retten for at det skal være tillat å foreta kommunikasjonskontroll. I det aktuelle eksemplet vil det være spørsmål om det er tid til å vente på en slik kjennelse. Jf. strpl. § 216 d kan: «Dersom det ved opphold er stor fare for at etterforskningen vil lide, kan ordre fra påtalemyndigheten tre istedenfor kjennelse av retten.» Dette er forutsatt at forholdet bringes for retten innen 24 timer etter at kommunikasjonskontrollen er igangsatt.¹⁸⁷

Politiet kan ved rettens kjennelse foreta kommunikasjonskontroll i tilfeller det er skjellig grunn til mistanke om enn handling eller forsøk på en handling som kan gi straff av fengsel i 5 år eller mer, eller i en rekke hjemler opplistet fra straffeloven, jf. strpl. § 216 b. Felles for disse opplistede hjemlene er at de har en høy strafferamme.

Videre ligger det i strpl. § 216 c et krav til å sikre at kommunikasjonskontroll er det eneste alternativet som vil være tjenlig i det aktuelle tilfellet.

Jf. strpl. § 216 d: «dersom det ved opphold er stor fare for at etterforskningen vil lide, kan ordre fra påtalemyndigheten tre istedenfor kjennelse av retten». Dette omtales ofte som «hurtigkobling» og er ment å kunne anvendes der det ikke er mulig å vente til retten har avgitt en kjennelse.

Hva er den straffbare handlingen i dette tilfellet? Jenta kan tenkes å ta sitt eget liv. Det å begå selvmord er ikke etter norsk lov straffbart. Slik sett vil det ikke være mulig å oppfylle noen av vilkårene i strpl. § 216 b. Vilråene krever at en er mistenkt for å være på vei til å begå en handling med en høy strafferamme for at mistenktes mobiltelefon skal kunne peiles.

Kommunikasjonskontroll er fra lovgivers side bare ment å kunne brukes ved alvorlige forbrytelser.¹⁸⁸ Både peiling av anlegg og avlytting av samtaler, samt innhenting av data regnes som kommunikasjonskontroll.¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ Jf. Grl. § 102, jf. Grl. § 113

¹⁸⁷ Jf. strpl. § 216 d, 1. ledd, 2. pkt.

¹⁸⁸ NOU 2009:15

¹⁸⁹ Strpl. § 216 a, 3. ledd

I lovforarbeidene¹⁹⁰ var det presisert at: «Slik departementet oppfatter gjeldende rett, kan politiet ikke ta i bruk GSM-identifiseringssystemer uten lovhjemmel. Selv i situasjoner hvor det aktuelle anleggenes identitet kan fanges opp uten at kommunikasjonen avlyttes, innebærer bruk av slike systemer et så vidt følbart inngrep for de som berøres av undersøkelsene, at det ikke bør åpnes for bruk av slikt utstyr før Stortinget har tatt stilling til spørsmålet.»

I Rt. 2009 s. 394 kom Høyesterett til at politiet ikke kunne anvende strpl. § 216 b som hjemmel til å peile en mobiltelefon for å identifisere hvem som brukte en bestemt mobiltelefon. Retten slo fast at ut i fra det generelle legalitetsprinsippet i norsk rett og ut i fra folkerettslige forpliktelser gjennom EMK art. 8 måtte foreligge en klar hjemmel i lov. Foreligger det ikke en slik klar hjemmel, har ikke politiet anledning til å peile mobiltelefoner.

Med dagens teknologi finnes det mange muligheter for nettopp det å spore en persons tilholdssted. Noe som har blitt helt vanlig i dag er mobiltelefon, og snart er det ingen som ikke har slikt i dag.

En mobiltelefon kan man til enhver tid å ha kontroll på hvor befinner seg, forutsatt at den er påslått. Da kan eier av nettet som mobiltelefonen er tilknyttet foreta en peiling av mobiltelefonen og på den måten anslå med relativ stor nøyaktighet hvor denne befinner seg.

I enkelte tilfeller vil informasjon om hvor en som er mistenkt for å kunne begå en straffbar handling befinner seg, være av stor nytte i avvergingsøyemed. Er det snakk om livstruende situasjoner kan en peiling av en mobiltelefon være skillet mellom liv og død. Politiet har en mulighet til å nå frem til et sted før en straffbar handling blir begått.

Jf. lov om elektronisk kommunikasjon, heretter ekomloven, § 2-9 har tilbyderne av blant annet mobiltjenester taushetsplikt om bruken av sine tjenester. Strpl. kan frita disse selskapene for sin taushetsplikt etter ulike hjemler som regulerer bruk av tvangsmidler. På denne måten er det teknisk mulig å skaffe seg posisjonen til brukeren av kommunikasjonsmiddelet.

De som kan tildeles myndighet til kommunikasjonskontroll er politiet.¹⁹¹ Slik sett er det bare politiet som vil kunne foreta seg noe i den avvergende fasen, i den grad politiet er nært nok til å avverge en hendelse som er på gang.

---

¹⁹⁰ Ot. prp. nr. 60 (2004-2005) s. 109

¹⁹¹ Jf. strpl. § 216 a, 1. ledd, jf. politil. § 17d, 3. ledd

I tilfellet med jenta i dette eksemplet vil det gjelde det samme for henne som i dommen¹⁹² ovenfor. Det foreligger ingen klar hjemmel i lov. Dermed er det ikke grunnlag for å peile telefonen hennes.

Slik situasjonen er med denne jenta er det mye som taler for at det ikke kan tas i bruk kommunikasjonskontroll i form av peiling av hennes mobiltelefon etter strpl. § 216 b. Det er heller ingen andre hjemler i spesiallovgivningen som tillater peiling av jentas mobiltelefon.

Konklusjonen er at det ikke er hjemmel for å peile jentas mobiltelefon med hjemmel i spesiallovgivningen.

5.2.3 Kan nødrett åpne for peiling av mobiltelefoner?

For å kunne finne jenta i eksemplet over, kan det å peile hennes mobiltelefon være den eneste muligheten for å vite hvor hun er. Skal det være slik at samfunnet bare skal akseptere at denne jenta kan gå hen å gjøre det slutt på sitt liv? Spørsmålet er om det ved hjelp av nødretten i strl. likevel kan være mulig å peile hennes mobiltelefon. Eventuelt av hvilke hensyn skulle det være greit å gjøre denne peilingen med hjemmel i nødrett? Det var jo ikke hjemmel for dette i spesiallovgivningen?

Kan det være aktuelt å anvende nødrett i tilfellet over med jenta som vil ta sitt eget liv? Oppfyller handlingen vilkårene for å kunne handle med nødrett som hjemmel?

Første vilkår som må være oppfylt er om handlingen som gjøres er med det formål «å redde liv»¹⁹³ mv. I det aktuelle tilfellet som vi har med her å gjøre vil det være snakk om å forsøke å redde jentas liv. Selve redningshandlingen vil være å redde jenta fra en fare for skade. Sett ut i fra omstendighetene, vil det ikke være noen annen måte å klare å redde henne på enn det å finne henne ved hjelp av hennes mobiltelefon? Og til sist vil spørsmålet være om «skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen.»¹⁹⁴

Det kan raskt slås fast at om det ikke foretas en handling, som i dette tilfellet er å peile en mobiltelefon, vil det være stor sannsynlighet for at jenta tar sitt liv. Kravet til «å redde»¹⁹⁵ er til stede, det er en nødssituasjon som ikke kan settes ut i tid. Kommer ikke hjelpen frem raskt er det sannsynlig at jenta kan lykkes med å ta sitt liv.

---

¹⁹² Rt. 2009 s. 394

¹⁹³ Strl. § 17 a

¹⁹⁴ Strl. § 17 b

¹⁹⁵ Strl. § 17 a

«Fare for skade»¹⁹⁶ som er tilstede med denne jenta, er at hun tar sitt eget liv. Slik farebegrepet er utformet er dette nokså vagt. Her er det snakk om muligheten for at et liv går tapt, om ikke peiling av hennes telefon blir foretatt og jenta funnet tidlig nok. Det må kunne sies at det er tilstrekkelig interesseovervekt. Kravet vil i et slikt tilfelle ikke sies å kunne ligge særlig høyt, med tanke på hvilke verdier som er satt opp i mot hverandre. I dette tilfellet må det konkluderes med at det foreligger «en fare for skade».¹⁹⁷

I forhold til subsidiaritetsprinsippet dukker spørsmålet opp om dette er den minst inngripende måten å avverge handlingen på. Kunne det vært gjort andre tiltak som hadde vært av en mindre inngripende karakter?

Ved å peile jentas mobiltelefon skaffer politiet informasjon om hvor jenta oppholder seg. Denne informasjonen er ikke noe jenta har samtykket til. Slik innhenting av informasjon er, slik det ble konkludert med overfor, ikke legalt å innhente. Handlingen må klart sies å være et inngripende i den private sfære. Alvorlighetsgraden av dette inngrepet kan sies å være ille. På den annen side vil nok de fleste verdsette verdien å redde et liv høyere enn det at jenta får kartlagt sin posisjon. Derimot gis det ikke mulighet for jenta til å ivareta sine rettigheter ettersom dette er et skjult tvangsmiddel. Jf. strpl. § 216 b, jf. § 100 a ville jenta blitt tildelt hemmelig¹⁹⁸ forsvarer som kunne ivaretatt hennes rettigheter. Slik er det ikke når det er nødrett som er hjemmelsgrunlaget for politiets handling.

Av effektivitetshensyn kan man si at politiet må kunne handle raskt for å avverge planlagte handlinger som i dette eksemplet kan føre til selvmord. Likevel er det et alvorlig inngrep i den personlige sfære til den som blir utsatt for dette tvangsinngrepet som en kommunikasjonskontroll vil være. På den annen side kan manglende handling i fra politiets side her kunne føre til en svært tragisk hendelse, hvor jenta klarte å gjennomføre selvmord om hun ikke blir stoppet.

Formålet i et slikt tilfelle som nevnt ovenfor vil jo være å forsøke å redde liv. Nettopp det å redde liv er et av de sentrale vilkårene for å kunne påberope seg nødrett i strl. § 17. Der nest kan det på mange måter sies å være noe som ikke kan avverges på annen rimelig måte, om det var slik at man ikke vet hvor den som tenkte slike tanker som å avslutte sitt eller andres liv, oppholder seg. Og til sist vil skaderisikoen måtte kunne sies å være «langt større»¹⁹⁹ om man unnlot å foreta sporingen, kontra det å gjøre den.

---

¹⁹⁶ Strl. § 17 b

¹⁹⁷ Strl. § 17 a

¹⁹⁸ Jf. strpl. § 100 a

¹⁹⁹ Strl. § 17b

Dette taler for at det kan være akseptabelt å anvende nødrett for å finne jenta.

Er det akseptabelt å peile mobiltelefoner og lignende med den hensikt å kunne redde liv og verdier? Bliir nødretten trukket for langt?

På den ene side vil det være forsvarlig å si at politiet med hjemmel i nødrett kan redde liv ved å foreta en slik peiling av mobiltelefon, for å avdekke hvor denne jenta befinner seg slik at hendelsen kan avverges. Derimot er det av en slik inngripende karakter å peile noens mobiltelefon at det må stilles svært strenge vilkår til når det skulle være akseptabelt, slik det kommer frem i lovforarbeidene til strpl. 216b.²⁰⁰ Skulle det vise seg at det bare var tomme trusler, vil en peiling av mobiltelefonen til den omtalte jenta være en krenkelse. Det ville da ha vært et inngrep i den personlig integritet og sfære, som det er vil være et spørsmål om er akseptabelt?

Sett på den annen side bør man kunne si at politiet vil kunne opptre på en slik profesjonell måte, at om noens mobiltelefon ble peilet, skulle ikke vedkommende det gjelder ha noe ubehag med det. Likevel er det viktig for rettssikkerheten at det stilles strenge krav til at politiet og andre myndigheter har hjemmel i lov til det de foretar seg. I et verst tenkelig tilfelle kunne vi oppleve et samfunn hvor det går på rettssikkerheten løs, den enkelte ble rettsløs og uten mulighet til å være sikker på hva man ble overvåket for eller ikke. Man kan komme i en sammenlignbar situasjon som man finner i land Norge ikke liker å sammenligne seg med.

Bakgrunnen for at det kan være greit å foreta en slik sporing av mobiltelefonen ligger i den konsekvens av hva resultatet kan bli. Jenta som går med selvmordstanker får anledning til å fullføre sin ugjerning. Hensynet til det å redde liv, må gå foran kravet til straffbarheten i straffebudet for å spore mobiltelefoner. Det må ut i fra en interesseavveining bli vurdert slik at det å redde et liv går foran krenkelsen av å bli overvåket og at noen kan se en persons bevegelser.

Mobiltelefoner må kunne spores i tilfeller der det er mistanke om at en person for eksempel kan være i fare for å begå selvmord. Selvmord er jo som nevnt overfor ikke en straffbar handling i norsk lov, men likevel kan politiet beslutte å få sporet en mobiltelefon for å finne en person i tide for å avverge at vedkommende får anledning til å utføre denne udåden det vil være å begå selvmord. Ut i fra reelle hensyn og en interesseavveining må man kunne si det er

---

²⁰⁰ Ot.prp.nr.60 (2004-2005) side 109.

av en større verdi å kunne redde et liv, fremfor å sikre inngrep i den personlige sfære for enhver pris.

Dette taler for at det ikke er å trekke nødretten for langt ved å peile en telefon der det er snakk om å redde liv.

Konklusjonen er at mobiltelefonen til jenta, må kunne peiles med hjemmel i nødrett, for å avverge at hun får anledning til å ta selvmord.

5.3 Telefon- og romavlytting

5.3.1 Innledning

NOU 2009:15, utvalget, heretter kalt metodeutvalget, ble nedsatt i 2008 og hadde to overordnede tema: «Politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling og beskyttelse av informasjon i straffesaker.»²⁰¹

Utvalget skulle ta for seg de nye reglene som hadde trådt i kraft etter en lovendring i 1999 hva gjelder bruk av tvangsmidler i etterforskningsøyemed.

Metodeutvalgets arbeide er etter mitt syn viktig sett opp i mot nødrettsreglene, da utvalget tar for seg hvor langt kompetansen til politiet strekker seg i forhold til bruk av tvangsmidler. Det vil være av betydning for å kunne avgjøre om hvor langt det er hjemmel for en aktuell handling med bruk av tvangsmidler kan gå. Deretter hvorvidt det vil kunne være aktuelt å vurdere om en avvikende handling, fra de aktuelle spesiallover kan være dekt under en nødrettshandling.

Metodeutvalget hadde fokus på personvern og rettssikkerhet i sin utredning. Menneskets rett til et sett grunnleggende rettigheter, var viktig for utvalget. På samme måte som for den alminnelige regel for nødrett, fokuseres det på menneskerettigheter og Grunnlovens krav.

Kan politiet foreta telefon- og romavlytting hos en mann ved mistanke om besittelse av 100 gram marihuana, og de frykter for hans liv da han befinner seg i et sterkt belastet kriminelt miljø?

---

²⁰¹ NOU 2009:15 s. 21

5.3.2 Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler ved telefon og romavlytting

Bruk av tvangsmidler etter strpl. er et inngripende i den private sfære. Det ligger i det ulovfestede legalitetsprinsippet, og nå også i Grl. § 113 et krav til hjemmel i lov for inngripen i den privat sfære.

«Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.»²⁰² EMK art.8 nr. 1 er det hva man i en samlebetegnelse kan kalle for private rettigheter, mot å bli overvåket privat. Dette kommer klart frem av ordlyden i artikkelen.

Det har i flere saker som EMD har behandlet blitt sett på om det blitt foretatt en krenkelse av EMK artikkel 8 nr. 1 i tilfeller der hvor myndighetene har påberopt seg hjemmel i artikkel 8 nr. 2. Dette var tilfelle i Huvig mot Frankrike 14. desember 1988. I denne saken hadde en familie blitt overvåket ved at deres private telefon hadde blitt avlyttet av politiet. Overvåkingen hadde pågått over en periode på 28 timer. Bakgrunnen for at de ble overvåket, var at de var mistenkt for skatteunndragelse. Beslutningen var tatt av forhørsdommeren. Ekteparet ble riktignok dømt i forhold som hadde med skattesaken å gjøre, men det er ikke relevant i problemstillingen her.

Det var enighet om at avlyttingen var «et inngrep i ekteparets rett til respekt for privatliv og korrespondanse»²⁰³ Spørsmålet var om unntaksreglene i artikkel 8 nr. 2 kunne være å anse som oppfylt. Domstolen kom frem til at det ligger et krav i artikkel 8 nr. 2 at det må foreligge et krav til klarhet og presisjon i lov, som de mente ikke var oppfylt i denne saken.

«Det skal ikke skje noe inngrep»²⁰⁴ som berører rettighetene i artikkel 8. nr. 1 uten at vilkårene i artikkel 8 nr. 2 er oppfylt. Spørsmålet blir da hva er et «inngrep»?

I Klass med flere mot Tyskland ble det slått fast at kommunikasjonskontroll er et «inngrep»²⁰⁵ som omfatter retten til privatliv og at vilkårene i artikkel 8 nr. 2 må være oppfylt for at det skal være i tråd med konvensjonen og sånn sett lovlig.

Klarhetskravet i EMK artikkel 8 nr. 2 vil avgjørende for hvorvidt det i det heletatt kan være aktuelt å forta tvangsinngrep i tilfeller der det er snakk om å gripe inn i den private sfære. Hvordan dette kan gjøres uten at det vil være i strid med EMK? På den annen side kan man

---

²⁰² EMK artikkel 8 nr. 1

²⁰³ EMD – Huvig mot Frankrike

²⁰⁴ EMK artikkel 8 nr. 2

²⁰⁵ EMK artikkel 8 nr. 1, jf. EMD Case of Klass and others v. Germany, avsnitt 41

stille seg spørsmålet om det lar seg gjøre å komme utenom? Særlig i tilfeller der det er et akutt behov for å kunne foreta seg noe for å redde liv, spesiallovgivningen passer ikke på det aktuelle tilfellet fordi den aktuelle handlingen ikke legalt sett er straffbart.

Når det offentlige griper inn overfor private, vil subjektsinteressen ligge i det at det offentlige ønsker å få de straffbare hendelsene oppklart, samtidig som det ligger helt klart at de private interessene på objektssiden ligger i frihetsberøvelse. Det vil også ligge en interesse hos det offentlige på objektssiden, ved at det ikke er av interesse at strafferettspleien går for langt i å foreta tvangsinngrep overfor borgerne.²⁰⁶

Bruk av tvangsmidler etter strpl. vil være et inngripende i den private sfære. Det ligger i det ulovfestede legalitetsprinsippet og nå også i Grl. § 113 et krav om hjemmel i lov for inngripen i den privat sfære.

Problemstillingen i denne saken er spørsmålet om det kan foretas telefon og romavlytting hjemme hos en mann som er mistenkt for å oppbevare 100 gram marihuana.

Narkotikaovertrødelse reguleres av strl. §§ 231 og 232. Hva som anses som narkotika reguleres i legemiddeloven § 22. I dette tilfellet, hvor eksemplet er marihuana, anser jeg det som kjent som narkotika og vil av den grunn ikke komme nærmere inn på det.

De grove tilfellene av narkotikaovertrødelse reguleres av strl. 232. I Rt. 1995 s. 471 var spørsmålet om hva som var et «meget betydelig kvantum»²⁰⁷ besto i. Det kom her frem at Statsadvokaten anså en mengde på 70-75 kilo som et «meget betydelig kvantum». Vi kan her slå fast at 100 gram vil da fremstå som en relativt beskjedne mengde.

Den aktuelle handlingen vil da gå inn under strl. § 231.

Strl. § 231 har en øvre strafferamme på inntil 2 års fengsel. Ved rettens kjennelse kan politiet foreta kommunikasjonskontroll i tilfeller der det er skjellig grunn til mistanke om straffbare handlinger som kan fengsel i 10 år eller mer jf. strpl. § 216 a. I dette eksemplet kan den straffbare handlingen gi fengsel i inntil to år jf. strl. § 231. Dette taler for at det ikke er hjemmel for å kunne foreta telefon og romavlytting av mannen som er mistenkt for å oppbevare 100 gram marihuana.

---

²⁰⁶ Andorsen (1999) s. 380

²⁰⁷ Rt. 1995 s. 472

Konklusjonen blir at det ikke kan foretas telefon og romavlytting av mannen i eksemplet overfor.

5.3.3 Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemlene omfatter ved telefon og romavlytting?

For å trekke problemstillingen videre der hvor det av en eller annen grunn skulle være fare for liv, men forutsetningene var som i eksemplet ovenfor. Spesiallovgivningen strekker ikke til. Kan telefon- og romavlytting likevel skje i de tilfeller det ikke er mulig å fylle disse vilkårene? Eller skal det da være slik at det ikke er mulig å bruke tvangsmidler til telefon og romavlytting til tross for at nødrettshandlingen kan redde liv?

Det er strenge vilkår for at tvangsmidler skal kunne anvendes ved telefon og romavlytting. Metodeutvalget²⁰⁸ kom til at det ikke kunne foretas romavlytting av private hus, jf. Grl. § 102.²⁰⁹ Spørsmålet da er om dette likevel kan skje i de tilfeller hvor man kan si at dette er med hjemmel i strl. § 17.²¹⁰

Sånn umiddelbart kan man slå fast at Grl § 102 vil være en regel med høyere rang enn strl. § 17 etter lex superiorprinsippet og således avskjærer muligheten for å anvende strl. § 17. På den annen side er spørsmålet om man kan si at formålet er et annet, slik at det ikke vil være aktuelt å berøre Grl. § 102. Jf. Rt. 1871 s. 221 ble det uttalt av retten i forbindelse med en tolkning²¹¹ av Grl. § 102, at den måtte anses som «en Veiledning».²¹²

Kan man slik sett si, at det ved et nødstilfelle likevel kan være hjemmel for en romavlytting i et privat hjem i tilfeller som oppfyller vilkårene til strl. § 17?

Metodeutvalget²¹³ kommer ikke inn på dette i sin utredning, men spørsmålet vil absolutt være relevant. Vil det være av betydning hva som er i fare? Om det dreier seg om liv, eller om det kun er snakk om materielle verdier?

Formålet med inngrepet må etter mitt syn kunne være av betydning i høyeste grad, men på den annen side strider det mot prinsippene i jussen med tanke på lex superior og sågar lex

---

²⁰⁸ NOU 2009:15

²⁰⁹ NOU 2009:15 s. 23

²¹⁰ NOU 2009:15 s. 21

²¹¹ Jf. Andorsen (1999) s. 383

²¹² Rt. 1871 s. 223

²¹³ NOU 2009:15

spesialis. Det vil også være av betydning om telefon- og romavlytting, som et skjult tvangsmiddel, vil kunne være forenelig med klarhetskravet til loven i EMD artikkel 8 nr. 2.

Metodeutvalget er, som nevnt ovenfor, ikke inne på nødrettslige betraktninger i sin utredning. Likevel er dette relevante uttalelser med tanke på om nødrett kan anvendes på foreliggende eksempel. Slik sett, vil metodeutvalgets arbeide kunne gi føringer for hvor langt inngrepshjemplene i spesiallovgivningen strekker seg.

I dette tenkte eksemplet, hvor rom og telefonavlytting kan redde liv, og der det ikke foreligger hjemmel i spesiallovgivningen må det vurderes om vilkårene for nødrettshandling er til stede.

Kravet til å «redde»²¹⁴ vil være til stede ved at det er snakk om å redde et liv.

Deretter er spørsmålet om faren «ikke kan avverges på annen rimelig måte»²¹⁵? I dette tilfellet er det stor sannsynlighet for at handlingen kan avverges på annen måte. Politiet kunne for eksempel sikret livet til mannen ved å få bragt han i sikkerhet. Dette taler for at ikke alle vilkårene for nødrett kan sies å være innfridd.

Skaderisikoen ved å avvende situasjonen for å se om mannen blir angrepet er betydelig større enn det vil være å sikre han i forkant av et eventuelt angrep.

I eksemplet ovenfor vil ikke vilkårene for nødrett være oppfylt.

Ville det i tilfeller hvor vilkårene for nødrett hadde vært oppfylt, vært hjemmel for å anvende nødrett i forbindelse med telefon og romavlytting?

Slik ordlyden i strl. § 17 er, fremgår det ikke klart hva som er den straffbare handlingen som vil kunne være lovlig og straffefri. Likeledes kan man ikke si at hjemmelen er presis.

Som tidligere omtalt er nødretten en vag hjemmel som favner vidt. Noe som sikkert er hensikten med den. Også for at den skal kunne være anvendelig på mange rettsområder.

På grunn av sin mangel på klarhet og presise utforming, vil man ikke kunne si at nødretten vil være i tråd med konvensjonen²¹⁶ på et område der avlytting blir brukt som skjult tvangsmiddel. Slik sett vil det være et brudd på folkeretten å påberope nødrett som

---

²¹⁴ Strl. § 17 a

²¹⁵ Strl. § 17 a

²¹⁶ EMK

hjemmelsgrunnlag, der hvor det ikke finnes hjemmel i spesiallovgivningen til å foreta inngrepet.

«Det skal ikke skje noe inngrep»²¹⁷ som berører rettighetene i EMK artikkel 8. nr. 1 uten at vilkårene i artikkel 8 nr. 2 er oppfylt.

Konklusjonen er at det ikke kan foretas telefon- og romavlytting med hjemmel i nødrett.

5.4 Pågrepelse

5.4.1 Innledning

Når politiet foretar en pågrepelse er det normalt sett med bakgrunn i at det mistenkes at vedkommende har utført noe kriminelt. En pågrepelse kan komme som følge av en etterforskning eller en «fersk gjerning.»²¹⁸ Felles for begge variantene er at personen kan pågripes. Slike pågripelser gjør nok politiet hver dag i Norge. Alvorlighetsgraden er ulik og ofte en skjønsmessig vurdering av den aktuelle tjenestemann eller –kvinne.

Spørsmålet her er om politiet kan anholde en person i 5 dager før vedkommende stilles for tingretten? Politiet anser det som nødvendig å bruke 5 dager for å kunne sikre tilstrekkelig med bevis før vedkommende fremstilles for varetektsfengsling. Politiet har mistanke om at en mann har stålet sigaretter for 20000 kroner, fordi han ble sett i samme området som tyveriet hadde funnet sted. Ved å ikke pågripe mannen, er politiet redd for at han skal ødelegge bevis.

5.4.2 Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler ved pågrepelse

Politiet kan gjennom sin kompetanse pågripe personer hvor det foreligger «skjellig grunn til mistanke»²¹⁹, om at noen har gjort noe straffbart. Den straffbare handlingen må ha en strafferamme på mer enn 6 måneders fengsel og vilkårene ellers må være oppfylt, jf. strpl. § 171. Pågrepelse må være besluttet av påtalemyndigheten, jf. strl. § 175. Dette er hovedregelen for pågrepelse.

Pågripes personen «på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare virksomheten»²²⁰ kan vedkommende pågripes jf. strpl. § 173.

«Når det er fare ved opphold, kan politimann foreta pågrepelse uten beslutning av retten eller påtalemyndigheten.» jf. strpl. § 176, 1. ledd, 1. punktum. Slik det implisitt fremgår i ordlyden

---

²¹⁷ EMK artikkel 8 nr. 2

²¹⁸ Strpl. § 173, 1. ledd

²¹⁹ Strpl. § 171, 1. ledd jf. Andenæs (2010) s. 285

²²⁰ Strpl. § 173

skal det normalt sett foreligge en beslutning før en pågripelse, jf. strl. § 175. Men i tilfeller det kan resultere i en «fare ved opphold»²²¹, kan en likevel foreta pågripelsen uten å ha denne beslutningen på plass.

Som et eksempel kan det noen ganger være behov for å foreta en pågripelse uten å måtte vente på en beslutning. En politibetjent overrasker en biltyv på fersk gjerning. Skal politibetjenten i et slikt tilfelle måttet vente på en beslutning vil det være sannsynlig at forbryteren er borte lenge før en slik beslutning er på plass. I eksemplet som beskrevet her, kan politibetjenten foreta en pågripelse uten at det foreligger en slik beslutning.²²²

Vil man ved å foreta en pågripelse etter strpl. § 176 sikre seg at den som blir pågrepet får sine rettigheter ivaretatt? Slik det fremgår i det generelle legalitetsprinsippet i norsk rett og lovkravet i EMK art. 8, skal jo ethvert inngrep ha hjemmel i lov. I et slikt tilfelle som beskrevet i avsnittet over, vil ikke vilkåret om at det skal foreligge en beslutning av påtalemyndigheten om pågripelse være til stede, jf. strpl. § 175, 1.ledd.

På den annen side brukes § 176 i unntakstilfeller der det er snakk om «fare ved opphold».²²³ Vi må kunne forvente at det ikke er forsvarlig å avvente en beslutning. Resultatet kan bli at en pågående forbrytelse står i fare for å kunne bli fullbyrdet, om det ikke blir grepet inn umiddelbart. I slike tilfeller vil det kunne sies nødvendig å pågripe gjerningspersonen, uten å ha en beslutning for pågripelsen fra påtalemyndigheten.²²⁴

Derimot kan det foreligge en viss risiko ved å benytte unntaksregelen i strpl. § 176. En situasjon som ser ut som en pågående kriminell handling trenger likevel ikke være det. Faren vil da kunne være at noen blir pågrepet uten å ha foretatt noen kriminell handling i den aktuelle situasjonen. Det som ser ut som et tyveri av en bil kan være en rettmessig handling. Bileier har lånt bort bilen til en venn som skal bruke den i et lovlig gjøremål.

Spørsmålet er om en pågripelse av en som ikke skulle ha vært pågrepet kan ses på som et overgrep? Eller vil det være innenfor det som vi må anse som en tålegrense for å sikre muligheten for politiet til å raskt kunne gripe inn i en situasjon. Da begrenset til tilfeller der det anses som påkrevet, uten å ta seg tid til å få på plass en beslutning.

---

²²¹ Strpl. § 176, 1. ledd, 1. punktum

²²² Andenæs (2010) s. 294

²²³ Strpl. § 176, 1. ledd, 1. punktum

²²⁴ Andenæs (2010) s. 294

På den ene side kan en pågrepelse anses som en frihetsberøvelse som må kunne sies er en straff, på den annen side vil en pågrepelse etter unntaksregelen forhåpentligvis være av kortvarig karakter. Etter bestemmelsen skal det «snarest mulig»²²⁵ forelegges påtalemyndigheten hvorvidt pågrepet skal opprettholdes, jf. strpl. § 179, 1. punktum.

Likevel vil det være et spørsmål om det kan sies å være akseptabelt å bare pågripe noen med et utgangspunkt i en subjektiv vurdering av en polititjenestemann, med den fare for feil dette kan representere. På den annen side må dette ses på det som i realiteten er, en unntaksregel. Og unntaksregler er for bruk ved unntakene. Slik sett vil nok strpl. § 176 være en hjemmel som brukes ved de opplagte tilfellene og ikke der det kan foreligge usikkerhet.

I eksemplet overfor, der hvor det er snakk om å pågripe en mann for et tobakktveri til 20000 kroner og fremstille vedkommende for varetektsfengsling etter 5 dager, vil det første spørsmålet være om forbrytelsen er alvorlig nok til pågrepelse. Spørsmålet er om dette er en handling som går inn under strl. § 321, tyveri eller strl. § 322, grovt tyveri.

Jf. Rt. 2006 s. 853 går skillet mellom tyveri og grovt tyveri ved 100000 kroner. I dette tilfellet var det snakk om verdier for 20000 kroner. Strl. § 321, tyveri vil da være hjemmelen som skal anvendes. Strafferammen for tyveri er fengsel i inntil to år.²²⁶

Spørsmålet i eksemplet i denne sammenhengen, er om det foreligger en «skjellig grunn til mistanke»²²⁷ til at det vil bli begått en straffbar handling som er av nødvendig straffbarhet.

Jf. strpl. § 171, 1. ledd nr. 2 kan mannen pågripes for å forhindre at han fjerner eller ødelegger bevis.

Spørsmålet videre er om han kan holdes i 5 dager, uten å fremstilles for varetektsfengsling?

Jf. strpl. § 183, 1. ledd 1. pkt skal den pågrepte fremstilles for tingretten senest den tredje dagen etter pågrepet.

Det har falt noen avgjørelser i EMD hvor det det er påberopt konstitusjonell nødrett. En av disse er «Lawless mot Irland». Lawless var IRA-medlem og i forbindelse med en reise til England ble han arrestert og holdt fengslet uten å få forvaringen sin prøvd for en domstol.

---

²²⁵ Strpl. § 179, 1. punktum

²²⁶ Jf. strl. § 321, 2. ledd

²²⁷ Strpl. § 171, 1. ledd

Lawless mente denne forvaringen var i strid med EMK, men Irland mente det ikke var tilfelle da EMK ikke enda var gjort til Irsk lov.

I dette eksemplet, var det snakk om å fremstille mannen for tingretten først etter 5 dager. Regelen er klar og tydelig. Den kan ikke tolkes på flere måter. Det taler for at politiet ikke kan holde på mannen i 5 dager uten å fremstille han for tingretten.

Konklusjonen er at politiet ikke kan pågripe mannen for tyveriet av tobakk til kroner 20000 og holde på han i 5 dager før de fremstiller han for tingretten.

5.4.3 Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemlene omfatter ved pågripelse?

Spørsmålet er, om det i fra eksemplet overfor med mannen som hadde stjålet tobakk, kan politiet kan holde på han i 5 dager før han fremstilles for tingretten med hjemmel i nødrett?

Sett opp i mot nødrett, vil det i pågripelsessammenheng naturlig nok også foretas en interesseavveining slik det gjøres innenfor nødretten forøvrig. Det må foretas en adekvat interesseavveining i mot faren som truer, sett opp i mot det som reddes. Slik det ville blitt gjort ved andre anvendelser av strl. § 17.

Vil det være snakk om «å redde»²²⁸ liv eller andre verdier som ikke kan reddes på noen annen måte, ved å holde på mannen i eksemplet overfor? Og hvordan er skaderisikoen ved de ulike alternativene?

I eksemplet er det snakk om relativt små verdier, 20000 kroner. Det er ikke urimelig å tenke seg at tyvegodsset kan bli funnet, til tross for at den som er mistenkt slipper fri. Slik sett, vil det være vanskelig å konkludere med at det foreligger som det eneste alternativet å holde på mannen. Skulle det være slik at den mistenkte mannen ikke stod bak tyveriet, ville det være en grov krenkelse og brudd på rettssikkerheten å holde han fengslet uten at hans rettigheter var ivarettatt.

På den annen side kan det være at denne mannen var en storkriminell, som stod bak mange tyverier rundt omkring. Likevel må borgerne kunne være sikret en slik forutsigbarhet, at de ikke skal kunne bli fengslet på ubestemt tid.

Vilkåret i strl. § 17 b tilsier at «skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen»²²⁹ hvis politiet pågriper personer og ikke fremstiller de for tingretten innen

---

²²⁸ Strl. § 17 a

gjeldende frister. I nærværende tilfelle må det kunne sies at det ikke ville være en stor skaderisiko, om ikke tyveriet ble oppklart.

Derimot vil det jo være gunstig for samfunnet for øvrig, om det ble drevet et aktivt forebyggende arbeide for å forhindre kriminalitet. Da vil det jo kanskje kunne skje noen pågripelser og ransakinger hvor vilkårene i hjemlene for dette ikke vil være oppfylt i alle tilfeller.

Likevel er det nok til det beste for rettssikkerheten om det foreligger en forutsigbarhet i hva politiet kan foreta seg i de ulike situasjoner, ellers vil nok utsatte grupper kunne føle seg utsatt særlig de som ofte er i politiets søkelys.

På den annen side er det slik at bruk av disse tvangsmidlene skal virke preventivt, slik at borgerne avstår fra kriminelle handlinger. Derimot vil bruk av de ovenfor nevnte tvangsmidler, kunne ses på som et svært inngripende i privatsfæren.

Drøftelsen overfor taler for at det ikke vil kunne være hjemmel for å foreta pågrepelse av mannen og holde på han i 5 dager før han blir fremstilt for tingretten med hjemmel i nødrett.

Konklusjonen er at nødrett ikke kan anvendes som hjemmel i eksemplet overfor.

5.5 Ransaking

5.5.1 Innledning

Det skilles «mellom ransaking av bolig, rom eller oppbevaringssted»²³⁰ (husransaking) og «ransaking av hans person»²³¹. Ransaking av person vil av naturlige grunner måtte ses på som mest inngripende, det går direkte på den personlig integritet. Adgangen til ransaking går lengre overfor den som er mistenkt, enn hva den vil gjøre overfor en tredjeperson. Formålet med ransaking er vanligvis det å finne bevis som kan knytte mistenkte opp i mot den aktuelle saken.²³²

Den oppkonstruerte problemstillingen rundt ransaking er som følger: Det har vært skutt med skytevåpen på et privat sted. 25 personer oppholdt seg på stedet når handlingen foregikk. En person er skutt og drept, men ingen vet hvem gjerningsmannen er, eller hvor skytevåpenet

---

²²⁹ Strl. § 17 b

²³⁰ Strpl. § 192, 1. ledd

²³¹ Strpl. § 195, 1. ledd

²³² Andenæs (2010) s. 307

befinner seg. Kan politiet ransake alle de som er til stede, for å finne skytevåpenet, uten at det foreligger en beslutning fra retten eller påtalemyndighetene jf. strpl. § 197?

5.5.2 Tilstrekkeligheten til inngrepshjemmelen

Både hva gjelder «ransaking av bolig, rom eller oppbevaringssted»²³³ og «ransaking av person»²³⁴, må det foreligge skjellig grunn til mistanke og være snakk om frihetsberøvelse som straffealternativ, i straffebudet de mistenkte er mistenkt etter, jf. strpl. §§ 192 og 195. I tilfeller der ikke foreligger skriftlig samtykke, kan ransaking bare foretas etter beslutning fra retten, jf. strpl. § 197, 1. ledd. Likevel, ved «fare ved opphold»²³⁵, kan påtalemyndigheten beslutte ransaking. Beslutningene, nevnt overfor, skal i størst mulig grad være skriftlige, jf. strpl. § 197, 3. ledd.

Hemmelig ransaking er heller ikke tillatt, med unntak av særreglene som finnes i strpl. § 200a. Dette er en snever unntaksregel. Strpl. § 200a kom i etterkant av Treholtsaken, Rt. 1992 s. 698. Der foretok overvåkningspolitiet en ulovlig ransaking av Treholts leilighet. Riksadvokaten instruerte i etterkant, om at hemmelig ransaking ikke måtte finne sted. Det menes at Treholtsaken er grunnen til at denne bestemmelsen kom.²³⁶

Som ved pågripelse, vil politimann kunne foreta ransaking av person uten beslutning. Det er i tilfeller hvor det er «sterk mistanke om en handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder, og det er nærliggende fare for at formålet med ransakingen ellers vil forspilles», jf. strpl. § 198, 1. ledd nr. 3. Vilåret her er at det må foreligge en «sterk mistanke»²³⁷, i motsetning til «skjellig grunn» som er et noe svakere vilkår. Dette taler for at det er noe mer inngripende å foreta en ransaking i forhold til en pågripelse ved «sterk mistanke»²³⁸. Det må foreligge høy sannsynlighetsovervekt.²³⁹

I eksemplet beskrevet overfor, forutsettes det at det er snakk om et drap jf. strl. § 275. En slik handling straffes med fengsel fra 8 inntil 21 års fengsel. Slik sett er vilåret om frihetsberøvelse for den straffbare handlingen være oppfylt jf. strpl. § 195, 1. ledd.

---

²³³ Strpl. § 192, 1. ledd

²³⁴ Strpl. § 195, 1. ledd

²³⁵ Strpl. § 197, 2. ledd

²³⁶ Andenæs (2010) s. 315

²³⁷ Strpl. § 198, 1. ledd nr. 3

²³⁸ Strpl. § 198, 1. ledd nr. 3

²³⁹ Andenæs (2010) s. 313

Som beskrevet overfor er det strenge vilkår til «ransaking av person»²⁴⁰. Når politiet ikke vet hvem av de 25 personene som har begått drapet, kan de ransake alle? Kan man si at det foreligger «sterk mistanke»²⁴¹ mot alle som er til stede?

Politiet vil nok med høy sannsynlighet kunne utføre sine oppgaver på en effektiv måte, ved at de i enkelte tilfeller kan foreta ransakinger umiddelbart. Særlig vil dette være i tilfeller der det kan gå utover mulighetene for å sikre viktige bevis. Mistenkte kan kvitte seg med bevisene om det ikke er mulig å foreta en umiddelbar ransaking.

På den annen side er det ikke utenkelig at det vil kunne skje feil, eller at vilkårene for ransaking etter strpl. § 198, 1. ledd, nr. 3 ikke er tilstrekkelig oppfylt.

Sannsynligheten for at det er en av de som er til stede som har utført handlingen, og besitter drapsvåpenet, er stor. Slik sett vil en ransaking av alle personene som er til stede, være en god mulighet til å finne drapsvåpenet. På den annen side vil det kun være en, som har utført selve handlingen. Ved å ransake alle personene som er til stede, vil trolig mange uskyldige kunne bli urettferdig rammet.

I Rt. 1993 s. 1025 var nettopp det tilfellet, to politibetjenter og en aspirant stoppet en bil som de ønsket å undersøke litt nærmere. Politiet bad om å få undersøke bagasjerommet på denne bilen, men fikk ikke samtykke til dette. Etter noe håndgemeng ble de to personene i bilen pågrepet, og bagasjerommet på bilen ble undersøkt uten noen interessante funn. Retten kom til at det ikke forelå grunner for «sterk mistanke», slik at politiet kunne foreta en slik ransaking. Politibetjentene ble likevel frikjent i dette tilfellet. Begrunnelsen for frikjennelsen var at det var innarbeidet en slik praksis for ransaking ved det aktuelle politikammeret. Retten var likevel sterkt kritisk til denne praksisen ved dette politikammeret.

Derimot vil det jo være gunstig for samfunnet for øvrig, om det ble drevet et svært aktivt forebyggende arbeide for å forhindre kriminalitet. Da vil det kanskje kunne skje noen pågripelser og ransakinger hvor vilkårene i hjemlene for dette ikke vil være oppfylt i alle tilfeller.

Likevel er det nok til det beste for rettssikkerheten om det foreligger en forutsigbarhet i hva politiet kan foreta seg i de ulike situasjoner. Ellers vil nok utsatte grupper kunne føle seg stigmatisert, særlig de som ofte er i politiets søkelys.

---

²⁴⁰ Strpl. § 195, 1. ledd

²⁴¹ Strpl. § 198, 1. ledd nr. 3

Konklusjonen er at politiet ikke kan ransake alle de 25 personene som var til stede med hjemmel i spesiallovgivningen.

5.5.3 Kan nødrett åpne for det som inngrepshjemmelen ikke omfatter ved ransaking?

Ved å finne et eventuelt våpen vil man både kunne sikre bevis i nærliggende drapssak, samt at man avverger faren for nye skudd. Spørsmålet er om dette oppfyller vilkårene for en nødretts handling?

Den kriminelle handlingen i dette tilfellet vil være over, noen er drept og det er for sent å redde vedkommende. På den annen side kan man ved å foreta en ransaking, hindre at andre blir skadd eller drept. Slik sett er det mulig at det kan anses som «å redde liv»²⁴² om man får tatt våpenet og gjerningsmannen.

Derimot kan man stille spørsmålet om faren «ikke kan avverges på annen rimelig måte»²⁴³. Politiet kunne iverksatt tiltak som hadde sikret områdene på annen måte, for eksempel med tilstrekkelig vakthold. Slik sett taler dette for at faren «kan avverges på annen rimelig måte»²⁴⁴.

Ved å benytte annen måte for å avverge faren, må man stille spørsmålet om «skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen»²⁴⁵. Skulle det oppstå en tilspisset situasjon, kunne noen komme til skade om ikke politiet klarte å håndtere situasjonen. Dette taler i mot å foreta en handling som kan fremprovosere en situasjon som det ikke vil være kontrollerbar jf. strl. § 17 b.

Effektivitetshensyn tilsier at det hadde vært hensiktsmessig å kunne anvende nødrett i et slikt eksempel som overfor. Men på den annen side ville det satt rettssikkerheten på prøve. De som ville ha blitt utsatt for det tvangsinngrep, som en ransaking av person kan være for en uskyldig, vil kunne anse seg som krenket.

Likevel må det av reelle hensyn være den måten som vil kunne skape det beste resultatet.

Konklusjonen er at det vil være mulig å foreta handlingen i eksemplet overfor med hjemmel i nødrett.

---

²⁴² Strl. § 17 a

²⁴³ Strl. § 17 a

²⁴⁴ Strl. § 17 a

²⁴⁵ Strl. § 17 b

5.6 Manglende kjøretøykompetanse

Innen brann- og redningstjenesten i Norge er det flere ulike typer organiseringer. Dette er basert på befolkningstetthet og ulike typer risikovurderinger.

På de mindre stedene er det ikke krav til bemanning som har brannfaget som heltidsjobb og de er ansatt i små stillinger. Ved at bemanningen er ansatt i små stillinger blir det ofte begrenset hvor mye tid og ressurser det er mulig å legge ned i jobben som brannpersonell i deltid.

5.6.1 Manglende førerkortkompetanse på utrykningskjøretøy?

En av utfordringene som vil bli brukt som et eksempel her, er at ikke alle som jobber som brannmannskap, i ulike brannvesen innehar kompetansen til å utføre enhver oppgave. Spesielt gjelder dette førerkortkompetanse er et høyaktuelt spørsmål i denne etaten. Ved at det stort sett brukes kjøretøy som krever andre førerkort enn for personbil, kan det raskt bli mangel på sjåfører med riktig førerkort.

5.6.2 Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler

Vegtrafikkloven, heretter vtrl. § 24, 1. ledd, stiller krav til den som skal føre motorvogn. For de som skal føre utrykningskjøretøy, gjelder de samme regler for førerne av disse, som for alle andre som skal føre motorvogn. I tillegg stilles strenge krav til førerne av utrykningskjøretøy, vel og merke når de skal føre kjøretøyet under utrykning²⁴⁶.

Utrykningskjøretøy finnes i mange slags typer og kategorier. Alt i fra motorsykler, som politiet benytter seg noe av, til store lastebiler som vi finner innen brann- og redningstjenesten. Mange av disse kjøretøyene har ulike krav til kompetanse, hva gjelder førerkort ut i fra hvilken kjøretøygruppe det er snakk om.

I tillegg til de ulike førerkortklassene som kreves til de ulike typer kjøretøy, må de som fører utrykningskjøretøy under utrykning, inneha kompetansebevis for utrykningskjøring jf. § 2 i utrykningsforskriften.²⁴⁷

Kravene til kjøretøykompetanse er absolutte. Det er ingen unntakshjemler som fraviker fra hovedreglene for å føre utrykningskjøretøy, hva verken gjelder tung bil eller kompetansebevis for utrykningskjøretøy.

---

²⁴⁶ Jf. FOR-2009-06-12-637 § 2

²⁴⁷ FOR-2009-06-12-637

Konklusjonen er at det ikke finnes hjemmel i spesiallovgivningen for å føre kjøretøy sjåføren ikke innehar kompetanse på.

5.6.3 Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemlene omfatter

Manglende kompetanse på utrykningskjøretøy kan foreligge i ulike former og grader. For eksempel kan den som fører kjøretøyet ikke ha førerkort, mangler riktig førerkortklasse for det aktuelle kjøretøyet eller ikke innehar kompetansebevis for utrykningskjøring mv.

Problemstillingens aktualitet er nok størst innen de områder hvor beredskapen er basert på deltidsarbeid og / eller frivillighet. Slik som nevnt ovenfor, vil det nok innen deltidsbrannvesen og frivillige hjelpeorganisasjoner, og der hvor det er tilkallingsordninger være mest overhengende fare for at det finnes ansatte som ikke innehar riktig førerkortkompetanse. Man kan se for seg situasjoner der en sjåfør kan komme opp i dilemmaet om de skal velge å kjøre ut og frem til en hendelse med bakgrunn i at vedkommende mangler riktig kompetansen for det aktuelle kjøretøyet.

Dilemmaet kan være stort, alvorligheten i utkallingene dramatisk og det vil trolig ikke være enkelt å vurdere alvorlighetsgraden i meldingen som er mottatt. Man må veie de ulike interessene opp i mot hverandre. Faren ved å kjøre, sett opp i mot hvilke farer det er snakk om som truer liv eller andre verdier. Det er ikke utenkelig at det i gitte situasjoner kan ses på som avgjørende for å redde liv eller verdier at den som kommer først, eller er den eneste som kan få frem hjelp til ulykkesstedet, kjører frem utrykningskjøretøyet til ulykkesstedet. Enten det er brannbilen eller et annet utrykningskjøretøy som det gjelder. Like fullt er det et spørsmål om det er greit å foreta en slik handling?

I denne problemstillingen vil det naturlig nok være ulike alvorlighetsgrader. Vil mangel på førerkort på lastebil være mindre alvorlig når man innehar førerkort for personbil, i motsetning til om man ikke har sertifikat i heletatt? Er det verre å kjøre utrykning om man ikke innehar kompetansebevis enn i tilfeller hvor man har? Og er type kjøretøy av betydning, sett opp i mot hvorvidt man har kompetansebevis eller ei? Kan man påberope seg nødrett og likevel kjøre? Problemstillingen har mange aspekter og vil bli drøftet nedenfor.

Lastebil, som de fleste brannbiler er i dag, er store tunge kjøretøy som det kreves særskilt og omfattende opplæring på. Basert på egen erfaring er det lite som kan sammenlignes med det å kjøre personbil, da de fysiske lover krever sitt av den store massen som er i sving ved å føre en lastebil. Dette gjør sitt til at en lastebil vil kunne kreve mer av en sjåfør, for å kunne ferdes trygt i trafikken. Særlig i tilfeller der det er snakk om å kjøre utrykning.

Likevel må man ta i betraktning at det er de samme trafikkreglene og veiene sjåføren er pålagt å forholde seg til. Slik sett må man kunne si at mye er likt og sammenlignbart med det å kjøre personbil. I en situasjon hvor det er snakk om å redde liv, kan dette være en risiko man må kunne akseptere i slike situasjoner. Spørsmålet er om skaderisikoen ved faren som truer «er langt større enn skaderisikoen ved handlingen» jf. strl. § 17 b?

Videre kan man spørre seg om den aktuelle kjøringen representerer en større risiko, enn det å unnlate kjøringen, og dermed det å ikke kunne yte bistand, vil føre til. I et tenkt tilfelle hvor det er brann i en bolig vil det være helt avgjørende å komme i gang med tidlig innsats for å kunne redde liv, der det er snakk om at det er folk inne i boligen. På den annen side vil kjøring av en stor lastebil etter veien, kunne skape en stor fare for andre trafikanter om dette utføres av noen uten nødvendig kompetanse. Kan man si at det å utsette andre for en stor fare er akseptabelt, sett opp i mot muligheten for å redde et annet liv? Dette er et spørsmål hvor man setter opp ikke sammenlignbare verdier, selv om det i utgangspunktet er liv det er snakk om i begge tilfeller. Det er ikke mulig å sette opp verdien av to ulike liv mot hverandre, slik det er i tilfeller hvor det er pengeverdier som det er snakk om jf. forarbeidene²⁴⁸ til strl. § 17.

Videre er det et spørsmål om den ureglementerte kjøringen kunne vært avverget på annen rimelig måte, ved for eksempel å få noen med nødvendig kompetanse til å kjøre selv om ikke vedkommende tilhører den aktuelle beredskapsstat. Og i alle tilfelle om det var snakk om å kjøre fra sjåførens side, bare foreta kjøring så langt det var nødvendig før man kunne få noen med riktig kompetanse til å overta. Slik retten påpekte i Rt. 1985 s. 1 (Hjertepasientkjennelsen) referert under 3.2.6.

5.6.3.1 Kjøre utrykning kontra kjøre frem til skadested med «normal» kjøring?

Den ovenfor beskrevne kjøringen kan ha to aspekter. Det ene er kjøring med lastebil uten riktig førerkortklasse, og det andre er kjøring uten riktig førerkortkompetanse i kombinasjon med blålys og sirener. Vil man kunne si at det er forskjell på disse to beskrevne aspektene? Er det verre å kjøre utrykning, kontra det å bare kjøre frem et stort kjøretøy uten å inneha riktig førerkortkompetanse?

I utrykningsforskriften § 2 ligger det et ufravikelig krav om at «Den som skal kjøre utrykning må inneha utrykningskompetanse, gyldig kompetansebevis og gyldig førerkort for det aktuelle kjøretøyet.»²⁴⁹ Ut i fra forskriftens krav til opplæring med tanke på antall timer som kreves og

---

²⁴⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 418

²⁴⁹ FOR-2009-06-12-637

det videre omfanget av opplæringen som kreves, må det kunne sies at det stilles strenge krav til den som skal erverve slikt kompetansebevis for utrykningskjøring.

Dette strenge kravet til kompetansebevis, som nevnt ovenfor, taler for at det kreves relativt mye mer av en sjåfør å kjøre utrykning, enn hva som kreves ved normal kjøring. Og det må vel kunne sies er basert på om den som er sjåfør innehar riktig førerkortkompetanse i tillegg.

På den annen side er det lite trolig at en som er i en stresset situasjon, der det er melding om at noe eller noen er i en fare, klarer å opptre rolig og avslappet. Dette sett opp i mot situasjonen som utspiller seg og meldingen vedkommende har mottatt. Slik sett kan den «normale» kjøringen frem til et skadested også fortone seg noe utenom det vanlige. Derimot bør ikke en slik «normal» kjøring føre til at sjåføren velger å gå utenom de ordinære reglene som følger av trafikklovgivningen for øvrig jf. Rt. 1999 s. 71 (røykdykkerdommen). En brannmann (røykdykker) påberopte seg nødrett etter strl. 1902 § 47 i forbindelse med at vedkommende kjørte 99km/t i en 50 km/t sone forbi en skole. Dette var på et sted hvor det ikke var døgnkontinuerlig beredskap, men tilkalling ved hjelp av personsøker. Slik er det ofte utenfor byene i Norge. Mannens personsøker hadde utmeldt alarm to ganger hjemme hos mannen. Han hadde ikke med seg personsøkeren, slik at det var kona som hadde hørt meldingen og ringt opp mannen på mobiltelefon. Vedkommende hadde ikke vakt, men valgte likevel å kjøre til brannstedet for å hjelpe til ut i fra at han mente det var nødvendig med hans kompetanse der. Retten kom til at det ikke var grunnlag for å påberope seg nødrett i et slikt tilfelle. Situasjonen var ikke av slik art at hans kjøring, som for øvrig gikk forbi en skole, var av en mindre fare enn den som truet i den meldte brannen. Vilkårene til interesseavveiningen var ikke oppfylt. Dessuten var han ikke den eneste røykdykkeren som kunne yte en innsats på brannstedet, slik at man ikke kunne si at mannen var avgjørende «for at redde nogens Person eller Gods fra en paa anden Maade uafvendelig Fare»²⁵⁰.

I Rt. 2014 s. 84 hadde en mann kjørt for fort og blitt dømt i lagmannsretten for dette. Mannen hadde påberopt seg nødrett, men hadde ikke blitt hørt med det da vilkårene for nødrett ikke for øvrig var blitt oppfylt. Høyesteretts ankeutvalg sendte likevel dommen tilbake til Eidsivating lagmannsrett, da det ikke kom frem av dommen at det «var tatt hensyn til at tiltalte var i en nødssituasjon».²⁵¹ Høyesterett anfører:«...det er ubestritt at det faktisk forelå en nødssituasjon og at tiltalte oppfattet det slik...»²⁵² Videre i dommen er det pekt på at i spesielle tilfeller vil det være av betydning for straffeutmålingen.

---

²⁵⁰ Strl. 1902 § 47

²⁵¹ Rt. 2014 s. 84

²⁵² Rt. 2014 s. 84 premiss 8

Det som man kan lese ut i fra dommen, referert fra ovenfor, er at det av hensyn til en nødssituasjon vil kunne være relevant å fravike normer av hensyn til at det foreligger en nødssituasjon. Slik det var i denne aktuelle dommen var det ikke snakk om en handling som kunne hjemles i strl. nødrettshjemmel. Dette hadde lagmannsretten hadde avvist. Derimot viser dommen at hensynet til en nødssituasjon er viktig. Høyesterett mente at det ville kunne være av betydning for straffutmålingen.

Dette taler klart for at om det skal kunne være hjemmel for å kunne anvende nødrett, må det foreligge en nødssituasjon. Foreligger det ikke en nødssituasjon, vil ikke nødrettsinstituttet på noen måte kunne være aktuelt å anvende på det aktuelle tilfellet. Slik sett vil hensynet til nødssituasjonen være svært viktig.

Med bakgrunn i dommene overfor vil det være mye som taler for at det ikke vil kunne være hjemmel for å anvende nødrett på eksemplet med manglende sjåførkompetanse.

Konklusjonen er at nødrett kan ikke påberopes for å kjøre uten nødvendig kompetanse.

5.7 Brudd på taushetsplikten

5.7.1 Innledning

Helsepersonell har strenge regler å forholde seg til hva gjelder taushetsplikt. Denne taushetsplikten kan komme på prøve i tilfeller der det er av livsviktig betydning at denne brytes for å kunne redde liv. Et tenkt eksempel vil være i et tilfelle hvor brannvesenet er utrustet med hjertestarter. Noe som er svært vanlig, særlig i distriktene. I hpl. § 21 fremgår det at «Helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold». Dette kan virke som et hinder for å kunne bistå utenfor sin egen etat, med opplysninger som vil være i strid med ordlyden i denne loven. I enkelte områder i distriktene kan man se for seg at man er avhengig av å knytte opplysninger opp i mot navngitte personer, for blant annet det å kunne finne frem. Ikke alle steder i vårt langstrakte land har like gode stedsangivelser som gjør det like lett å finne frem. I slike tilfeller må gjerne navn brukes og det vil igjen medføre brudd på hpl. § 21.

Spørsmålet er om helsepersonell kan bryte taushetsplikten ved å varsle brann og redningstjenesten om en pasients helsetilstand, som ikke er relevant for den aktuelle hendelsen i et nødstilfelle?

5.7.2 Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler

I hpl. § 23. 4. ledd og § 31 har helsepersonell både rett og plikt til å varsle politi og brannvesen når det foreligger tungtveiende grunner for det. I Rt. 2008 s. 1491 valgte en psykiater å varsle politiet om en pasient som hadde oppsøkt legevakten for en konsultasjon

der han truet med å drepe en politimann med hagle. Til tross for at dette ikke er relatert til en beredskapsmessig situasjon, er saken likevel betegnende på hvor strengt taushetsplikten anses for å være innenfor helsevesenet. Høyesterett kom likevel til at det var riktig av psykiateren å varsle politiet om de fremsatte truslene, slik at vedkommende som hadde fremsatt disse ble dømt til fengsel for sine trusler, samt at politimannen ble satt under beskyttelse.

Hpl. § 31: «Helsepersonell skal varsle politi og brannvesen dersom dette er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom.» Denne regelen åpner for å gjøre unntak fra hovedregelen om taushetsplikt i hpl. § 21. Spørsmålet er om dette er en kjent regel for helsepersonell. Blir politi og brannvesen varslet i tilfeller der det er snakk å kunne «avverge alvorlig skade», eller er helsepersonellet for redd for å bryte taushetsplikten sin?

Hvilke hensyn er det viktigst å ivareta? Er det taushetsplikten rundt en persons sykdom og beskyttelsen av denne, eller vil det faktisk kunne være det å muligens redde et menneskets liv?

I forarbeidene til § 31 er det eksplisitt uttalt at «bestemmelsen er en presisering av nødrett i disse situasjoner».²⁵³ «Taushetsplikten skal tilsidesettes ved fare for personers sikkerhet, eller hvis det foreligger fare for øket skadeomfang hvis bistand fra andre nødetater ikke innhentes.»²⁵⁴ Eksempler som er brukt i forarbeidene er hendelser hvor det kan være snakk om «vold»²⁵⁵, «trafikkulykker»²⁵⁶, «katastrofer»²⁵⁷ med mer. Fellestrekket «er at det vil være behov for informasjonsformidling»²⁵⁸. Denne informasjonsformidlingen anses som mer «tungtveiende»²⁵⁹ enn det å ivareta taushetsplikten. Forarbeidene viser også til at det ikke «alltid kreves visshet»²⁶⁰ om at taushetsplikten må settes til side, men at en «adekvat»²⁶¹ vurdering av behovet er tilstrekkelig for å kunne ta en beslutning. Med bakgrunn i en slik vurdering, er det tilstrekkelig til å beslutte om andre nødetater skal tilkalles for bistand. Videre er det det jf. forarbeidene åpnet for at det kan tilkalles andre nødetater «for å avverge alvorlig skade på mennesker»²⁶², normalt ikke lengre enn det som følger av hpl. § 23 nr. 4 og som gir mulighet til å gå utover det strl. § 139 gir av alternativer etter opplysningsplikten.

---

²⁵³ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁵⁴ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁵⁵ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁵⁶ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁵⁷ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁵⁸ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁵⁹ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁶⁰ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁶¹ Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

²⁶² Ot.prp.nr. 13 (1998-1999) s. 232

Hjemmelen er også ment som en anledning til å gi helsepersonell en mulighet til å kontakte politiet for å avverge vold, og kjøring av bil i ruspåvirket tilstand.

Ved at det gjennom reglene nevnt ovenfor kan gis taushetsbelagte opplysninger til politi og brann, vil man kunne frykte for sikkerheten rundt disse opplysningene?

Slik det fremgår av ordlyden er det kun i unntakstilfeller det vil være snakk om slik overbringelse av slike taushetsbelagte opplysninger.

På den annen side kan det, for det opplysningene gjelder, være av slik privat karakter at det er ønske om at de ikke formidles under noen omstendighet.

Isolert sett opp i mot taushetsplikten og dens rekkevidde, vil det kunne være vanskelig å gå utover de vilkår som ligger til grunn i hpl. § 21. Det er i forarbeidene²⁶³ sett på som viktig at pasientene skal kunne stole på at de opplysninger helsevesenet får om en, ikke skal bringes videre til uvedkommende. Slik skal det sikres at det skapes tillit til helsepersonell på en måte som sikrer at folk ikke vegrer seg for å oppsøke helsehjelp når de har behov for dette. Man skal ikke være bekymret for at opplysninger som er av en slik personlig karakter som helseopplysninger kan være, kommer i hendene på noen som ikke er berettiget til å ha disse opplysningene.

På den annen side er det viktig at taushetsplikten ikke hindrer nødetatene i å kunne gi nødvendig hjelp og bistand. I situasjoner der noen er utsatt for en fare som ikke kan avverges på annen rimelig måte, enn at det er behov for å gjøre unntak fra taushetsplikten. Som i eksemplet ovenfor kan det være snakk om å rykke ut til en pasient med hjertestarter fra brannvesenet. I noen tilfeller kan brannvesenet være de som yter raskest bistand. Spørsmålet er da om det vil være rimelig å kunne benytte unntaksregelen i hpl. § 23 nr. 4 § 31 slik at pasienten får nødvendig førstehjelp så rask som mulig?

Likevel er det ikke utenkelig at dette medfører at de som ankommer pasienten, som trenger hjelp, mottar opplysninger de egentlig ikke burde inneha sett i fra et perspektiv opp i mot taushetsplikten.

Derimot kan det være slik at de opplysningene som er mottatt, som ikke er relevant ved utkallingen, kan få betydning senere i hendelsesforløpet.

---

²⁶³ Ot. prp. nr 13 (1998-1999) s. 227

På den annen side kan man se på det som viktigere å redde livet til et menneske, sett opp i mot at noen som etter hpl. § 21 ikke skulle innehatt enkelte opplysninger om en persons helse. Interesseavveiningen blir at man anser det man redder er av en større verdi, enn det man forsaker ved å bryte taushetsplikten.

I tillegg har personell fra brannvesenet også taushetsplikt etter forvaltningslovens, heretter fvl, § 13. Slik vil de som jobber i politi- eller brannetaten være underlagt taushetsplikt, og dermed være pliktig til ikke å bringe informasjonen videre. På den måten kan man si at pasientens rettigheter blir ivaretatt med tanke på taushetsplikten.

Konklusjonen er at helsetjenesten ikke kan meddele taushetsbelagte opplysninger til brann- og redningstjenesten, som ikke er relevante for den aktuelle hendelsen i eksemplet over.

5.7.3 Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemlene omfatter ved taushetsplikten?

Nødrettsspørsmålet er uten tvil et spørsmål som går langt inn i etikken. Filosofer som Kant og Hegel var interessert i spørsmålet om nødrett. Hvordan interesseovervekt skulle bedømmes var et tema som er veldig aktuelt innen filosofien, og har vært det helt siden Aristoteles tid i alle fall. Spørsmål man må stille seg er hvordan man vurderer verdien av en interesse. En slik verdi vil i mange tilfeller være av individuell betydning. De rettslige spørsmålene vil nok jurister og domstolene kunne vurdere på et godt grunnlag, men de mer underliggende etiske spørsmålene kan fortsatt stå åpne.²⁶⁴

Det er likevel slik at det er domstolene som må ta stilling til verdispørsmålene i forhold til strl. § 17. Som Andorsen skriver: «de reelle hensyn vil ha nokså stor betydning for drøftelsen av nødrettsbestemmelsen, både de lege lata og de lege ferenda».²⁶⁵

I hvilken grad vil nødrett kunne være effektiv håndheving av lovverket?

Ved å ha en mulighet til å kunne bruke nødrett som hjemmel for at en ellers ulovlig handling blir lovlig, skaper man en sikkerhet for at det ikke uteblir områder som det av hensyn til et godt resultat ikke bør være straffbart å trå over de fastlagte grenser for.

Skulle det være lagt inn vilkår i alle mulige hjemler for å fange opp tilfeller som av reelle hensyn ikke var rimelig å straffe på, som etter straffebudet hadde oppfylt vilkårene for straff, ville lovgivningen bli mye mer omfattende enn det den trenger å være i dag. Det ville også kunne bli en mye større reell fare for at det ble mangler i lovverket som ikke ville fanges opp før det kom opp som en sak.

---

²⁶⁴ Andorsen (1999) s. 69

²⁶⁵ Andorsen (1999) s. 69

I det overfor nevnte eksemplet her, hvor det er snakk om nødrett kan åpne for å bryte taushetsplikten til helsepersonell i eksemplet overfor er spørsmålet om det foreligger en interesseovervekt for å nettopp å gjøre dette.

Hvis en handling som å bryte taushetsplikten for helsepersonellet kan «redde liv»²⁶⁶ og det ikke kan «avverges på annen rimelig måte»²⁶⁷ taler dette for at det oppfyller vilkårene for å anvende nødrett. Det skulle ikke være tvil om at vilkårene i strl. §17 b vil være oppfylt. Det vil være en klar interesseovervekt for at et slikt brudd på taushetsplikten vil være å foretrekke fremfor at et liv går tapt.

På den annen side er det et brudd på rettighetene til pasienten det gjelder, om det skulle opplyses om personlige helsemessige forhold som ikke er relevante. Derimot er det ikke sikkert det i en nødssituasjon kan være like enkelt å vurdere hva som er av betydning.

Konklusjonen her er at helsepersonell kan gi taushetsbelagte opplysninger til brann- og redningstjenesten, i eksemplet overfor, med hjemmel i nødrett.

5.7.3.1 Kan taushetsbelagte opplysninger mellom nødetatene bli misbrukt?

Under spørsmålet om taushetsbelagte opplysninger kan bli misbrukt, vil spørsmålet være om hvorvidt de opplysningen som er overlevert mellom de ulike etater er av slik karakter at mottaker er berettiget til de opplysninger det er tale om.

Er formålet med opplysningene å redde liv, vil det nok være mye som taler for at det vil være greit å overbringe taushetsbelagte opplysninger jf. ovenfor omtalte Rt. 2008 s. 1491. Derimot er formålet av en slik karakter at det for eksempel vil være av bevismessig karakter for å kunne få en dømt i en narkotikahandel. Da vil det nok være mer betenkelig om en lege oppga taushetsbelagte opplysninger til politiet slik at vedkommende ble pågrepet for dette.

Jf. Rt. 2013 s. 1442 hadde en lege fjernet DNA og fingeravtrykk fra en pose med narkotika. Narkotikaen hadde kommet inn til sykehuset med en bevistløs pasient. Legen ble frikjent for å ha fjernet bevis. Retten mente det var i tråd med legens krav til taushetsplikt å sørge for at opplysningen ikke ble bragt videre til politiet. Dette var i tråd med hpl. § 21.

Om det er riktig å skjerme personer som etter norsk lov har foretatt noe kriminelt, kan det stilles spørsmålstegn ved. På den annen side vil det svekket tilliten til helsepersonell om man

---

²⁶⁶ Strl. § 17 a

²⁶⁷ Strl. § 17 a

ikke skulle kunne stole på at de forholdt seg taus i tilfeller som ikke var til fare for andre. Likevel må nok alvorlighetsgraden av den kriminelle handlingen det er snakk om, være av betydning.

På spørsmålet om taushetsbelagte opplysninger mellom nødetatene kan bli misbrukt, er det mye som taler for at det kan skje. I eksemplet ovenfor, kunne en person blitt straffet om en lege hadde brutt sin taushetsplikt. Nå kan det nok sikkert diskuteres om det ikke er på sin plass at de som har utført en straffbar handling skal kunne straffes. På en annen side vil rettssikkerheten til den det angår bli svekket, hvis de ikke kan stole på at helsepersonell ivaretar sin taushetsplikt. Retten til å forutse sin rettsstilling, taler for at det er strenge krav til håndtering av taushetsbelagte opplysninger mellom nødetatene.

Konklusjonen er at taushetsbelagte opplysninger mellom nødetatene kan bli misbrukt om ikke taushetsplikten overholdes.

5.8 Lindrende behandling

5.8.1 Innledning

Et annet eksempel som også vil kunne være relevant å drøfte er: Kan man fremskynde døden, eller i alle fall kunne gi sterkt lindrende medisiner i et ulykkestilfelle der det er snakk om personer som sitter i en situasjon der man vet de ikke kommer til å bli reddet fordi det er umulig? Se for seg en togulykke der det er mange fastklemte og det brenner i togsettet. Vil det da kunne være akseptabelt å gi medisiner som nærmest gjør de fastklemte bevisstløse, slik at de slipper den lidelsen det vil være å vente på den sikre død?

5.8.2 Tilstrekkeligheten til eksisterende inngrepshjemler

Helsepersonell skal gi pasienter nødvendig helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten jf. pbrl. § 2-1b, 1. ledd. Helsepersonell kan beslutte å gi pasienter helsehjelp som er et alvorlig inngrep overfor den det gjelder jf. pbrl. § 4-6, 2. ledd. Slik behandling som nevnt ovenfor kan gis i tilfeller der pasienten ikke er i stand til å samtykke jf. pbrl. § 4-6, 1. ledd.

I eksemplet som det tas utgangspunkt i her, er det snakk om mennesker som er i en akutt farlig situasjon uten mulighet til å redde seg selv ut av denne situasjonen. Spørsmålet er om det å gi pasienten lindrende behandling kan ses på som helsehjelp. Pasienten er jo ikke syk, men er kommet i en situasjon der vedkommende sitter fast og ikke kan reddes ut innen rimelig tid. Behandlingen vil i dette tilfellet kun være av en art som hindrer en plagsom død.

På den annen side må det kunne ses på, på samme måte som der en pasient for eksempel har uhelbredelig kreft. En kreftpasient kan ha bedre og dårligere perioder, og i de dårlige tidene kan nok mange av disse ønsket og sluppet fra.

I Rt. 2000 s. 646 (Sandsdalen-dommen) ble en eldre lege satt under tiltale for å ha yt aktiv dødshjelp til en uhelbredelig syk kvinne. Mannens forsvarer påberopte nødrett som alternativ straffefrihetsgrunn i saken, men ble ikke hørt. Retten mente det ikke var innenfor, det hverken lovgiver eller noen andres forståelse av strl. (1902) § 47, var ment å skulle være. Det ble i denne dommen på s. 653 trukket sammenligninger med den smertelindring leger bedriver overfor kreftpasienter som smertelindrende behandling, som muligens kunne føre til noe livsforkorting. Likevel mente retten det ikke var sammenlignbart med å aktivt foreta en livsforkortende behandling på barmhjertighetsgrunnlag. Denne dommen var den første av sitt slag som omhandlet aktiv dødshjelp i Norge, og etter min kunnskap den eneste også.

På samme måte som i dommen referert over, må man kunne si det at om helsepersonell eller andre fra en av nødetatene ga de forulykkede medikamenter slik at de døde, ville det ikke være mer berettiget enn i tilfellet i dommen over. På den annen side kan man stille seg spørsmålet om det å gi lindrende medisiner på samme måte som nevnt for kreftpasienter i Sandsdalen-dommen, vil være noe annerledes i togulykke-eksemplet? Det må jo kunne sies å være «uhelbredelige» pasienter det også, bare i en annen situasjon. Derimot vil jo den visse død komme relativt raskt i form av brannen i toget. Likevel vil det være en vanskelig vurdering for redningspersonalet å bare skulle bivåne den pine og fordervelse passasjerene vil måtte gjennomgå, ved å sitte å vente bevisst på sin skjebne.

Konklusjonen er at det ikke er hjemmel i spesiallovgivningen for å gi medikamenter som forkorter livene og smerten til de fastklemte på toget.

5.8.3 Kan nødrett åpne for det som ikke inngrepshjemlene omfatter

I motivene til strl. (1902) § 47, var det brukt som et eksempel, at ved et skipsforlis hvor mannskapet hadde kommet seg i livbåtene. Etter en tid var de tomme for mat og vann. Kunne de drepe en av de andre for å redde seg selv og mannskapet? Denne retten ble utalt som følger: «Når Døden saavel hos den Dræbte som de øvrige efter al menneskelig Sandsynlighed vilde indtræde i Løbet af nogle faa Timer, om Drabet ikke foretoges, maa den forvoldte Skade – nogle Timers Forkortelsen af en enkelts Dødskamp – visselig fremstille seg som ubetydelig i Sammenligning med de oppnaaede Dode: alle de øvrige Frelse».²⁶⁸

Eksemplet i fra toget kan ikke overføres direkte, da det ikke er snakk om å drepe noen for å redde andre. Interessen vil i tilfelle ligge hos den som sitter på begge sider av interesseavveiningen. Sannsynligvis vil man ikke kunne forvente noe rasjonelt svar i fra et menneske som sitter i en slik beskrevet situasjon, som i eksemplet fra toget. Slik sett må det

---

²⁶⁸ S.K.M. 1896 s. 80 note 1, jf. Andenæs (2016) s. 191

anses som aktiv dødshjelp fremfor det å redde liv eller andre interesser, å gi disse menneskene medikamenter.

På hvilken måte skal man eventuelt kunne si at det å avslutte noens liv med den bakgrunn at de snart ville møte sin grusomme skjebne, likevel er greit? Kan spørsmålet i det heletatt ha noen forankring i nødrett? For at det første vilkåret for å betrakte en handling som en nødrettshandling skal kunne være oppfylt må det være snakk om å redde noe «fra en fare for skade»²⁶⁹. Allerede der vil det by på problemer å kunne forsvare dette som en nødrettshandling. Man redder ikke liv ved å ta liv, til tross for at det er snakk om «en fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte».²⁷⁰ Likeså er det ikke mulig å si at vilkårene i strl. § 17 b er oppfylt ved å si at «skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen».²⁷¹ Både alternativet ved å handle og alternativet ved å ikke handle vil føre til den visse død.

Hva som vil være den korrekte beslutningen i dette tog-eksemplet vil nesten være umulig å gi noe godt svar på, men jeg heller mot at det å kunne gi en lindrende behandling til de skadde som det ikke finnes håp for å få ut av toget i tide, må kunne ses på som å være innenfor vilkårene til nødretts i strl. § 17. Det må kunne sies å være innenfor en interesseavveining som ivaretar interessene til den som er utsatt for en fare, og denne faren må være å lide en grusom død. Denne faren kan ikke sies å kunne «avverges på annen rimelig måte».²⁷² Og til sist, risikoen for en grusom død er langt større ved å ikke få medikamenter, enn ved å kunne motta medikamenter som hinder det å kunne oppleve denne grusomme døden.

Konklusjonen i eksemplet overfor der det er spørsmål om å kunne gi lindrende behandling til noen som vil imøtegå den sikre død i en ulykke er at det kan gis lindrende medikamenter.

6 Avsluttende bemerkninger- de lege ferenda

Alle nødetatene har til hensikt å ivareta borgernes sikkerhet og interesser. Spesiallovgivningen de er underlagt, samt den muligheten de har til å benytte seg av den alminnelige nødretten i straffeloven²⁷³ har som formål å gjøre det mulig å opprettholde tryggheten som borgerne i Norge er blitt vant til. Likså er de norske borgerne vant til at de skal få den hjelpen de trenger, på en effektiv og god måte.

---

²⁶⁹ Strl. § 17 a

²⁷⁰ Strl. § 17 a

²⁷¹ Strl. § 17 b

²⁷² Strl. § 17

²⁷³ Strl. § 17

Mange spørsmål kan stilles rundt dette med nødrett og nødrett som en egen hjemmel i strl. Er det et behov for denne hjemmelen, eller kunne man ha løst behovet med å ha et slikt unntak eller en sikkerhetsventil på en annen måte? Jeg er ikke den første som stiller det spørsmålet. Dette var et av spørsmålene lovgiver stilte seg før de kom frem til strl. (1902) § 47. I forarbeidene til strl. § 47²⁷⁴, er dette nærmest beskrevet som noe som ikke var ønsket. Spørsmålet har mange fasetter og kan angripes fra mange ulike kanter. Det første man må kunne spørre seg om er da om det ville være mulig å ikke ha noen form for unntaksbestemmelse i det heletatt? Eller måtte det foreligge en egen bestemmelse til hvert straffebud? Ville en kombinasjon av disse to spørsmålene være mest formålstjenlig?

Strl. § 17 er tidligere omtalt som en unntaksregel som favner vidt. Og av den grunn er den noe vag i sin utforming. Kan det være at denne vagheten gjør sitt til at det, for mange kan være en ukjent regel i sitt innhold? Men likevel være slik, at mange tyr til denne regelen som et slags halmstrå, og i ettertid ser at man har gått utenfor sin kompetanse? Om reglene hadde vært klarere, og kanskje bedre kjent blant innsatspersonell innen nødetatene, kunne det blitt en mer bevisst holdning til nødrett enn hva det kanskje er i dag. På den annen side ville det nok kunne være en fare for en noe mer tilbakeholdenhet med tanke på at innsatspersonellet kunne bli noe mer forsiktige i sin innsats. Om det kan føre til en negativ dreining av innsatsen, med de følger at viljen og evnen til «å redde»²⁷⁵, i situasjoner der det er interesser i fare, er vanskelig å ta stilling til. Med et slikt perspektiv kan nødretten stimulerer til å «tøye strikken» i ulike situasjoner som til en viss grad kan kreve at det er nødvendig.

Av rettmessighetsgrunner vil det nok være riktig å ha unntaksregelen nødrett, som kan sikre at noen som foretar en handling som etter et straffebud objektivt sett vil være straffbart, vil kunne gå straffefri. I motsatt fall vil det kunne være slik at færre tok sjansen på å foreta redningshandlinger, særlig der hvor de var i tvil til hva loven sier. Ikke alle som har kunnskapen som trengs i en stresset situasjon til å vurdere om de ulike vilkår er innfridd til å kunne handle i nødrett.

Som et annet alternativ kunne man se for seg at ethvert straffebud kunne inneholdt vilkår som sa hva som kunne være straffefritt etter sitt innhold. Slik sett ville man kunne ha spesialregler for nødrett, knyttet som en spesialregel til hver sitt straffebud. Dette ville gjort det enklere for de som skulle anvendt lovgivningen, enten de satt på utøversiden eller på domstolsiden. Derimot ville en slik løsning være i fare for å bli svært omfattende. Likeledes kan det foreligge en fare for at det ville bli lovstomme rom i loven, som ikke ble dekt av de ulike

---

²⁷⁴ Jf. Andorsen (1999) s. 15

²⁷⁵ Strl. § 17 a

straffebudenes vilkår for straffefritak. Slik sett gir en vid, men noe vag regel i dagesen strl. § 17, en større sikkerhet for at unntaksregelen skal kunne favne om et størst mulig område i lovgivningen.

En kombinasjon av det generelle og det spesielle, kan det ha gitt en bedre løsning på nødrettens område? Spørsmålet vil nok kunne sies å være noe delt, da det også i dag er slik at det til en viss grad er slik i det norske rettssystemet. Som jeg har kommet inn på ved flere anledninger ovenfor, finnes det innenfor mange deler av spesiallovgivningen hjemler av nødrettslignende karakter. Her er det slik at lovgiver har valgt å presisere nødretten i form av vilkår som sier når man kan gå utover hovedreglene i tilfeller hvor det er snakk handlinger som er straffbare etter hovedregelen i et straffebud.

Anvendelsen av nødrett eller unntaksregler som ligger i spesiallovgivningen innenfor de ulike nødetatene, kommer ikke så ofte frem for domstolene, særlig ikke innen for brann og helse. Hva som kan være bakgrunnen for det er vanskelig å si. En mulig forklaring kan være at det som oftest går bra, i de tilfellene hvor det er begått handlinger som etter loven vil være å betrakte som straffbare.

Politiet foretar ofte de mer inngripende handlinger som går på den personlige integritet og kan av den grunn være mer av interesse for de som er berørt. Rettmessigheten i disse sakene blir trolig oftere prøvd for rettssystemet. Når det gjelder brann- og helseetaten i sin utøvelse av sine oppgaver, er det ikke utenkelig at borgerne opplever disse etatene i en situasjon som er mer preget av en hjelpesituasjon. Slik sett er det mulig at det ikke oppleves som regelbrudd eller overskridelse av straffebud, for de som blir berørt. Likevel kan det være et vel så aktuelt spørsmål, sett opp i mot disse etatene, om det foreligger riktig anvendelse av nødrett i mange sammenhenger.

Som jeg har vært inne på tidligere i avhandlingen står vernet av den personlige integritet sterkt i norsk rett. Det er sterke grunner som taler for at det ikke skal være bare enkelt å kunne oppgi opplysninger som angår noens personlige forhold. Derimot vil det ikke kunne være rimelig å si at det skal kunne være akseptabelt å sette liv, helse, eiendom eller en annen interesse²⁷⁶ i fare, kun for å ivareta disse taushetsbelagte opplysningene. Likevel må det være slik at ikke borgerne skal føle usikkerhet rundt, om deres personlige opplysninger ikke blir ivaretatt og oppbevart på en sikker måte. På den annen side må man kunne si at om noens personlige opplysninger kommer på avveie i det øyemed at det er snakk om å redde for eksempel et liv, må det kunne sies å være av en større interesse. Enten det er med hjemmel i

---

²⁷⁶ Strl. § 17

nødrett eller en nødrettslignende hjemmel i spesiallovgivningen. Det overordnede formålet må kunne sies å være det viktigste, at noen uvedkommende får kjennskap til en av ens taushetsbelagte opplysninger.

Konklusjonen i drøftelsene må være, at en mer bevisst holdning til nødrettsinstituttet og dets vilkår, vil være av stor betydning for å sikre at dette vil kunne anvendes på en måte som er etter intensjonen til lovgiver. Hensikten med straff er at en «person blir utsatt for et onde på grunn av et normbrudd»²⁷⁷. For at normbruddet skal kunne være straffverdig må vilkårene i strl. for å kunne straffes være oppfylt. Hvis det foreligger en straffefrihetsgrunn, er ikke vilkårene for å kunne straffes til stede.

Ovenfor, i denne avhandlingen, er det gjort rede for en del tilfeller der det er hjemmel for å foreta nødrettslignede handlinger med hjemmel i spesiallovgivningen og andre tilfeller der det må være med hjemmel i strl. § 17, nødrett. Skille mellom vilkårene for de to ulike hjemmelsgrunnlagene ser ut til å ligge nært knyttet opp i mot hverandre. Forarbeidene til mange av disse hjemlene, i spesiallovgivningen, uttaler at det er en presisering av nødrett i forarbeidene til noen av hjemlene.

Slik sett vil det, etter mitt syn, være slik at nødrettslignede handlinger i spesiallovgivningen på mange måter kan sies å være en utfylling av nødretten. Der det spesiallovgivningen har klare regler vil det ikke være noen tvil om at det ikke er anvendelig med den alminnelige nødretten i strl. Det skapes forutsigbarhet og gode resultater ved at borgerne kan forholde seg til regler som er enkle å forstå. I tillegg gis det sikkerhet for at det er mulig å handle i nødssituasjoner uten å måtte frykte å bli straffet i tilfeller det ikke vil være rettmessig.

I beredskapssammenheng vil en slik unntaksregel som nødrett²⁷⁸ være med på å sikre at nødetatene kan utføre sitt arbeide på en måte som sørger for det kan gjøres på en god måte. Også i de tilfellen der hvor hjemlene i spesiallovgivningen ikke strekker til. I slike tilfeller vil nødretten kunne komme inn og sørge for at det er en inngrepshjemmel for handlingen som foretas. Det forutsettes naturlig nok at vilkårene for nødrett er oppfylt.

Likevel ved å ha flest mulig bestemmelser i spesiallovgivningen, som er klare, vil man også kunne sikre at lovkravet i EMK artikkel 8 nr. 2 er oppfylt. Det foreligger «en klar hjemmel i

---

²⁷⁷ Andenæs (2016) s. 8

²⁷⁸ Strl. § 17

lov»²⁷⁹i tilfeller hvor det er tale om å anvende et skjult tvangsmiddel, som for eksempel kommunikasjonskontroll.

Klarhetskravet i EMK artikkel 8 nr. 2 vil av den grunn være avgjørende for hvorvidt det kan i det heletatt aktuelt å kunne forta tvangsinngrep i tilfeller der det er snakk om å gripe inn i den private sfære uten at dette vil være i strid med EMK. På den annen side kan man stille seg spørsmålet om det lar seg gjøre å komme utenom? Da er det særlig i tilfeller der det er et akutt behov for å kunne foreta seg noe for å redde liv. Spesiallovgivningen passer ikke på det aktuelle tilfellet fordi den aktuelle handlingen ikke legalt sett er straffbar? Da er nødretten et viktig hjelpemiddel for å sikre et godt utfall.

Avhandlingen har forsøkt å belyse nødetatenes bruk av nødrettslignende hjemler og nødrett. Sett disse to lovområdene opp mot hverandre, og sett på hvordan de kan gå litt inn i hverandre. Konklusjonen er at det foreligger mange hjemler i spesiallovgivningen som har klare likhetstrekk med den alminnelige nødretten. Enkelte ganger kan det være vanskelig å se hvor skillet går, og andre ganger er det helt klare grenser. Etter mitt syn ligger det en hårfin balanse mellom den lovgivningen som er for detaljert og den som blir for åpen og vag. Kanskje er det slik at den som foreligger per i dag er innenfor det som er akkurat passe.

---

²⁷⁹ Europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 8 nr. 2

7 Kildehenvisninger

7.1 Lovregister

Grl.	Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven) gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1884.
Strl. (1902)	Lov om straff (straffeloven) av 22. mai 1902 nr.10.
Vtrl.	Lov om vegtrafikk (vegtrafikkloven) av 18. juni 1965 nr. 4.
Fvl.	Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967.
Skl.	Lov om skadeserstatning (skadeserstatningsloven) av 13. juni 1969 nr. 26.
Strpl.	Lov om rettergangsmåter i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25.
Politul.	Lov om politiet (politiloven) av 4. april 1995 nr. 53.
Mrl.	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai 1999 nr. 30.

Hpl.	Lov om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven) av 2. juli 1999 nr. 64.
Popplyl.	Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven) av 14. april 2000 nr. 31.
Brann- og eksplosjonsvernloven	Lov mot vern av brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (Brann- og eksplosjonsvernloven) av 14. juni 2002 nr. 20.
E-koml.	Lov om elektronisk kommunikasjon (ekomloven) av 4. juli 2003 nr. 83.
Strl.	Lov om straff (straffeloven) av 20. mai. 2005 nr. 28. Trådte i kraft 1. oktober 2015.
Sphl.	Lov om spesialisthelsetjenesten m.m. (spesialisthelsetjenesteloven) av 2. juli 1999 nr. 61.
Helsetilsynsloven	Lov om statlig tilsyn med helse- og omsorgstjenesten m.m. (helsetilsynsloven) av 30. mars 1984 nr. 15.
Pbrl.	Lov om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven) av 2. juli 1999nr. 63.
Phvl.	Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (psykisk helsevernloven) av 2. juli 1999 nr 62.
Smvl.	Lov om vern mot smittsomme sykdommer (smittevernloven) av 5. August 1994 nr. 55.

7.2 Internasjonale traktater

EMK	Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Den europeiske menneskerettskonvensjonen om sivile og politiske rettigheter med protokoller. Vedtatt i Roma 4. november 1950.
SP	International Covenant on Civil and Political rights. Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter med protokoller. Vedtatt 16 desember 1966. Trådet i kraft 23. mars 1976.

7.3 Avgjørelser fra EMD

Lawless mot Irland, 1. juli 1961.

Huvig mot Frankrike, 24. april 1990.

7.4 Forarbeidsregister

S.K.M 1896	<i>Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. II. Motiver. Udarbejdet af den ved kgl. Resolution av 14de November 1885 nedsatte Kommission. Kristiania 1896.</i>
NOU 2004:6	<i>Mellom effektivitet og personvern Politimetoder i forebyggende øyemed</i>
NOU 2009:15	<i>Skjult informasjon – åpen kontroll Metodeutvalgets evaluering av lovgivning om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker</i>
Ot.prp. nr 22 (1994-1995)	Om lov om politiet (politiloven)

Ot.prp. nr 13 (1998-1999)	<i>Om lov om helsepersonell m v (helsepersonelloven)</i>
Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)	<i>Om lov om straff (straffeloven)</i>
Ot.prp nr. 60 (2004-2005)	<i>Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven (romavlytting og bruk av tvangsmidler for å forhindre alvorlig kriminalitet)</i>
Ot.prp. Nr. 8 (2007-2008)	<i>Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)</i>

7.5 Domsregister

Rt. 1871 s. 221

Rt. 1947 s. 612

Rt. 1952 s. 989 (Telefonsjikane-kjennelsen)

Rt. 1955 s. 608

Rt. 1963 s. 210 (Parkerings-dommen I)

Rt. 1964 s. 591 (Parkeringskjennelsen II)

Rt. 1984 s. 665

Rt. 1985 s. 1 (Hjertepasient-kjennelsen)

Rt. 1992 s. 698

Rt. 1993 s. 1025

Rt. 1994 s. 48

Rt. 1994 s. 610 (Bølgepapp-kjennelsen-I)

Rt. 1994 s. 1407 (Astmapasient-dommen)

Rt. 1995 s. 472

Rt. 1999 s. 71 (Røykdykker-kjennelsen)

Rt. 1999 s. 961 (Rest-Jugoslavia-kjennelsen)

Rt. 2000 s. 646 (Sandsdalen-dommen)

Rt. 2000 s. 996 (Bøhler-dommen)

Rt. 2002 s. 557

Rt. 2002 s. 653

Rt. 2005 s.833

Rt. 2008 s. 1491

Rt. 2009 s. 394

Rt. 2012 s. 1211

Rt. 2013 s. 1442

7.6 Litteraturregister

Andenæs (2010) – Andenæs, Johs., *Norsk straffeprosess*, 4. utgave, 2. opplag v/Tor-Geir Myhrer, Universitetsforlaget 2010. Oslo.

Andenæs (2016) - Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 6. utgave v/ Georg F. Rieber-Mohn og Knut E. Sæther, Universitetsforlaget 2016. Oslo

Andorsen (1999) - Andorsen, Kjell V., *Strafferettslig nødrett*. Universitetsforlaget 1999. Oslo

Bernt (2007) – Bernt, Jan Frithjof og Synne Sæther Mælhe, *Rett, samfunn og demokrati*.

Universitetsforlaget 2007. Oslo.

Eskeland (2015) – Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 4. utgave, Cappelen Damm Akademisk 2015. Oslo.

7.7 Rundskriv

Rundskriv fra Riksadvokaten (3/1999) II pkt. 3: (*til Statsadvokatene, politimestrene, overvåkingssjefen, sjefen for Kriminalpolitisenralen og generaladvokaten om etterforskning*)

7.8 Forskrifter

Forskrift om krav til opplæring, prøve og kompetanse for utrykningskjøring (utrykningsforskriften) av 12. juni 2009 nr. 637